

ISSN 3041-1971 (Print)
ISSN 3041-198X (Online)

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

№ 1 • 2025

Київ • 2025

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Засновник

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Видається з вересня 2024 року. Періодичність видання 2 рази на рік (березень, вересень)
Журнал внесено до Реєстру суб'єктів у сфері медіа (Рішення Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення № 2403 від 25.07.2024), ідентифікатор медіа – R30-05402.

*Рекомендовано до друку та розміщення в мережі «Інтернет» вченою радою КІ НГУ,
протокол № 10 від 21.03.2025 р.*

Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності. Київ: КІ НГУ, 2025. № 1. 80 с.

Концепція журналу «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» передбачає відображення наукових та практичних досягнень за такими напрямками:

*Військова педагогіка, порівняльна педагогіка, професійна педагогіка;
Методика навчання і виховання у закладах вищої освіти (вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання);
Інноваційні технології навчання;
Використання інструментів ШІ в освітньому процесі для підготовки персоналу складових сил безпеки і оборони;
Методи, методики та технології правоохоронної діяльності;
Системний підхід до вирішення завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку;
Теорія і практика правоохоронної діяльності складових сил безпеки і оборони;
Створення стратегій розвитку у сфері правоохоронної діяльності, публічної безпеки і порядку;
Розроблення і впровадження організаційно-правових заходів підвищення ефективності правоохоронної діяльності;
Досвід зарубіжних країн у забезпеченні правоохоронної діяльності.*

У галузях знань:

*01 «Освіта/Педагогіка» (спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки);
26 «Цивільна безпека» (спеціальність 262 – Правоохоронна діяльність).*

Журнал «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» є рецензованим виданням, що підтримує політику відкритого доступу до наукових публікацій. Електронні копії видання зберігаються у базі даних «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Думка редакційної колегії може не збігатися з поглядами авторів матеріалів. За достовірність фактів, цитат, власних назв, посилань на використані джерела та інших відомостей відповідають автори наукових статей. При цитуванні посилання на журнал «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» є обов'язковим.

• РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ •

Голова редакційної колегії

ТИТАРЕНКО Олексій Олексійович – доктор юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

Відповідальний секретар

ПУГАЧ Анжеліна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України (Україна).

В галузі знань 26 «Цивільна безпека» (спеціальність 262 – Правоохоронна діяльність):

МАРТИНЮК Андрій Васильович – кандидат юридичних наук, начальник Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

МОВЧАН Анатолій Васильович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ (Україна);

ТИТАРЕНКО Олексій Олексійович – доктор юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

КОМИССАРОВ Микола Леонідович – кандидат юридичних наук, доцент, начальник науково-організаційного відділу Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ДАНИЛЕВСЬКА Юлія Олександрівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач докторантури Донецького державного університету внутрішніх справ (Україна);

КОМИССАРОВА Наталя Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри державної безпеки факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ДАНИЛЕВСЬКИЙ Андрій Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри розвідки факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України – начальник розвідки Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

КОВАЛЬОВА Тетяна Іванівна – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри державної безпеки факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ПОЛУНІНА Лілія Валентинівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового забезпечення діяльності Національної гвардії України факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України (Україна).

• EDITORIAL BOARD •

Head of the Editorial Board

TYTARENKO Oleksii – Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Research Laboratory for Troop Training of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

Executive Secretary of the Editorial Board

PUHACH Anzhelina – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher of the Research Laboratory for Troop Training of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine).

In the field of knowledge 26 «Civil security» (specialty 262 – Law enforcement activities):

MARTYNIUK Andriy – Candidate of Law, Head of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MOVCHAN Anatolii – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Operational and Investigative Activities of the Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine);

TYTARENKO Oleksii – Doctor of Law, Associate Professor, Head of the research laboratory for training of troops of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

KOMISSAROV Mykola – Candidate of Law, Associate Professor, Head of Scientific and Organizational Department of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

DANYLEVSKA Yuliia – Candidate of Law, Senior Researcher, Head of Doctoral Studies at Donetsk State University of Internal Affairs (Ukraine);

KOMISSAROVA Natalia – Candidate of Law, Associate Professor, Head of the Department of State Security of the Faculty of State Security of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

DANYLEVSKYI Andrii – Candidate of Law, Associate Professor, Head of the Intelligence Department of the Faculty of Service and Combat Activities of the National Guard of Ukraine – Head of the Intelligence of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

KOVALOVA Tetiana – Candidate of Law, Senior Lecturer at the Department of State Security of the Faculty of State Security of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

POLUNINA Liliia – Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Legal Support for the Activities of the National Guard of Ukraine of the Faculty of State Security of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine).

• РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ •

В галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

(спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки):

КТІТОРОВ Максим Олександрович – кандидат юридичних наук, заступник начальника Київського інституту Національної гвардії України з наукової роботи (Україна);

МЕДВІДЬ Михайло Михайлович – доктор економічних наук, професор, заступник начальника Київського інституту Національної гвардії України з навчально-методичної роботи (Україна);

БЕРЕЗОВА Людмила Василівна – кандидат психологічних наук, доцент, науковий співробітник Університету Вінчестера (Велика Британія);

ОТИЧ Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу взаємодії вищої освіти та ринку праці Інституту вищої освіти НАПН України (Україна);

ПАСКЕВСЬКА Юлія Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, науковий дослідник, експерт, докторант, Вільний університет Брюсселю, Рада Європи, Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України (ЄС);

ПЛАКСІН Андрій Анатолійович – кандидат педагогічних наук, начальник факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ТРОЦЬКИЙ Руслан Сергійович – кандидат педагогічних наук, начальник кафедри управління підрозділами Національної гвардії України факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

МУДРА Світлана В'ячеславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

МЕДВІДЬ Юлія Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник науково-організаційного відділу Київського інституту Національної гвардії України (Україна);

ПУГАЧ Анжеліна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України (Україна).

• EDITORIAL BOARD •

In the field of knowledge 01 «Education/Pedagogy» (specialty 011 – Educational, pedagogical sciences):

KTITOROV Maksym – Candidate of Law, Deputy Head of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine for Scientific Work (Ukraine);

MEDVID Mykhailo – Doctor of Economics, Professor, Deputy Head of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine for Educational and Methodological Work (Ukraine);

BEREZOVA Liudmyla – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Researcher at the University of Winchester (UK);

OTYCH Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine);

PASKEVSKA Iuliia – Phd In Psychology, Associative Professor, Scientific Collaborator, Expert/Doctoral Candidate, Scientific Collaborator of University Liberty of Brussels, Council of Europe, Institute of State and Law by V.M. Koretsky of the National Academy of Sciences of Ukraine (EU);

PLAKSIN Andrii – Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Faculty of State Security of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

TROTSKYI Ruslan – Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Management of the National Guard of Ukraine of the Faculty of Service and Combat Activities of the National Guard of Ukraine of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MUDRA Svitlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Language Training of the Kiev Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

MEDVID Yuliia – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of the Scientific and Organizational Department of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine);

PUHACH Anzhelina – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher of the Research Laboratory for Troop Training of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine (Ukraine).

Правоохоронна діяльність

- ТИТАРЕНКО Олексій, БИТА Євген**
Перспективи нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності Національної гвардії України в умовах воєнного стану
- ВЕДЕНЄЄВ Дмитро, СЕМЕНЮК Олександр**
Організована злочинність як чинник системних загроз національній безпеці України в умовах воєнного часу
- КОБА Марія**
Превенція та профілактика правопорушень у Збройних Силах України: зміст і кореляція понять
- КОВАЛЬОВА Тетяна**
Роль Вищого антикорупційного суду у забезпеченні законності досудового розслідування корупційних злочинів під час дії правового режиму воєнного стану

Освітня діяльність

- МЕДВІДЬ Михайло, ПЛАКСІН Андрій, ДЕМ'ЯНИШИН Володимир, ВЛАСЮК Валерій, НЕТРЕБЕНКО Арсеній**
Методика перегляду змісту освітньої програми вищого військового навчального закладу
- КІЗЯН Руслан, СОВІНСЬКИЙ Сергій**
Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів НГУ під час проведення комплексних польових занять
- ДРУЧЕК Олена**
Феномен історичної пам'яті в контексті реалізації завдань сучасної освіти

Law enforcement activity

- 7 TYTARENKO Oleksii, BYTA Yevhen**
Prospects for regulatory and legal support of law enforcement activities of the National Guard of Ukraine under martial law
- 19 VIEDIENIEIEV Dmytro, SEMENIUK Oleksandr**
Organized crime as a factor of systemic threats to the national security of Ukraine in wartime conditions
- 31 KOBA Maria**
Prevention of offenses in the Armed Forces of Ukraine: content and correlation of concepts
- 40 KOVALOVA Tetiana**
The role of the Higher Anti-Corruption Court in ensuring the legality of the pre-trial investigation of corruption crimes during the action of the legal regime of martyr state

Educational activity

- 48 MEDVID Mykhailo, PLAKSIN Andrii, DEMIANYSHYN Volodymyr, VLASIUK Valerii, NETREBENKO Arsenii**
Methodology for revising the content of the educational programme of a higher military educational institution
- 59 KIZAN Ruslan, SOVINSKYI Serhii**
Forming professional competences of future officers of the NGU during comprehensive field training
- 70 DRUCHEK Olena**
Phenomenon of historical memory in the context of implementing the tasks of modern education

Шановні колеги, науковці, практики, здобувачі освіти!

Від колективу Київського інституту Національної гвардії України та себе особисто маю велику честь і щире задоволення привітати вас із виходом у світ нового наукового видання – журналу «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності».

Заснування цього журналу є знаковою подією для нашого Інституту та важливим кроком у розвитку правоохоронної діяльності і військової освіти в Україні. У складних умовах захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України від збройної агресії російської федерації, динамічних трансформаційних змін Сил безпеки і оборони та зростаючих вимог до правоохоронної системи, постає гостра потреба у глибокому науковому аналізі і виробленні обґрунтованих шляхів вирішення актуальних проблем діяльності правоохоронних органів, посилення їх спроможностей, обміні передовим досвідом та пошуку інноваційних рішень.

Перекоаний, що видання «Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності» стане авторитетним майданчиком для наукових дискусій, апробації практичних рекомендацій, оприлюднення результатів оригінальних досліджень, обміну думками між науковцями, практиками та представниками освітньої галузі. На сторінках журналу висвітлюватимуться ключові питання діяльності й реформування правоохоронних органів, військових формувань з правоохоронними функціями, вдосконалення освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, впровадження інноваційних методик підготовки персоналу для правоохоронних органів, а також інші актуальні аспекти, що становлять значний науковий і практичний інтерес.

Висловлюю щире подяку всім, хто долучився до створення цього важливого наукового проєкту: членам редакційної колегії, рецензентам, авторам перших публікацій, тим, хто своєю працею та ентузіазмом зробив можливим вихід у світ перших номерів журналу.

Бажаю новому виданню успішного розвитку, високого наукового рівня матеріалів, широкого кола читачів та вагомому внеску у розвиток правоохоронної діяльності та освіти в Україні.

З повагою

*начальник Київського інституту Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук,
полковник Андрій МАРТИНЮК*

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

DOI 10.59226/3041-1971.1.2025.7-18

УДК [351.75 : 340.13] : 351.743 «364»

ТИТАРЕНКО Олексій Олексійович

доктор юридичних наук, доцент,
начальник науково-дослідної лабораторії
з підготовки військ Київського інституту
Національної гвардії України

ORCID ID 0000-0002-3271-9402

БИТА Євген Анатолійович

начальник секції служби в/ч 3036
Національної гвардії України

ORCID ID 0009-0002-6299-7144

ПЕРСПЕКТИВИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто питання перспективних напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності підрозділів Національної гвардії України в правоохоронній сфері в умовах правового режиму воєнного стану.

Обґрунтовано, що сьогодні наявна нормативно-правова база із забезпечення правоохоронної діяльності підрозділів НГУ потребує актуалізації з урахуванням сучасних викликів у безпековій сфері. На підставі системно-структурного аналізу виявлено окремі прогалини в нормативно-правових документах відомчого рівня, які потребують нагального вирішення. Розглянуто перспективи реалізації законопроекту №10311 від 01.12.2023.

Встановлено, що у сучасних умовах спостерігається тенденція до збільшення законодавчих пропозицій, що спрямовано на врегулювання окремих питань нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності НГУ шляхом внесення змін та доповнень як до Закону України «Про Національну гвардію України», так і в інші кодифіковані нормативні документи.

Визначено подальші напрями дослідження щодо трансформації нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності підрозділів НГУ в контексті законопроектів № 4214 від 13.10.2020, № 6292 від 08.11.2021, № 8186 від 07.11.2022, № 10311 від 01.12.2023 та адаптації в національному законодавстві вимог STANAG 2616 : 1ED 2016 / NATO Standard AJP-3.22 Allied Joint Doctrine for Stability Policing.

Ключові слова: Національна гвардія України; нормативно-правове забезпечення; правоохоронна діяльність; воєнний стан.

Постановка проблеми. Тривала збройна агресія російської федерації проти України суттєво впливає на розвиток спроможностей усіх сил безпеки і оборони країни. Не є виключенням у цьому питанні і розвиток спроможностей Національної гвардії

України (далі – НГУ) у сфері правоохоронної діяльності через реалізацію правоохоронних функцій [1]. Від якісної реалізації правоохоронних функцій НГУ в умовах правового режиму воєнного стану [2] залежить стан громадської безпеки та порядку в Україні.

Зазначимо, що для забезпечення правоохоронної діяльності НГУ вже сформовано відповідну нормативно-правову базу. Однак вона потребує постійного моніторингу та перегляду задля підтримання в актуальному стані, з урахуванням наявних викликів у сфері забезпечення захисту та безпеки держави України, а також прав і свобод людини і громадянина.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Питання забезпечення громадської безпеки та громадського порядку підрозділами Національної гвардії України вивчали такі вітчизняні вчені, як Ю. Аллеров, В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Безпалова, С. Белай, С. Братель, Д. Горбач, О. Дрозд, М. Корнієнко, О. Кобзар, О. Комісаров, О. Кривенко, М. Кітитор, В. Петков, Р. Сербин, В. Сидорчук, А. Собакар, Д. Толстоносов, К. Чишко, І. Шагайло, С. Шевченко, В. Фатхутдінов та інші фахівці, які мають практичний досвід, важливий для дослідження сфери забезпечення громадської безпеки та порядку правоохоронними органами [3–10].

Водночас проведений аналіз наявних літературних джерел засвідчив, з одного боку, активізацію наукових досліджень із питань удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності НГУ із забезпечення громадської безпеки та порядку, практичних проблеми діяльності підрозділів НГУ в цій сфері, а з другого – відсутність достатніх розробок, пов'язаних із унормуванням, розширенням окремих функцій та повноважень підрозділів НГУ, що забезпечують правоохоронну діяльність в умовах правового режиму воєнного стану.

Мета цієї статті полягає у визначенні перспективних напрямів та формуванні пропозицій з удосконалення нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності НГУ в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Аналіз положень Закону України «Про Національну гвардію України» (ст. 2) показав, що серед усіх функцій, які покладаються на НГУ, лівова частка припадає саме на правоохоронні функції [11]. До них, зокрема, належать такі: охорона громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян; участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадської безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян; забезпечення охорони органів державної влади; охорона інших важливих державних об'єктів та об'єктів критичної інфраструк-

тури; участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника), припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності; участь у припиненні масових заворушень; участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів; участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру тощо.

Перелічені правоохоронні функції підрозділи НГУ виконують як у мирний, так і воєнний час. Забезпечення покладених правоохоронних функцій у воєнний період, ускладнений різними реальними та потенційними загрозами, зокрема, ракетними обстрілами ворогом міст країни, вчинення ворогом терористичних актів, диверсій, виникнення надзвичайних ситуацій, погрози РФ щодо можливого застосування СБРН зброї, поширення дезінформації, що негативно впливає на морального-психологічний стан населення, створюючи передумови для порушення громадського порядку і масових заворушень, та інше.

Зазначимо, що керівними документами НГУ [1] розвиток спроможностей у сфері забезпечення громадської безпеки та порядку визначено пріоритетним завданням поряд із розвитком інших спроможностей НГУ, зокрема у сферах воєнної та державної безпеки. Стан забезпечення громадської безпеки та порядку силами НГУ має безпосередній вплив на всю правоохоронну сферу в країні.

Одним із важливих напрямів забезпечення розвитку спроможностей НГУ у сфері правоохоронної діяльності є його належна нормативно-правова забезпеченість, яка відповідає вимогам часу.

Попередній вибіркового аналізу наявних наукових публікацій протягом 2022–2024 років показав, що найбільше питань з нормативно-правового забезпечення у досліджуваному напрямі поставало щодо уточнення функцій, покладених на НГУ, розширення покладених завдань та повноважень, унормування підстав та порядку застосування спеціальних засобів та зброї військовослужбовцями НГУ, конкретизації підрозділів НГУ, які реалізують функцію із забезпечення громадської безпеки та порядку [3–10]. Останнє обумовлено тим, що положення керівних документів розглядають діяльність НГУ як суб'єкта

забезпечення громадської безпеки та громадського порядку, але не визнають її як одноосібного представника цієї сфери, частково визначають порядок взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення громадської безпеки [4, с. 57]. Питання, яке порушується у науково-практичних публікаціях щодо цього стосується й того, які саме підрозділи НГУ постають суб'єктом забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. Станом на 2023 рік до військових частин виключно з охорони громадського порядку належали 4 бригади та 2 полки, а до військових частин змішаного типу (які беруть участь у забезпеченні громадської безпеки, або мають у своєму складі підрозділи з охорони громадського порядку) – 2 бригади, 3 полки та 9 окремих батальйонів [4, с. 169–171]. Зміни у військово-політичній ситуації в країні, складна ситуація на фронті впродовж останніх років не могли не вплинути на нові зміни у структурі та складі НГУ з акцентом на посилення її спроможностей в оборонній та безпековій сферах шляхом формування бригад оперативного призначення, які безпосередньо задіяні для виконання бойових завдань, а також утворення (з березня 2025 року) оперативно-тактичних з'єднань (корпусів) та в безпековій сфері, з акцентом на забезпечення саме громадської безпеки та порядку. Станом на березень 2025 року до військових частин виключно з охорони громадського порядку належать 3 бригади, 1 полк, 1 окремий батальйон, а до військових частин змішаного типу (які беруть участь у забезпеченні громадської безпеки, або мають у своєму складі підрозділи з охорони громадського порядку) – 4 бригади, 8 полків, 1 окремий батальйон [12]. Як можемо спостерігати, в умовах воєнного стану відбулося масштабування підрозділів НГУ змішаного типу, які беруть участь у забезпеченні громадської безпеки та порядку.

У контексті основного питання дослідження значимо, що умовно в науковій літературі наявні нормативно-правові документи із забезпечення правоохоронної діяльності НГУ розподіляють за трьома групами (блоками): блок I – Конституція України та Закони України, що регулюють діяльність підрозділів Національної гвардії України у сфері забезпечення громадської безпеки; блок II – постанови Кабінету Міністрів України та Укази Президента України стосовно громадської безпеки і порядку її забезпечення; блок III – відомчі нормативно-правові акти (накази МВС України, командувача НГУ) [4, с. 52]. Щодо останнього блоку, то він лише на рівні МВС України є більш ємним за кількістю документів, які умовно можна розрізнати

як: 1) документи з організації і порядку діяльності підрозділів НГУ з охорони громадської безпеки та порядку [13–16]; 2) документи з організації взаємодії підрозділів НГУ з охорони громадської безпеки та порядку з іншими суб'єктами (НПУ, ДСНСУ) [17–19].

Водночас системно-структурний аналіз цих документів показав наявність певних недоліків, які потребують усунення. Наведемо окремі з них. Наприклад, у п. 1.4 Положенні про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України [13] у частині взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення правопорядку відсутнє посилання на Службу судової охорони (далі – ССО), Державну службу надзвичайних ситуацій України, з якими підрозділи НГУ здійснюють взаємодію при реалізації правоохоронних функцій, що визначається відповідними спільними наказами. Наприклад, підрозділи НГУ співпрацюють з ССО у межах забезпечення громадського порядку в судах, особливо при розгляді резонансних справ. Останнє перебачено спільним наказом Державної судової адміністрації, Служби судової охорони, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України від 27 лютого 2020 року № 96/112/194/60 [20].

Також у Положенні про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України відсутня інформація про те, що ці підрозділи задіюються (виконують завдання) для забезпечення стабілізаційних заходів (Stability Policing), зокрема на деокупованих територіях. Сьогодні підрозділи НГУ мають величезний досвід з його забезпечення в умовах воєнного стану на деокупованих територіях спільно з іншими складовими сил безпеки і оборони. Водночас варто наголосити на тому, що в окресленому напрямі залишається актуальним питання впровадження в правоохоронну діяльність НГУ вимог STANAG 2616: 1ED 2016 / NATO Standard AJP-3.22 Allied Joint Doctrine for Stability Policing (Edition A, Version 1, July 2016) [21]. Відповідно до STANAG 2616: 1ED 2016 / NATO Standard AJP-3.22 у напрямі забезпечення громадської безпеки і порядку стабілізаційні заходи охоплюють проведення фільтраційних заходів, патрулювання, виявлення та пошук осіб, причетних до колабораційної діяльності, діяльності НЗФ та військових формувань сил противника, вчинення воєнних злочинів, злочинів проти основ національної безпеки України, проведення комплексу заходів з недопущення вчинення терористичних актів, поширення фактів незаконного обігу зброї, переміщення осіб, узятих під варту та засуджених з деокупованих

територій, до кримінально-виконавчих установ, профілактичну роботу з релігійними, етнічними групами населення, які незадоволені державною владою України [22, с. 365–366]. У перспективі це питання потребуватиме вирішення через внесення доповнень не тільки у відомчий документ, а передусім до ст. 2 Закону України «Про Національну гвардію України».

Зазначимо, що останнім часом (2022–2024 роки) прослідковується активна робота зацікавлених суб'єктів (НГУ, МВС України, КМУ, депутатського корпусу ВРУ) з удосконалення нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності НГУ.

Наприклад, з початку повномасштабної агресії РФ проти України до Закону України «Про Національну гвардію України» сім разів вносили зміни та доповнення щодо уточнення та розширення повноважень підрозділів НГУ (зміни щодо розширення функцій, обов'язків, застосування спеціальних засобів та зброї) [11], а незабаром можна очікувати додаткові зміни, які відбудуться після прийняття законопроекту «Про Національну гвардію України» щодо вдосконалення правових засад застосування заходів примусу військовослужбовцями Національної гвардії України» №10311 від 01.12.2023, який вже було доопрацьовано до другого читання від 11.03.2025 [23]. Задекларована мета законопроекту №10311 – підвищення ефективності НГУ у виконанні завдань із забезпечення громадського порядку та захисту держави в умовах війни, а сам документ містить положення, спрямовані на: 1) вдосконалення правового регулювання питань, пов'язаних із застосуванням військовослужбовцями НГУ заходів примусу: фізичного впливу, спеціальних засобів, зброї, озброєння та бойової техніки, з метою якісного виконання завдань, покладених на НГУ; 2) уточнення функцій НГУ, а саме: з конвоювання осіб, узятих під варту, та перевезення військовополонених; участі у здійсненні заходів щодо відновлення і забезпечення громадської безпеки та охорони громадської безпеки і порядку, у тому числі щодо встановлення тимчасової заборони або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зон/районів надзвичайних ситуацій та/або ведення воєнних (бойових) дій; участі у здійсненні заходів правового режиму надзвичайного стану; участі у заходах з питань цивільно-військового співробітництва [24]. Водночас згаданий законопроект викликав неоднозначну реакцію громадськості та побоювання розширення «каральних» повноважень у сфері забезпечення громадської безпеки та порядку [25]. Проте МВС України оперативно надало обґрун-

товані роз'яснення до цього проекту закону, зазначивши, що насправді повноваження НГУ не розширять, а «впорядкують», особливо в частині застосування засобів примусу військовослужбовцями НГУ [26].

Надалі, після ухвалення згаданого законопроекту, окреслені зміни буде впроваджено шляхом відповідних доповнень до наявних відомчих нормативно-правових документів, зокрема, наказів МВС України: № 567 від 16.06.2014 (в редакції від 12.07.2019), № 1089 від 24.12.2019, № 692 від 20.07.2016 (в редакції від 20.12.2019) [13–15] тощо.

Може постати питання, як саме відслідковувати потенційні зміни, що відбуватимуться у короткостроковій перспективі в досліджуваному напрямі. Відповідь є. Для цього потрібний постійний моніторинг як уже наявних документів стратегічного планування в безпековій сфері та наявних планів заходів з їх досягнення (на рівні Президента України, Кабінету Міністрів України, МВС України), так і тенденцій у законотворчій роботі Комітету ВРУ з питань правоохоронної діяльності (zareєстровані законопроекти).

Серед основних стратегічних документів, який би визначав шляхи (перспективи) трансформації нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності НГУ, – Стратегія громадської безпеки і цивільного захисту України, яка є невід'ємною складовою Стратегії національної безпеки України [27]. Але МВС України ще працює над Стратегією громадської безпеки і цивільного захисту України, проект якої розроблено за результатами проведеного у 2023 році огляду громадської безпеки та цивільного захисту, а також над Концепцією безпекового середовища в Україні на 2023–2026 роки» [28].

Однак можливі напрями трансформації нормативно-правового забезпечення НГУ з реалізації правоохоронної функції також визначаються іншими стратегічними документами (державний рівень), як-от:

1. *План внутрішньої стійкості України (19.11.2024). У Шостому пункті «Безпека» акцентовано на посиленні внутрішньої безпеки в умовах правового режиму воєнного стану, що передбачає впровадження нової системи на загальнодержавному рівні: безпечна область, безпечне місто, безпечна громада [29]. Важливу роль у цих процесах відіграватимуть саме підрозділи НГУ, які є активними співвиконавцями багатьох регіональних та локальних безпекових програм.*

2. *План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів*

правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки [30]. Цим документом передбачається розроблення законопроектів, проектів стратегічних документів, до яких залучається, крім інших суб'єктів МВС України, також і НГУ (наприклад: законопроекти про органи правопорядку України; щодо вдосконалення законодавчого регулювання участі громадян в охороні громадського порядку і державного кордону).

3. *План запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні* [31]. Задля посилення спроможностей НГУ у цьому напрямі було зареєстровано законопроект № 10195 від 27.10.2023 (не прийнятий) [32], яким передбачається в частині забезпечення заходів правового режиму воєнного стану внесення змін до КУпАП та інших законів щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення вимог або невиконання деяких заходів правового режиму воєнного стану. Цим законопроектом пропонується запровадити адміністративну відповідальність за порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану (ст. 210-2 КУпАП) та надати повноваження складати протоколи за означений вид правопорушення виключно органам поліції (ст. 255 КУпАП). Це, на нашу думку, не зовсім обґрунтовано. Наприклад, охорону громадського порядку в містах поряд із співробітниками поліції також здійснюють і військовослужбовці НГУ, на блокпостах несуть службу, спільно або окремо, як військовослужбовці НГУ, так і співробітники поліції, які виконують майже однакові функції. У зв'язку з цим вбачається доречним при доопрацюванні законопроекту № 10195, а також з урахуванням положень законопроекту № 6292 від 08.11.2021, у частині розширення повноваження НГУ щодо складання протоколів за адміністративні правопорушення, в ст. 255 КУпАП передбачити можливість посадовими особами НГУ також складати адмінпротоколи за ст. 210-2 КУпАП (в редакції законопроекту № 10195).

4. *План роботи Міністерства внутрішніх справ України на 2025 рік* (далі – План) [33]. Зокрема, Планом передбачено:

1) до червня 2025 року МВС України розробити та подати до ВРУ законопроект «Про органи правопорядку України» (до розроблення якого залучаються ЦОВВ МВС та НГУ);

2) НГУ залучається через МВС для супроводження у ВРУ проектів Законів України (для забезпечення реалізації правоохоронної функції):

«Про внесення змін до Закону України «Про Національну гвардію України» щодо вдосконалення правових засад застосування заходів примусу військовослужбовцями Національної гвардії України» (реєстр. № 10311 від 01.12.2023) [23];

«Про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки № 11031 від 20.02.2024. У перспективі на законодавчому рівні варто закріпити положення про право НГУ на доступ до інформації (даних) у системах відеомоніторингу стану публічної безпеки, які належать до єдиної системи відеомоніторингу стану публічної безпеки, що планується запровадити на державному рівні з використанням спроможностей МВС України [34]. Проте зазначимо, що на локальному рівні (місто) цей напрям поступово забезпечується для підрозділів НГУ з охорони громадського порядку в межах реалізації місцевих програм «Безпечне місто» шляхом надання доступу до камер Ситуаційного центру міської ради (наприклад, Дніпровська міська Рада та програма «Безпечне місто» на 2021–2025 роки);

«Про внесення змін до деяких законів України щодо виконання функцій з конвоювання» (реєстр. № 4214 від 13.10.2020) [35];

«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо вдосконалення правових засад діяльності Національної гвардії України» (реєстр. № 6292 від 08.11.2021) [36]. Цей законопроект спрямовано на вдосконалення правових засад діяльності НГУ в частині: 1) надання повноваження з оформлення матеріалів (протоколів) за окремі адміністративні правопорушення, а саме: ч. 1 ст. 44-3, ст.ст. 173, 174, 175-1 (за винятком порушень, учинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ст.ст. 178, 185, 185-7, 195-6 КУпАП шляхом внесення змін до ст. 255 КУпАП; 2) поширення дії ст. 185-7 КУпАП і на випадки публічних закликів щодо невиконання законних вимог посадових осіб НГУ; 3) узгодження положень Закону України «Про Національну гвардію України» з положеннями КУпАП в частині доставлення правопорушника, проведення адміністративного затримання, особистого огляду та огляду речей, а також вилучення речей. Положення цього законопроекту частково збігаються з положеннями законопроекту № 3105 від 21.02.2020, який також спрямований на вдосконалення правових засад діяльності НГУ. Надалі, у разі прийняття зазначених змін, потребуватиме розроблення і прийняття окремої Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в Національній

гвардії України на кшталт Інструкції оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, що затверджена наказом МВС України від 06.11.2015 № 1376 [37];

«Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден» (реєстр. № 8186 від 07.11.2022) [38].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи зазначене, можемо констатувати, що питання нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності НГУ залишається актуальним як для практиків, так і для вчених.

У сучасних умовах спостерігається тенденція до збільшення законодавчих пропозицій, спрямованих на врегулювання окремих питань за відповідним напрямом шляхом внесення змін та доповнень як до Закону України «Про Національну гвардію України», так і до інших кодифікованих нормативних документів.

Встановлено, що напрями трансформації нормативно-правового забезпечення НГУ з реалізації правоохоронних функцій визначаються певними стратегічними документами (державний рівень).

Для вирішення окремих питань актуалізації нормативно-правового забезпечення НГУ у напрямі правоохоронної діяльності запропоновано:

1) посилити правоохоронну функцію НГУ у забезпеченні стабілізаційних заходах у воєнний та поствоєнний періоди шляхом внесення доповнення до ст. 2 Закону України «Про Національну гвардію України» окремого пункту такого змісту: «участь у забезпеченні стабілізаційних заходів на деокупованих територіях в воєнний та поствоєнний періоди»;

2) викласти п. 1.4 Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України (Наказ МВС України від 16.06.2014 № 567) у такій редакції: «При виконанні завдань з охорони громадського порядку військові частини в межах своєї компетенції взаємодіють з органами (підрозділами) поліції, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами прокуратури, Управлінням державної охорони України, військовими частинами Збройних Сил України, правоохоронними органами спеціального призначення, Службою судової охорони, Державною службою з надзвичайних ситуацій, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями, а також з населенням».

Надалі, враховуючи, що законопроекти № 4214 від 13.10.2020, № 6292 від 08.11.2021, № 8186 від 07.11.2022, № 10311 від 01.12.2023, передбачені в Плані законотворчої роботи Верховної Ради України на 2025 рік і безпосередньо стосуються вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності НГУ у правоохоронній сфері, потребують подальшого моніторингу та формування обґрунтованих пропозицій до національного законодавства як науковців, так і практиків.

Список використаних джерел

1. Доктрина діяльності Національної гвардії України, затверджена наказом командувача Національної гвардії України 22.12.2023 № 1097 (ВКП НГУ 1-00). 2023. 60 с.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII (в редакції від 08.02.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Аллеров Ю. В., Кривенко О. В. Роль і місце Національної гвардії України у структурі сектору національної безпеки і оборони України. *Наука і оборона*. 2018. № 3. С. 3–9. URL: <http://nio.nuou.org.ua/article/view/158986> (дата звернення: 02.03.2025).
4. Забезпечення громадської безпеки підрозділами Національної гвардії України: організаційно-правовий аспект : монографія / Д. Ю. Толстоносів та ін. КІ НГУ. Київ, 2023. 174 с.
5. Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / Упоряд.: П. Богущий, В. Пилипчук, Ю. Бобров, М. Беланюк, О. Довгань, С. Дорогих, О. Лебединська, О. Радзівська, В. Фурашев. Київ-Одеса : Фенікс, 2020. 240 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/pravove_zabezpechennya_pravooohoronnoyi_diyalnosti_maket.pdf
6. Кітоторов М. О. Особливості забезпечення громадської безпеки підрозділами НГУ в умовах правового режиму воєнного стану. *Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 трав. 2023 р.). Київ : Київський інститут НГУ, 2023. С. 167–169.
7. Чишко К. О. Правоохоронна діяльність Національної гвардії України із забезпечення публічної безпеки і порядку: проблеми та шляхи їх вирішення. *Право і безпека*. 2019. № 2 (73). С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2019.2.09>.
8. Шагайло І. В. Правоохоронна діяльність Національної гвардії в умовах воєнного стану. *Право*

і безпека. 2024. № 4 (95). С. 147–158. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.4.13>.

9. Дручек О., Волуйко О., Вакаров В. Правоохоронна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: особливості реалізації. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. № 1. С. 43–51. URL: <https://doi.org/10.59226/2786-6920.1.2024.43-51>

10. Горбач Д. О. Національна гвардія України як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави: теоретичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2015. Випуск 1. Том 2. С. 181–185.

11. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII (в редакції від 27.06.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>.

12. Про утворення оперативно-тактичних з'єднань Національної гвардії України та внесення змін до Структури та складу Національної гвардії України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.03.2025 № 160.

13. Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України: Наказ МВС України від 16.06.2014 № 567 (в редакції від 12.07.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0729-14#Text>

14. Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони органів державної влади військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20.07.2016 № 692. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1140-16#Text>

15. Інструкція про організацію та несення служби з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії України: затверджена наказом МВС України 24 грудня 2019 року № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0195-20#Text>.

16. Про затвердження Тимчасового порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.12.2016 № 1352 (в редакції від 17.01.2017). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MVS683?an=1>.

17. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2016

№ 773. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16#Text>.

18. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22.08.2016 № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16?#Text>.

19. Порядок організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування з припинення масових заворушень: затверджено Постановою Кабінетом Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2021-%D0%BF#Text>.

20. Про затвердження Порядку взаємодії Служби судової охорони з Національною поліцією України, Національною гвардією України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Службою безпеки України : спільний наказ Державної судової адміністрації, Служби судової охорони, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України від 27 лютого 2020 року № 96/112/194/60.

21. STANAG 2616 : 1ED 2016 / NATO Standard AJP-3.22 Allied Joint Doctrine for Stability Policing (Edition A, Version 1, July 2016). URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a821ac2ed915d74e3401bfe/20160801-nato_stab_pol_ajp_3_22_a_secured.pdf

22. Титаренко О. О., Крячко О. І. Спроможності підрозділів Національної гвардії України у проведенні стабілізаційних заходів на деокупованих територіях в умовах правового режиму воєнного стану / Activities of law enforcement agencies to ensure public safety and order during the legal regime of martial law : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. 476 p., SECTION 20. С. 357–375. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-442-9-20>.

23. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Національну гвардію України» щодо вдосконалення правових засад застосування заходів примусу військовослужбовцями Національної гвардії України №10311 від 01.12.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43324>.

24. Порівняльна таблиця до проекту Закону України №10311 (до другого читання від 11.03.2025). URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/a015b009-3c55-4b69-aeb6-100941e9b9ff](https://itd.rada.gov.ua/a015b009-3c55-4b69-aeb6-100941e9b9ff).

25. Чернякіна Галина. Нацгвардія та законопроект №10311: що приховано між рядків? (25.03.2025)/ <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/nacgvardiya-ta-zakonoprojekt-10311-shcho-prihovano-mizh-ryadkiv.html>.

26. Роз'яснення МВС України щодо законопроекту про внесення змін до закону «Про Національну гвардію України» (21.03.2025). URL: <https://mvs.gov.ua/news/rozasnennia-shhodo-zakonoprojektu-pro-vnesennia-zmin-do-zakonu-pro-nacionalnu-gvardiiu-ukrayini>.

27. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (в редакції від 09.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 02.03.2025).

28. Клименко Ігор: Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України та Концепція безпечного середовища в Україні на 2023-2026 роки – це одні з важливих стратегічних орієнтирів МВС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ihor-klymenko-stratehiia-hromadskoi-bezpeky-ta-tsyvilnoho-zakhystu-ukrainy-ta-kontseptsii-bezpekovoho-seredovishchav-ukraini-na-2023-2026-roky-tse-odni-z-vazhlyvykh-stratehichnykh-oriientyriv-mvs>.

29. Володимир Зеленський представив План внутрішньої стійкості України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-predstaviv-plan-vnutrishnoyi-stijkosti-u-94505>.

30. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: затверджено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року №792-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-spriamovanykh-na-vykonannia-komple-a792r>.

31. План запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 181-р (в редакції від 05.12.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text>.

32. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення вимог або невиконання деяких заходів правового режиму воєнного стану № 10195 від 27.10.2023 (22.05.2024 – проект не прийнято). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43069>.

33. План роботи Міністерства внутрішніх справ України на 2025 рік (із змінами, внесеними наказом

Міністерства внутрішніх справ України від 21 березня 2025 року № 210): Наказ Міністерства внутрішніх справ України 20 грудня 2024 року № 849. URL: <https://mvs.gov.ua/planuvannia/plan-roboti-ministerstva-vnutrisnix-sprav-ukrayini-na-2025-rik>.

34. Законопроект про єдину систему відеомоніторингу: Леонід Тимченко роз'яснив норми щодо повноважень правоохоронців (21.03.2025). <https://mvs.gov.ua/news/zakonoprojekt-pro-jedinu-sistemu-videomonitoringu-leonid-timchenko-rozasniv-normi-shhodo-povnovazen-pravooxoronciv>.

35. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо виконання функцій з конвоювання № 4214 від 13.10.2020. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4314>.

36. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення правових засад діяльності Національної гвардії України № 6292 від 08.11.2021 (включено 10.02.205 до порядку денного тринадцятої сесії ВРУ дев'ятого скликання). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73167.

37. Титаренко О. О. Удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку спроможностей НГУ у правоохоронній сфері / *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (28.03.2024). НАНГУ. 2024. С. 679–680.

38. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден № 8186 від 07.11.2022 (03.05.2023 прийнято за основу). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40785>.

References

1. Doktryna diialnosti Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Doctrine of the National Guard of Ukraine], zatverdzhena nakazom komanduvacha Natsionalnoi hvardii Ukrainy 22.12.2023 № 1097 (VKP NHU 1-00). 2023. 60 s. [in Ukrainian].

2. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the legal regime of martial law]: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 roku № 389-VIII (v redaktsii vid 08.02.2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

3. Allerov, Yu. V., Kryvenko, O. V. (2018) Rol i mistse Natsionalnoi hvardii Ukrainy u strukturі sektoru natsionalnoi

bezpeky i oborony Ukrainy [The role and place of the National Guard of Ukraine in the structure of the national security and defence sector of Ukraine]. *Nauka i oborona* [Science and Defence]. No 3. S. 3–9. Retrieved from <http://nio.nuou.org.ua/article/view/158986> [in Ukrainian].

4. Tolstonosov, D. Yu. ta in. (2023) Zabezpechennia hromadskoi bezpeky pidrozdilamy Natsionalnoi hvardii Ukrainy: orhanizatsiino-pravovyi aspekt [Ensuring Public Security by Units of the National Guard of Ukraine: Organisational and Legal Aspect] : monohrafiia / KI NHU. Kyiv, 174 s [in Ukrainian].

5. Pravove zabezpechennia pravookhoronnoi diialnosti u sferi oborony Ukrainy [Legal Support of Law Enforcement Activities in the Defence Sector of Ukraine] : zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii / Uporiad.: P. Bohutskyi, V. Pylypchuk, Yu. Bobrov, M. Belaniuk, O. Dovhan, S. Dorohykh, O. Lebiedynska, O. Radziivska, V. Furashev. – Kyiv-Odesa : Feniks, 2020. 240 s. Retrieved from https://ippi.org.ua/sites/default/files/pravove_zabezpechennya_pravookhoronnoyi_diyalnosti_maket.pdf [in Ukrainian].

6. Kitorov, M. O. (2023) Osoblyvosti zabezpechennia hromadskoi bezpeky pidrozdilamy NHU v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu [Peculiarities of ensuring public security by the NGU units under the legal regime of martial law]. *Aktualni problemy zabezpechennia derzhavnoi bezpeky : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, 26 trav. 2023 r.)*. Kyiv : Kyivskyi instytut NHU, S. 167–169 [in Ukrainian].

7. Chyshko, K. O. (2019) Pravookhoronna diialnist Natsionalnoi hvardii Ukrainy iz zabezpechennia publichnoi bezpeky i poriadku: problemy ta shliakhy yikh vyryshennia [Law Enforcement Activities of the National Guard of Ukraine to Ensure Public Safety and Order: Problems and Ways to Solve Them]. *Pravo i bezpeka* [Law and Security]. 2019. No. 2 (73). S. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2019.2.09>. [in Ukrainian].

8. Shahaylo, I. V. (2024). Pravookhoronna diyal'nist' Natsional'noyi hvardiyi v umovakh voyennoho stanu [Law enforcement activity of the National Guard under martial law]. *Pravo i bezpeka* [Law and Safety], 4(95), 147–158. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.4.13> [in Ukrainian].

9. Druchek, O., Voluyko, O., & Vakarov, V. (2024). Pravookhoronna diyal'nist' v umovakh pravovoho rezhymu voyennoho stanu v Ukraini: osoblyvosti realizatsiyi [Law enforcement activity under the legal regime of martial law in Ukraine: Implementation features]. *Naukovyi visnyk Kyivs'koho instytutu Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy* [Scientific Bulletin of the Kyiv Institute of the Nation-

al Guard of Ukraine], 1, 43–51. Retrieved from <https://doi.org/10.59226/2786-6920.1.2024.43-51> [in Ukrainian].

10. Horbach, D. O. (2015). Natsional'na hvardiya Ukrainy yak sub'yekt realizatsiyi pravookhoronnoyi funktsiyi derzhavy: teoretychnyy aspekt [The National Guard of Ukraine as a subject of implementing the law enforcement function of the state: Theoretical aspect]. *Naukovyi visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya Yurydychni nauky* [Scientific Bulletin of Kherson State University. Legal Sciences Series], 1(2), 181–185 [in Ukrainian].

11. Pro Natsional'nu hvardiyu Ukrainy [On the National Guard of Ukraine]: zakon Ukrainy vid 13 bereznya 2014 roku № 876-VII (v redaktsiyi vid 27.06.2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> [in Ukrainian].

12. Pro utvorennia operatyvno-taktychnykh z'yednan' Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy ta vnesennya zmin do Struktury ta skladu Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy [On the establishment of operational-tactical units of the National Guard of Ukraine and amendments to the structure and composition of the National Guard of Ukraine]: Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] vid 07.03.2025 №160 [in Ukrainian].

13. Pro zatverdzhennia Polozhennya pro viys'kovi chastyny i pidrozdily z okhorony hromads'koho poriadku Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy [On the approval of the Regulation on military units and subdivisions for public order protection of the National Guard of Ukraine]: Nakaz MVS Ukrainy [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] vid 16.06.2014 № 567 (v redaktsiyi vid 12.07.2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0729-14#Text> [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia Polozhennya pro organizatsiyu ta nesennya sluzhby z okhorony organiv derzhavnoyi vlady viys'kovymy chastynamy i pidrozdilamy Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy [On the approval of the Regulation on the organization and service for the protection of state authorities by military units and subdivisions of the National Guard of Ukraine]: Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] vid 20.07.2016 № 692. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1140-16#Text> [in Ukrainian].

15. Instruktsiya pro organizatsiyu ta nesennya sluzhby z okhorony hromads'koho poriadku ta zabezpechennia hromadskoyi bezpeky viys'kovymy chastynamy (pidrozdilamy) Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy [Instruc-

tion on the organization and service for public order protection and ensuring public safety by military units (subdivisions) of the National Guard of Ukraine]: zatverdzheno nakazom MVS Ukrainy [Approved by the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. vid 24 hrudnya 2019 roku № 1089. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0195-20#Text> [in Ukrainian].

16. Pro zatverdzhennya Tymchasovoho poryadku zabezpechennya okhorony sudiv, organiv ta ustanov systemy pravosuddya, a takozh pidtrymannya hromads'koho poryadku v nykh [On the approval of the Temporary procedure for ensuring the protection of courts, authorities, and institutions of the justice system, as well as maintaining public order within them]: Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] vid 26.12.2016 № 1352 (v redaktsiyi vid 17.01.2017). Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/view/MVS683?an=1> [in Ukrainian].

17. Pro zatverdzhennya Poryadku organizatsiyi vzayemodiyi Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy ta Natsional'noyi politysiy Ukrainy pid chas zabezpechennya (okhorony) publichnoyi (hromads'koyi) bezpeky i poryadku [On the approval of the Procedure for organizing interaction between the National Guard of Ukraine and the National Police of Ukraine during the provision (protection) of public (civil) safety and order]: Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] vid 10.08.2016 № 773. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16#Text> [in Ukrainian].

18. Pro zatverdzhennya Instruksiyi pro poryadok vzayemodiyi mizh Derzhavnoyu sluzhboyu Ukrainy z nadzvychaynykh sytuatsiy, Natsional'noyu politysiy Ukrainy ta Natsional'noyu hvardiyeyu Ukrainy u sferi zapobihannya i reahuvannya na nadzvychayni sytuatsiyi, pozhezhi ta nebezpechni podiyi [On the approval of the Instruction on the procedure of interaction between the State Emergency Service of Ukraine, the National Police of Ukraine, and the National Guard of Ukraine in the field of prevention and response to emergencies, fires, and hazardous events]: Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 22.08.2016 № 859 [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#Text> [in Ukrainian].

19. Poryadok organizatsiyi diyal'nosti ta vzayemodiyi Natsional'noyi hvardiyi z upovnovazhenymy organamy derzhavnoyi vlady ta organamy mistsevoho samovvryaduvannya z prypynennya masovykh zavorushen' [Procedure for organizing the activities and interaction of the Nation-

al Guard with authorized state authorities and local government bodies to suppress mass riots]: zatverdzheno Postanovoyu Kabinetom Ministriv Ukrainy [Approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 20 serpnia 2021 r. № 894. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

20. Pro zatverdzhennya Poryadku vzayemodiyi Sluzhby sudovoyi okhorony z Natsional'noyu politysiy Ukrainy, Natsional'noyu hvardiyeyu Ukrainy, Derzhavnoyu sluzhboyu Ukrainy z nadzvychaynykh sytuatsiy, Sluzhboyu bezpeky Ukrainy [On the approval of the Procedure for interaction between the Judicial Protection Service, the National Police of Ukraine, the National Guard of Ukraine, the State Emergency Service of Ukraine, and the Security Service of Ukraine]: spil'nyy nakaz Derzhavnoyi sudovoyi administratsiyi, Sluzhby sudovoyi okhorony, Ministerstva vnutrishnikh sprav, Sluzhby bezpeky Ukrainy [Joint Order of the State Judicial Administration, the Judicial Protection Service, the Ministry of Internal Affairs, and the Security Service of Ukraine] vid 27 lyutoho 2020 roku № 96/112/194/60. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0195-20#Text> [in Ukrainian].

21. STANAG 2616 : 1ED 2016 / NATO Standard AJP-3.22 Allied Joint Doctrine for Stability Policing (Edition A, Version 1, July 2016). Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a821ac2ed915d74e3401bfe/20160801-nato_stab_pol_ajp_3_22_a_secured.pdf

22. Tytarenko, O. O., & Kryachko, O. I. (2024). Spromozhnosti pidrozdiliv Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy u provedeni stabilizatsiynykh zakhodiv na deokupovanykh terytoriyakh v umovakh pravovoho rezhymu voyennoho stanu [Activities of law enforcement agencies to ensure public safety and order during the legal regime of martial law]. *Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing. SECTION 20, pp. 357–375. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-442-9-20>

23. Proekt Zakonu pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy «Pro Natsional'nu hvardiyu Ukrainy» shcho do vdoskonalennya pravovykh zasad zastosuvannya zakhodiv prymusu viys'kovosluzhbovtsyamy Natsional'noyi hvardiyi Ukrainy [Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine «On the National Guard of Ukraine» regarding the improvement of legal grounds for the use of coercive measures by servicemen of the National Guard of Ukraine] №10311 vid 01.12.2023. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43324> [in Ukrainian].

24. Porivnyal'na tabletsya do proektu Zakonu Ukrainy №10311 (do druhoho chytannya vid 11.03.2025)

[Comparative table for the draft Law of Ukraine No. 10311 (for the second reading dated March 11, 2025)]. Retrieved from [blob:https://itd.rada.gov.ua/a015b009-3c55-4b69-aeb6-100941e9b9ff](https://itd.rada.gov.ua/a015b009-3c55-4b69-aeb6-100941e9b9ff) [in Ukrainian].

25. Chernyakina, H. (2025). Natsgvardiya ta zakonoproekt №10311: shcho prykhovano mizh ryadkiv? [The National Guard and draft law No. 10311: What is hidden between the lines?]. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/nacgvardiya-ta-zakonoproekt-10311-shcho-prihovano-mizh-ryadkiv.html> [in Ukrainian].

26. Roz'yasnennya MVS Ukrainy shchodo zakonoprojektu pro vnesennya zmin do zakonu «Pro Natsional'nu hvardiyu Ukrainy» (21.03.2025) [Explanation of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine regarding the draft law on amendments to the Law «On the National Guard of Ukraine»]. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/news/roziasnennia-shhodo-zakonoprojektu-pro-vnesennia-zmin-do-zakonu-pro-nacional-nu-gvardiiu-ukrayini> [in Ukrainian].

27. Pro natsional'nu bezpeku Ukrainy [On the National Security of Ukraine]: zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 21 chervnya 2018 roku №2469-VIII (v redaktsiyi vid 09.08.2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].

28. Klymenko Igor: Stratehiya hromads'koyi bezpeky ta tsyvil'noho zakhystu Ukrainy ta Kontsepsiya bezpekovo-ho seredovyscha v Ukraini na 2023-2026 roky – tse odni z vazhlyvykh stratehichnykh oriientyriv MVS [The Public Safety and Civil Protection Strategy and the Security Environment Concept in Ukraine for 2023–2026 are among the important strategic priorities of the Ministry of Internal Affairs]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ihor-klymenko-stratehiia-hromadskoi-bezpeky-ta-tsyvil-noho-zakhystu-ukrainy-ta-kontsepsiia-bezpekovo-ho-seredovyscha-v-ukraini-na-2023-2026-roky-tse-odni-z-vazhlyvykh-stratehichnykh-oriientyriv-mvs> [in Ukrainian].

29. Volodymyr Zelenskyy predstaviv Plan vnutrishn'oyi stiykosti Ukrainy [Volodymyr Zelenskyy presented the Plan of Ukraine's Internal Resilience]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-predstaviv-plan-vnutrishnoyi-stiykosti-u-94505> [in Ukrainian].

30. Plan zakhodiv, spryamovanykh na vykonannya Kompleksnoho stratehichnoho planu reformuvannya orhaniv pravoporyadku yak chastyny sektoru bezpeky i oborony Ukrainy na 2023-2027 roky [Action Plan for the Implementation of the Comprehensive Strategic Plan for the Reform of Law Enforcement Agencies as Part of the Security and Defense Sector of Ukraine for

2023–2027]: zatverdzheno Rozporyadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy [Approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 23 serpnia 2024 roku №792-p Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-spryamovanykh-na-vykonannia-komple-a792r> [in Ukrainian].

31. Plan zaprovadzhennya ta zabezpechennya zakhodiv zdiysnennya pravovoho rezhymu voyennoho stanu v Ukraini, zatverdzhenny rozporyadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy [Plan for the Implementation and Support of Measures to Establish the Legal Regime of Martial Law in Ukraine, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 24 lyutoho 2022 r. №181-p (v redaktsiyi vid 05.12.2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

32. Proekt Zakonu pro vnesennya zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennya ta inshykh zakoniv shchodo ustanovlennya administratyvnoyi vidpovidal'nosti za porushennya vymoh abo nevykonannya deyakykh zakhodiv pravovoho rezhymu voyennoho stanu №10195 vid 27.10.2023 (22.05.2024 – proyekt ne pryynyato) [Draft Law on Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and Other Laws on the Establishment of Administrative Liability for Violation of Requirements or Non-Compliance with Certain Measures of the Legal Regime of Martial Law No. 10195 of October 27, 2023]. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43069> [in Ukrainian].

33. Plan roboty Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy na 2025 rik (iz zminamy, vnesenymy nakazom Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 21 bereznia 2025 roku №210) [Work Plan of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for 2025]: Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] 20 hrudnya 2024 roku №849. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/planuvannia/plan-roboti-ministerstva-vnutrisnix-sprav-ukrayini-na-2025-rik> [in Ukrainian].

34. Zakonoprojekt pro yedynu systemu videomonitorynhu: Leonid Tymchenko roz'yasnyv normy shchodo povnovazhen' pravookhorontsiv (21.03.2025) [Draft Law on a Unified Video Monitoring System: Leonid Tymchenko explained the provisions regarding law enforcement powers (March 21, 2025)]. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/news/zakonoprojekt-pro-jedynu-sistemu-video-monitoringu-leonid-timchenko-roziasniv-normi-shhodo-povnovazhen-pravookhoronciv> [in Ukrainian].

35. Proekt Zakonu pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo vykonannya funktsiy z kon-

voyuvannya № 4214 vid 13.10.2020 [Draft Law on Amendments to Certain Laws of Ukraine regarding the Execution of Escort Functions No. 4214 of October 13, 2020]. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/4314> [in Ukrainian].

36. Proekt Zakonu pro vnesennya zmin do Kodeksu Ukrayiny pro administratyvni pravoporushennya shchodo udoskonalennya pravovykh zasad diyal'nosti Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny №6292 vid 08.11.2021 (vkluycheno 10.02.2025 do poryadku dennogo tryndatsyatoi sesiyi VRU dev'yatogo sklykannya) [Draft Law on Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses Regarding the Improvement of Legal Grounds for the Activities of the National Guard of Ukraine No. 6292 of November 8, 2021]. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73167 [in Ukrainian].

37. Tytarenko, O. O. (2024). Udokonalennya normatyvno-pravovoho zabezpechennya rozvytku spromozhnostey Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny u pravookhoronniy sferi [Improvement of regulatory and legal support for the development of the National Guard of Ukraine's capabilities in the law enforcement field]. *Aktual'ni problemy diyal'nosti skladovykh sektoru bezpeky i oborony Ukrayiny v umovakh osoblyvykh pravovykh rezhymiv: potochnyy stan ta shlyakhy vyrishennya* [Current Problems of the Activities of the Security and Defense Sector Components of Ukraine under Special Legal Regimes: Current State and Ways to Solve Them], International Scientific and Practical Conference Proceedings (March 28, 2024). NANGU, pp. 679–680. [in Ukrainian].

38. Proekt Zakonu pro vnesennya zmin do Kodeksu Ukrayiny pro administratyvni pravoporushennya shchodo ustanovlennya vidpovidal'nosti za porushennya poryadku ta pravyl vykorystannya povitryanoho prostoru Ukrayiny ekspluatantamy bezpilotnykh povitryanykh suden №8186 vid 07.11.2022 (03.05.2023 prynyato za osnovu) [Draft Law on Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses Regarding the Establishment of Responsibility for Violation of the Procedure and Rules for the Use of Ukraine's Airspace by Operators of Unmanned Aircraft No. 8186 of November 7, 2022]. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40785> [in Ukrainian].

Tytarenko Oleksii

Doctor of Law, Associate Professor,

Head of the Research Laboratory for Troop Training of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Byta Yevhen

Head of the service section of the military unit 3036

National Guard of Ukraine

PROSPECTS FOR REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

The article deals with the issue of promising areas for improving the regulatory and legal support of the National Guard of Ukraine units in the law enforcement sphere under the martial law regime.

It is substantiated that today the existing legal framework for ensuring law enforcement activities of the NGU units needs to be updated with due regard for current security challenges. Based on the systemic and structural analysis, the author identifies certain gaps in the regulatory and legal documents at the departmental level which need to be addressed. The author considers the prospects for implementing the draft law No. 10311 of 01.12.2023.

It is established that in modern conditions there is a tendency to increase legislative proposals aimed at regulating certain issues of regulatory and legal support of law enforcement activities of the NGU by amending the Law of Ukraine 'On the National Guard of Ukraine' and other codified regulatory documents.

The author substantiates the proposals for addressing certain issues of updating the regulatory framework of the National Guard of Ukraine in the field of law enforcement by amending the following regulatory documents, in particular: Article 2 of the Law of Ukraine 'On the National Guard of Ukraine' regarding strengthening of the law enforcement function of the National Guard of Ukraine in ensuring stabilisation measures in wartime and post-war periods; p. 1.4 of the Regulation on Military Units and Public Order Protection Units of the National Guard of Ukraine (Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of 16.06.2014 No. 567) in terms of specifying interaction with the Court Security Service and the State Emergency Service of Ukraine.

Further areas of research on the transformation of the regulatory and legal support for the law enforcement activities of the NGU units have been identified in the context of draft laws No. 4214 of 13.10.2020, No. 6292 of 08.11.2021, No. 8186 of 07.11.2022, No. 10311 of 01.12.2023 and the adaptation of STANAG 2616 requirements in national legislation are identified: 1ED 2016 / NATO Standard AJP-3.22 Allied Joint Doctrine for Stability Policing.

Keywords: National Guard of Ukraine; regulatory and legal support; law enforcement activities; martial law.

DOI 10.59226/3041-1971.1.2025.19-30

УДК 343.9.02: 343.35:355.45«364»

ВЕДЕНЄЄВ Дмитро Валерійович

доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при РНБО України

ORCID ID 0000-0002-8929-9875

СЕМЕНЮК Олександр Георгійович

доктор юридичних наук,
перший заступник керівника
Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при РНБО України

ORCID ID 0000-0002-5096-1374

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЧИННИК СИСТЕМНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У статті доводиться, що організована злочинна діяльність становить серйозну загрозу конституційному ладу, правопорядку та національній безпеці України. Проведений аналіз діяльності організованих злочинних спільнот дає змогу виявити певні риси негативного впливу організованої злочинності на стан національної безпеки України в умовах воєнного часу. Серед них – особлива деструктивна роль оргзлочинності в стратегії та арсеналі сучасних неконвенційних (гібридних) війн; консолідація злочинного середовища, розширення і посилення його міжнародних зв'язків; провокування злочинними угрупованнями дестабілізуючих політичних процесів з метою підризу дієздатності державного ладу й правоохоронної системи; проникнення злочинних елементів в органи влади в інтересах лобіювання законодавчих та інших рішень.

Зазначається, що поглибленого концептуального осмислення потребують новітні риси самого феномена організованої та транснаціональної злочинності в умовах воєнного часу та міжнародної воєнно-політичної турбулентності. Важливим видається подальше вивчення (на основі аналізу матеріалів оперативно-службової практики) питань стратегії, тактики, інноваційних форм і методів протидії організований злочинній діяльності міжрегіональних та транснаціональних організованих злочинних угруповань.

Ключові слова: національна безпека; організована злочинність; транснаціональна злочинність; гібридна війна; розвідка; контррозвідка; нелегальна міграція.

Постановка проблеми. Подолання (мінімізація) особливо небезпечної організованої злочинності (генетично пов'язаної із корупцією) розглядається політичним керівництвом України, зважаючи на

міжнародні стандарти та рекомендації зовнішньополітичних партнерів, як одна з базових передумов реалізації конституційно закріпленого курсу на європейську інтеграцію, формування позитивного

іміджу України у світі. Ведеться робота із забезпечення імплементації антикорупційного законодавства та посилення спроможності й незалежності антикорупційних органів. У липні 2022 р. набрав чинності Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки», із затвердженням антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки. Передбачається, що втілення таких заходів сприятиме зменшенню *кількості корупційних, і пов'язаних з корупцією правопорушень*, зменшення корупційного досвіду громадян та бізнесу [1, с. 93–94].

Спеціалісти із захисту національної безпеки чітко артикулюють, що організована злочинність (ОЗ) з ознаками корупції перетворилася на серйозний чинник зростання загроз національній безпеці України. Сучасна криміногенна ситуація в Україні, зазначають дослідники цього феномена, засвідчує, що «відбулася трансформація злочинності в нашій країні, зросла кількість організованих злочинних формувань, які мають чітку ієрархічну структуру, використовують новітні технічні засоби забезпечення протиправної діяльності, протидії правоохоронним органам...». Ослаблення державного контролю за ситуацією в країні «дає можливість криміналітету задавати тон, диктувати свої правила поведінки, ідеологію, субкультуру, лобювати вигідні їй правові, організаційні і тактичні рішення легітимної влади, здійснювати активну протидію правоохоронним структурам» [2, с. 58]. Ба більше, ОЗ в умовах війни не тільки зберегла основні довоєнні форми протиправної поведінки, а й доповнилася новими видами діяльності, пов'язаними з незаконним використанням гуманітарної допомоги, колабораційною діяльністю, корупційними посяганнями у сфері оборони тощо [3–5].

У науково-аналітичному середовищі сектору безпеки і оборони України консенсусно визнається пряма залежність легітимності влади та успішності перспективного розвитку України від подолання корупції та організованої злочинності. У рамках науково-дослідної роботи Центру військово-стратегічних досліджень Національного університету оборони України «Комплексний аналіз науково-методичного апарату визначення перспективного складу Збройних Сил України та інших складових сил оборони» одним із базових сценаріїв розвитку держави розглядався алгоритм під назвою «Київ самотужки». Його розуміють як бажаний сценарій консолідації українського суспільства навколо європейських стандартів життя із перспективою вступу

до Євросоюзу та НАТО. Одна із умов для цього (Базове завдання № 14 – «Мир, справедливість та сильні інституції») передбачала активізацію протидії корупції і злочинності, підвищення рівня довіри громадян до держави, правоохоронних інституцій, судових органів [6, с. 61].

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Як констатувалося на експертному обговоренні шляхів удосконалення боротьби з організованою злочинністю в умовах правового режиму воєнного стану (Національна академія СБУ, 25 червня 2024 р.), у професійно-прикладному та науково-експертному середовищах України підвищену увагу приділяється поглибленому дослідженню новітніх якісних рис, які організована злочинність набуває в умовах війни, зокрема, трансформації її нових форм та видів, котрі можуть експлуатуватися іноземними спецслужбами на шкоду державній безпеці. Профільний Комітет Верховної Ради України розробив законопроекти, спрямовані на вдосконалення системи державних органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю; у 2024 р. завершено розроблення методології СОСТА-Україна з системного оцінювання загроз організованої злочинності [7].

Посилення негативного впливу оргзлочинності на стан національної безпеки активізувало розвиток досліджень власне самого феномена ОЗ, інноваційних форм злочинної та підривної діяльності, досліджень щодо правового й контррозвідального захисту військових формувань України. Зокрема, порушену проблему висвітлено у працях І. Богатирьова, В. Мороза, М. Богуславського, М. Волошина та інших науковців як важливий аспект подолання ОЗ в умовах воєнного стану в Україні [3; 8–9]. Дослідники В. Комашко, О. Шамара виокремлюють питання протидії загрозам безпеці держави від особливо небезпечної структурованої злочинності у межах пошуку актуальних питань протидії організованим злочинності в Україні [10]; науковці Національного інституту стратегічних досліджень, Національної академії МВС аналізують згубний вплив ОЗ як чинника загроз внутрішньополітичній стабільності в державі [11–12]. Спеціалісти із проблем забезпечення національної безпеки П. Богущкий, В. Пентегов, Д. Мельник та інші дослідники розкривають сутність викликів ОЗ щодо дієздатності сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану [13–16]. Окремий напрям досліджень зосереджено навколо правоохоронної та контррозвідальної протидії загрозам

безпеці держави та суспільства від організованих злочинних угруповань (ОЗУ) [17–19].

Формування цілей статті (постановка завдання). Дослідницьким завданням статті постає виявлення комплексу новітніх й пріоритетних загроз національній державності та життєдіяльності суспільства від організованої злочинності (з урахуванням умов воєнного часу).

Виклад основного матеріалу. Еволюція ОЗУ в умовах воєнного часу посилила ті їх властивості, котрі об'єктивно прямо загрожують безпеці державного ладу в Україні. У вітчизняній правовій та спеціальній науці утвердилися основні ознаки, що властиві сучасним ОЗУ та пов'язані із зазіханням на національну безпеку, зокрема: наявність корумпованих зв'язків в органах влади й управління, правоохоронних органах та судовій системі; існування структур, які забезпечують зовнішню і внутрішню безпеку цієї структури; політизація злочинної діяльності, яка полягає в намаганні членів злочинних структур увійти до органів державної влади й управління, або у встановленні тісних відносин з представниками таких органів; регіональний, міжрегіональний та міжнародний характер злочинної діяльності; вплив організованої злочинності на легальну сферу економіки [20, с. 8–12].

Матеріали кримінальних проваджень засвідчили досить високий ступінь суспільної небезпеки властивостей самих ОЗУ як фактора загрози державності й конституційному ладу України. Передовсім це стосується таких їх іманентних ознак як стійкість, ієрархічність, міжрегіональність, транснаціональність, корупційність. Серед базових кримінологічних характеристик поведінки осіб, які належать до злочинної спільноти, називають ідеологізацію злочинної спільноти (у 46 % досліджених випадків). Найбільш тривожною обставиною, на думку провідних дослідників-кримінологів, постає діяльність в Україні організованих угруповань екстремістської спрямованості, що породжує загрозу національній безпеці, перетворюється на фактор ескалації жорстокості й насильства, дестабілізації соціально-політичної ситуації, загрожує порушенням дієздатності органів державної влади. Особистій безпеці громадян загрожують транснаціональні форми ОЗ – наркобізнес, торгівля людьми, нелегальна міграція, кіберзлочинність, екологічні злочини [21, с. 2, 18–19]. Дві третини злочинців регулярно підтримують корупційні зв'язки, понад 80%

злочинних мереж використовують легальний бізнес. Відповідно, це розширює можливості суб'єктів ОЗ із впливу на державно-управлінську сферу, перетворюючи їх на «альтернативний контур влади» [22, с. 47–48].

Акцентуючи на зростанні за умов воєнного часу частки ОЗУ насильницького спрямування, необхідно враховувати загальне погіршення ситуації із терористичними загрозами в Україні. Зокрема, у 2021 р. злочини у вигляді створення терористичної групи чи терористичної організації зросли на 10,6 % (до 136 випадків), а у 2022 р. – ще на 8,8 % (до 148). Водночас зросла кількість створених непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань – у 2022 р. було зафіксовано 276 (збільшено на 29,6 %) таких випадків [23, с. 11].

Наголосимо, що з погляду формування загроз національній безпеці України вкрай небезпечною стає *транснаціональна та переплетена з нею етнічна організована злочинність*. Загрозу для безпекової сфери України становить взаємопов'язаність етнічної злочинності та кримінальної (нелегальної) міграції, яка сприяє транснаціоналізації організованої злочинності в Україні (за даними ООН, Україна посідає четверте місце у світі за кількістю міжнародних мігрантів – 3,6 % від загальної кількості). Нині вже сформувався в'єтнамська, іранська, арабська, китайська, турецька, індійська та пакистанська колонії нелегальних мігрантів. За даними правоохоронних органів, Україна поступово трансформується з країни транзиту у державу-накопичувач нелегальних мігрантів (охоплюючи торговців наркотиками, зброєю, учасників терористичних організацій). Особливу небезпеку становить міграція представників терористичних і релігійно-екстремістських організацій, зокрема, «Хамас», «Брати-мусульмани», «Хезболла», а також міграція з гарячих точок пострадянського простору (Чечня, Абхазія, Осетія, Таджикистан) [24, с. 291–303; 25, с. 192]. В умовах глобалізації активізуються зв'язки між угрупованнями транснаціональної злочинності, експлуатація ними технологічних інновацій. За оцінкою Головного управління розвідки МО України, з 2016 р. помітно зріс інтерес ОЗУ транснаціонального характеру до віртуальних (крипто) валют як платіжного засобу для забезпечення діяльності терористичних та злочинних організацій, зокрема таких, які перебувають під контролем іноземних спецслужб [26, с. 8–10].

Загрозливим фактором безпеці держав є *генетичний зв'язок між ОЗ та корупцією*. Корупція як

небезпечне суспільне явище призводить до політичної турбулентності, недосконалості законодавства, неефективності інститутів влади, слабкості інститутів громадянського суспільства та руйнації демократичних традицій, деформації правової свідомості, зневірі населення у дієспроможності правоохоронної системи. За даними Transparency International Ukraine, у 2023 р. Україна отримала 36 зі 100 балів в Індексі сприйняття корупції і посіла 104 позицію з-поміж 180 країн [27, с. 95–96].

У силу системного деструктивного впливу оргзлочинності і корупція, з погляду аналітиків-безпекознавців, належать до єдиного комплексу *основних уразливостей національної безпеки*, серед яких: непослідовність реформ, низька ефективність органів державної влади, системні вади у сфері інформаційної політики держави, вади системи управління державним кордоном, дисбаланси фінансової системи та макроекономічні диспропорції, низька конкурентоспроможність національної економіки, недостатня захищеність національної економіки, втрата науково-технічного потенціалу, депопуляція, низький рівень добробуту населення, зниження культурного рівня населення тощо [12].

У професійному середовищі все частіше порушується питання про подолання *політичної корупції*, системно пов'язаної із ОЗ. При цьому політичну корупцію розуміють як корисливе зловживання владними повноваженнями посадових осіб, що формують внутрішню і зовнішню політику держави, здійснюють законодавчу та нормотворчу діяльність. Сутнісними рисами політичної корупції вважають діяння, спрямовані на розширення доступу до влади певних політичних сил, зміни виборчого законодавства в бік звуження права людини обирати і бути обраним (обрання депутатів лише за партійними списками), лобіювання рішень про фінансування політичних партій, виділення прохідних місць у списках партій за винагороду, підкуп виборців чи виборчих комісій, фальсифікація виборів [28].

У науково-експертному середовищі України усвідомлюється деструктивна роль ОЗ як загроз національній безпеці та внутрішньополітичному становищу в Україні в цілому. З цього погляду промовистими є результати проведеного у лютому 2024 р. Центром внутрішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) експертного опитування [11]. Експертне оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою (5 – найвищий

рівень) за двома позиціями: дестабілізаційний потенціал (ДП) та ЙР (ймовірність реалізації) певного фактора загроз. Заслужовують на увагу такі визнані експертами фактори небезпек:

У сфері воєнної безпеки:

загроза «*корупційні скандали в МО*» отримала оцінку за ДП у 3,22 (в 2023 р. – 3,69), за ЙР – 3,08 (відповідно – 3,49);

загроза (прямо або опосередковано пов'язана з виявами ОЗ та корупції) «*проблеми з матеріальним забезпеченням Сил Оборони*» продемонструвала оцінку помітного зростання її небезпеки: ДП – 3,86 (3,56) та ЙР – 3,46 (2,80).

У системі державного управління та політичних процесів:

загроза «*корупційні скандали*» – ДП – 3,64 (3,56), ЙР – 3,72 (3,51).

Загрозу «*Корупційні скандали в МО*» у 2023 р. експерти назвали найбільшою небезпекою в групі загроз у сфері воєнної безпеки (загалом виокремлювалося шість загроз), натомість у 2024 р. вона постала четвертою за актуальністю загрозою. У групі «*загроз у системі державного управління та політичних процесів*» експерти, як і в 2023 р., визначили головним ризиком «*корупційні скандали*».

Поряд із цим, на нашу думку, деструктивний чинник ОЗ та корупції є складовими факторів інших загроз. Серед них, з-поміж наведених у згаданому документі НІСД, можна виокремити:

«*Падіння довіри суспільства до політичного керівництва*» (ДП – 3,86 (3,42); ЙР – 3,72 (2,64), при цьому наголошується, що «вертикальний конфлікт (разом з корупційними скандалами) є найбільш очікуваною причиною можливої внутрішньополітичної дестабілізації»;

«*Невдоволення розподілом економічних ресурсів усередині країни*» (ДП – 2,84 (2,5); ЙР – 2,91 (2,67);

«*Слабкість і непрофесійність державних інститутів*» (ДП – 3,55, ЙР – 4) попри воєнний стан.

Експерти назвали п'ять найбільших загроз у 2024 р., які здатні використовувати спецслужби РФ. Серед них третє місце посіли «*корупційні скандали*» (перше місце у 2023 р.) та «*падіння довіри суспільства до політичного керівництва*» (п'яте місце) [11, с. 8–10, 27–30]. Дослідження соціологів та політологів демонструють, що у суспільстві в умовах війни загострено сприймається проблема злочинності, корупції та соціальної несправедливості. Оцінюючи рівень корумпованості соціальних інститутів

за шкалою від 1 до 10 (від «відсутності корупції» до «дуже високого рівня корупції»), респонденти оцінили загальний рівень корумпованості української влади показником 6,8; зокрема Верховної Ради України – 6,8; Кабінету Міністрів України – 6,1; Міністерства оборони України – 5,8; обласної влади своєї області – 5,7; Офісу Президента України – 5,6; антикорупційних органів – 5,6; місцевої влади у своєму населеному пункті – 5,4 балами. Громадяни України скоріш констатували зростання рівня корумпованості із початком війни: вважають, що зараз рівень корупції вищий, ніж був до 24 лютого 2022 р. – 33%, що він не змінився – 30%, що він став нижчим 21% [29, с. 666–668].

Масштабна корупція й генетично пов'язана із нею організована злочинність (котра прагне до контролю над великими сегментами економіки держави) постає і фактором *гальмування переходу України до перспективної для XXI століття моделі інноваційного розвитку*. Як констатували експерти Комітету з питань науки та освіти Верховної Ради України, починаючи з 2010 р., державні органи почали ухвалювати закони та нормативно-правові акти, котрими відверто гальмувалися не тільки процеси інноваційного спрямування, а й розвиток науки та освіти. Для впровадження інноваційних розробок та нових науковомістких виробництв, необхідне подолання жорстких соціальних бар'єрів на шляху інноваційного розвитку: кланового олігархічного устрою, неприпустимої майнової диференціації населення, всеохопної корупції й засилля злочинних угруповань [30, с. 56–58.].

Утвердилася думка про *тотальний характер негативного впливу ОЗ на національну безпеку*. Провідні дослідники ОЗ І. Гриненко, Д. Прокофєва-Янчиленко й Б. Сокрут визначили комплекс ризиків кримінологічної безпеки, які спричиняє ОЗ щодо національної безпеки держави:

ризики у сфері функціонування політичної системи й сталого розвитку, котрі походять, насамперед, від ОЗУ транснаціонального характеру (як-от торгівля зброєю масового знищення, наркотики, порушення міграційної політики);

ризики у сфері забезпечення державного суверенітету, спрямовані на ерозію базових елементів державного ладу;

ризики у сфері національної стабільності та владної монополії держави, основу яких становить створення ОЗУ альтернативних квазівладних структур,

укорінення своїх позицій в органах державної влади та нейтралізація силових структур;

ризики у сфері розвитку громадянського суспільства, функціонування суспільних інститутів та демократичних цінностей, підлив дієздатності та авторитету державних інститутів, дискредитація суспільних цінностей, знецінення у суспільній свідомості правових та морально-етичних норм, категорій демократичного врядування;

ризики у сфері виконання функцій держави, для яких властиві високий ступінь корумпування влади та правоохоронних органів, зокрема – занепад престижу й соціально-майнового статусу державної служби, як наслідок – деградація державного апарату та його правоохоронно-силового блоку;

ризики в інформаційній сфері, котрі, насправді, слугують у сучасних суспільствах ефективним знаряддям досягнення ОЗ своїх політичних цілей, розпалювання міжнаціональної та етноконфесійної ворожнечі, сепаратистських та іредентистських настрів [31, с. 88–93].

Нові напрями й форми організованої злочинності, що сформувалися під час проведення АТО та ООС, відсічі збройної агресії РФ проти України, відображаються через організовану злочинну діяльність стосовно Збройних Сил та інших військових формувань України, що розглядають як небезпечний чинник підливу обороноздатності держави в умовах воєнного стану.

У рамках протидії організованій злочинній діяльності співробітники Департаменту військової контррозвідки (ДВКР) СБУ у взаємодії із спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю СБ України вживали системні заходи із попередження, виявлення та припинення корупційних правопорушень у сфері оборони. Найбільш ураженими організованою злочинною діяльністю й корупцією сферами діяльності військових формувань України виявилися ділянки, пов'язані із зловживаннями при розподілі державного бюджету. Передовсім йшлося про закупівлю озброєння, боєприпасів та військової техніки, продовольчого забезпечення, розподілення житла, хабарництво, використання земель та інших ресурсів оборонного призначення. Звернімо увагу на деякі характерні види (напрями) незаконної організованої злочинної діяльності, що несли загрозу боєздатності ЗС України:

захист військово-економічного потенціалу держави. ДВКР СБ України виявлено до 10 тис. фактів

протиправних посягань на економічні інтереси держави, ліквідовано десятки протиправних схем розкрадання військовими службовими особами та комерційними структурами державних коштів і матеріальних цінностей, виділених для потреб оборони. Протягом 2014–2021 років ДВКР СБУ вдалося запобігти завданню економічної шкоди державі на майже 100 млрд грн, чим попереджено негативний вплив на забезпечення обороноздатності України. Унаслідок вжитих військовою контррозвідкою заходів, керівництво МО України відмовилося від закупівлі старих зразків озброєння, завдяки чому не допущено завдання економічних збитків державі на суму 2,8 млрд грн [32, с. 83–84];

незаконна торгівля зброєю та боєприпасами. Протягом 2014–2021 років військові контррозвідники виявили майже 2 тис. фактів незаконного обігу військових засобів ураження, ліквідували понад 200 схронів для їх зберігання. Із незаконного обігу вилучили 4 гармати, 81 одиницю переносних зенітно-ракетних та протитанкових ракетних комплексів, керовані ракети до них, майже 1000 гранатометів, вогнеметів та мінометів, 14 тис. ручних осколкових гранат, 2,7 тис. одиниць стрілецької зброї, 150 тис. одиниць боєприпасів, 6,3 млн набоїв до стрілецької зброї, різних калібрів та 6,7 тон вибухових речовин тощо [32, с. 77–79];

розкрадання військового майна. Контррозвідники припинили певні порушення земельного законодавства в оборонній сфері. Зокрема, у 2020–2021 роках за матеріалами військової контррозвідки попередили втрату 28 земельних ділянок Міністерства оборони України з оціночною вартістю понад 8 млрд грн. Одночасно співробітники спецслужби виявили схеми організованої злочинної діяльності у цій царині;

шахрайство та інші організовані злочинні схеми. Відомо про запровадження протиправних схем незаконного збагачення при проведенні тендерів, укладанні угод на виконання будівельних робіт, постачанні продуктів харчування для військових підрозділів, у тому числі залучених до бойових дій, а також здійснення незаконного списання пально-мастильних матеріалів тощо. Зокрема, між однією з київських комерційних структур та МО України було укладено договір про постачання дизельного палива іноземного виробництва на понад 164 млн грн [32, с. 86–88].

Окремо зазначимо, що у сучасних умовах небезпеку становить *рекрутування до лав ОЗУ (у т.ч. на сильницького спрямування) учасників бойових дій*

(осіб із бойовим досвідом, специфічними морально-психологічними настановами й соціальним максималізмом, посттравматичними розладами). Тож вагомим завданням держави є формування дієвих механізмів соціальної адаптації, фізичної й психологічної реабілітації учасників бойових дій. За прогнозами Міністерства у справах ветеранів України, частка ветеранів, членів їхніх сімей та сімей загиблих воїнів у перспективі становитиме близько 10 % від чисельності населення України.

Недооцінення проблем реінтеграції ветеранів може призвести до поширення ризиків соціального та економічного характеру, зростання ймовірності деструктивних форм соціальної поведінки серед ветеранів. Достатньо сказати, що (за даними Українського ветеранського фонду, станом на літо 2023 р.), серед опитаних ветеранів та військових до державних центрів зайнятості за державними послугами з працевлаштування зверталось лише 41,6 % респондентів та ще 1,4 % – планувало звернутися, більшість (57,1 %) опитаних цього не зробили. Серед тих, хто прагнув працевлаштуватися, однозначно мали перешкоди при працевлаштуванні після військової служби 31,7 % респондентів, 26,7 % вважали, що швидше мали такі перешкоди, повідомили про їх відсутність – 13,3 %. Натомість однозначно ефективною державну підтримку ветеранів у сфері працевлаштування вважали тільки 2,4 % опитаних [33].

Зазначимо, що *професійні злочинні об'єднання стають елементом складних комбінаційних дій у стратегії підривної діяльності спецслужб.* На думку аналітиків НІСД, для діяльності російської розвідки, поряд із класичними методами здобування інформації, властиві операції впливу з використанням соцмереж із метою поглиблення наявних або створення нових політичних і соціальних суперечностей, причому серед основних спонсорів – організовані кримінальні структури. Наводиться, зокрема, приклад того, як 2013 року поліція Іспанії та міністерство фінансів США провели розслідування щодо відмивання грошей російськими злочинними організаціями через банки Каталонії, підставні компанії та інвестиції в нерухомість. Виявилося, що зазначені кошти використовували для фінансування каталонських сепаратистів. Назагал ідеться про особливий тип операцій, котрі відбуваються на межі діяльності спецслужб, бізнес-структур та організованої злочинності, і значною мірою базуються на доктрині «війни нового покоління». У західних експертних колах

такі спецоперації називають «гібридною розвідкою» (термін запропонував професор Д. Джіо з Військової академії США у 2018 р.). Вона поєднує групу джерел інформації: агентурну розвідку (HUMINT), аерокосмічну розвідку, розвідку на основі відкритих джерел (OSINT). Показово, що гібридна розвідка передбачає звернення до можливостей організованої злочинності для збирання інформації та підривної акцій [34].

У цілому, як вважають аналітики СБ України, провідними з гібридних загроз у внутрішній сфері національної безпеки в Україні є: діяльність незаконних збройних формувань; незаконний обіг зброї, боєприпасів, вибухових речовин; поява нових злочинних схем в економічній сфері; діяльність злочинних угруповань, спрямованих на поглиблення кримінального стану та дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні; «експорт» на територію України представників кримінального світу [35, с. 59].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Організована злочинна діяльність становить серйозну загрозу конституційному ладу, правопорядку та національній безпеці України. В умовах воєнного стану існує об'єктивна небезпека появи нових та посилення діяльності функціонуючих організованих злочинних угруповань. Аналіз діяльності організованих злочинних спільнот науковцями-безпекознавцями, з погляду загроз національній безпеці, дає підстави констатувати такі риси деструктивного впливу організованої злочинності на стан національної безпеки України в умовах воєнного часу, як:

тотальний характер негативного впливу організованої злочинності на національну безпеку України;

особлива деструктивна роль ОЗ в стратегії та арсеналі сучасних неконвенційних (гібридних) війн, передовсім – можливість використання ресурсу ОЗУ для розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб;

консолідація злочинного середовища, розширення і вдосконалення його міжнародних зв'язків;

провокування ОЗ дестабілізуючих і деструктивних політичних процесів з метою підриву дієздатності державного ладу й правоохоронної системи;

проникнення злочинних елементів в органи влади в інтересах лобіюванням законодавчих та інших рішень;

посилення позицій злочинних елементів у банківській, кредитній, інноваційній системах, сферах приватизації та споживчого ринку, ринку стратегічних

сировинних ресурсів, паливно-енергетичному комплексі.

Поглибленого концептуального осмислення потребують новітні риси самого феномена організованої і транснаціональної злочинності в умовах воєнного часу та міжнародної воєнно-політичної турбулентності. Важливо активізувати спеціальні дослідження із наукового забезпечення розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, тероризму, злочинів у сфері охорони державної таємниці, а також злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Важливим видається подальше вивчення (на основі аналізу матеріалів оперативно-службової практики) питань стратегії, тактики, інноваційних форм і методів протидії організований злочинній діяльності міжрегіональних і транснаціональних організованих злочинних угруповань, удосконалення механізмів запобігання правопорушенням у сфері національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України». НІСД, 29 грудня 2022 р. 135 с. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/poslannya-prezydenta-ukrayiny/analitichna-dopovid-do-shchorichnoho-poslannya-1>.
2. Користін О. Є., Кирилюк О. С. Сучасна парадигма протидії організований злочинності. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організований злочинності під час воєнного стану*: Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ, 2023. С. 58–61.
3. Богатирьов І., Богатирьов А. Організована злочинність в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи подолання. *Закон і кордон*. 2024. Том 3. № 1. С. 5–26.
4. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с.
5. Богуцький П. П. Проблема протидії організований злочинності у секторі безпеки і оборони в умовах воєнного стану та шляхи її вирішення. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організований злочинності під час воєнного стану*: Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ, 2023. С. 20–22.

6. Звіт про науково-дослідну роботу «Комплексний аналіз науково-методичного апарату визначення перспективного складу Збройних Сил України та інших складових сил оборони. Розробка науково-методичного апарату безпекового середовища» (проміжний). Шифр «Чаклун». Київ: Національний університет оборони України, 2023. 190 с.

7. В Академії СБУ відбулось експертне обговорення шляхів удосконалення боротьби з організованою злочинністю в умовах правового режиму воєнного стану. URL: <https://nasbu.edu.ua/ua/news-1-135-624-v-akademii-sbu-vidbulos-ekspertne-obgovorennya-shlyahiv-udoskonallennya-borotbi-z-organizovanoyu-zlochinnistyu-v-umovah-pravovogo-rezhimu-voennogo-stan>.

8. Богатирьов І. Г. Заходи запобігання протидії та запобігання організованим злочинності в умовах воєнного стану в Україні. *Безпекова ситуація в Україні в умовах війни: стан, загрози, напрями забезпечення* : матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 26 вересня 2023 р.) / редкол. : Вербенський М. Г., Опришко І. В., Кулик О. Г. та ін. Київ : ДНДІ МВС України, 2023. С. 147–150.

9. Мороз В. П., Чаплинський К. О., Богуславський М. Г., Волошина М. О. Протидія організованим злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2023. 236 с.

10. Шамара О. В., Комашко В. В. Актуальні питання боротьби з організованою злочинністю в Україні: проблеми та можливості їх вирішення. *Стратегічна панорама*. 2023. № 2. С. 40–50.

11. Потапенко В. Г., Павленко І. А., Нагірний В. М., Маляревський Є. В. Аналіз загроз національній безпеці у сфері внутрішньої політики. Київ : НІСД, 2024. 31 с.

12. Резнікова О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. Аналітичний матеріал НІСД. 2022. 8 вересня. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/stratichnyu-analiz-bezpekovocho-seredovyscha-ukrayiny>.

13. Богуцький П. П. Проблема протидії організованим злочинності у секторі безпеки і оборони в умовах воєнного стану та шляхи її вирішення. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованим злочинності під час воєнного стану* : Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ, 2023. С.20–23.

14. Пентегов В. А. Характеристика кримінальних загроз організованим злочинності національній

безпеці України. Особливості протидії етнічній злочинності шляхом конфіденційного співробітництва. *Протидія злочинності: теорія та практика* : Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 26 жовтня 2018 року). Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 327–330.

15. Мельник Д. С. Щодо нових напрямів організованої злочинності в умовах військової агресії РФ проти України. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованим злочинності під час воєнного стану* : Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ, 2023. С. 78–82.

16. Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану : тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 14 березня 2024 року). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2024. 586 с.

17. Ватраль А. В., Антонов К. В. Щодо використання спецслужбами РФ озброєних форм організованої злочинності для здійснення розвідувально-підривної діяльності проти України. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованим злочинності під час воєнного стану* [Текст] : Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ, 2023. С. 23–26.

18. Гончаренко А. А. Використання підрозділами Служби безпеки України методів і засобів OSINT у протидії організованим злочинності. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованим злочинності під час воєнного стану* : Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ, 2023. С. 33–37.

19. Гриненко І. М. Вплив організованої злочинності на інформаційну сферу як загроза державній безпеці. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2013. № 2. С.122–128.

20. Боротьба з корупцією та організованою злочинністю: Підручник: У 2 т. Т. 1 : Боротьба з організованою злочинністю / І. М. Гриненко, Ю. Р. Гавдюк, В. А. Пентегов та ін. Київ : НА СБУ, 2019. 279 с.

21. Єспринцев П. С. Теорія і практика запобігання організованим злочинності в Україні : автореферат дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.08. Хмельницький, НА ДПСУ, 2023. 42 с.

22. Крамаренко Ю. М. Окремі питання підготовки фахівців до аналітичної роботи в сфері протидії організованим злочинності. *Протидія організованим злочинності: проблеми теорії та практики: Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Дніпро, 9 грудня 2022 р.)*. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2022. С. 47–50.

23. Перелік сфер злочинної діяльності, що підлягають оцінці за методологією СОСТА Україна [Аналітичний документ МНДЦ при РНБО України, 2024]. 480 с.

24. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика. Київ : Видавництво Людмила, 2022. 1091 с.

25. Невмержицький С. М. Сутність етнічної організованої злочинності в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 191–194.

26. Криптовалюти як потенційний засіб фінансування тероризму. *Міжнародний тероризм: оцінка загроз та питання протидії*. 2018. Липень. № 7 (178). Київ: ГУР МО України, 2018. 13 с.

27. Тимошенко В. І. Внутрішні загрози національній безпеці України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 94–99.

28. Тертишник В. Проблеми протидії політичній корупції в Україні. *Протидія організованим злочинності: проблеми теорії та практики: Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Дніпро, 9 грудня 2022 р.)*. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2022. С. 93–96.

29. Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни : монографія / за ред. О. О. Рафальського, О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 672 с.

30. Петрушина Т., Арсеєнко А., Буткалюк В. Куди йде Україна у ХХІ сторіччі? Соціальні зміни в українському суспільстві за умов економічної глобалізації: соціологічний вимір. Наукова доповідь. Київ: Інститут соціології НАН України, 2020.

31. Гриненко І. М., Прокофєва-Янчилєнко Д. М., Сокрут Б. В. Ризики та загрози організованої злочинності в Україні: стан та перспективи. Київ: ВАГТЕ, 2014. 164 с.

32. Військова контррозвідка Служби безпеки України: становлення, досвід, пріоритети діяльності. Київ, 2021. 150 с.

33. Яценко Л. Проблеми працевлаштування ветеранів війни: ризики для держави та суспільства [Аналітичний матеріал НІСД, 18 листопада 2023]. URL:

<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemey-pratsevlashuvannya-veteraniv-viyny-ryzyk-dlya-derzhavy>.

34. Паливода В. Гібридна розвідка як елемент розвідувальної діяльності спецслужб Російської Федерації. Аналітична записка НІСД. 2023. 23 жовтня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/hibrydna-rozvidka-yak-element-rozviduvalnoy-diialnosti>.

35. Користін О. Є., Кирилук О. С. Сучасна парадигма протидії організованим злочинності. *Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованим злочинності під час воєнного стану: Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року)*. Київ : НА СБУ, 2023. С. 58–62.

References

1. Analychna dopovid do shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshche Ukrainy» [Analytical report to the annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine «On the internal and external situation of Ukraine»]. NISD, 29 hrudnia 2022 r. 135 s. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/poslannya-prezydenta-ukrayiny/analychna-dopovid-do-shchorichnoho-poslannya-1> [in Ukrainian].

2. Korystin, O. I., Kyrlyuk, O. S. (2023). Suchasna paradyhma protydii orhanizovaniy zlochyynnosti [The current paradigm of organized crime prevention]. *Aktualni problemy koordynatsii ta vzaiemodii pravookhoronnykh ta inshykh derzhavnykh orhaniv, shcho berut uchast u protydii orhanizovaniy zlochyynnosti pid chas voiennoho stanu: Zbirnyk materialiv kruhloho stolu* (m. Kyiv, 24 travnia 2023 roku). Kyiv : NA SBU, S. 58–61 [in Ukrainian].

3. Bohatyrov, I., Bohatyrov A. (2024). Orhanizovana zlochyynnist v umovakh voiennoho stanu: problemy ta shliakhy podolannia [Organized crime under martial law: problems and ways to overcome them]. *Zakon i kordon*. Tom 3. № 1. S. 5–26 [in Ukrainian].

4. Orlov, Yu. V. (2023). Zlochyynnist i protydiaa yii v umovakh viiny: kryminalno-pravovy ta kryminolohichni vymiry [Malignancy and its consequences in the conditions of guilt: criminal-legal and criminological dimensions]: monohrafiia. Kharkiv : Pravo, 252 s. [in Ukrainian].

5. Bohutskyi, P. P. (2023). Problema protydyi orhanizovani zlochynnosti u sektori bezpeky i oborony v umovakh voiennoho stanu ta shliakhy yii vyrishennia [The problem of the organization of crime in the security and defense sectors under martial law and ways to solve it]. *Aktualni problemy koordynatsii ta vzaiemodii pravookhoronnykh ta inshykh derzhavnykh orhaniv, shcho berut uchast u protydyi orhanizovani zlochynnosti pid chas voiennoho stanu*: Zbirnyk materialiv kruhloho stolu (m. Kyiv, 24 travnia 2023 roku). Kyiv : NA SBU, S. 20–22 [in Ukrainian].
6. Zvit pro nauko-vo-doslidnu robotu «Kompleksnyi analiz nauko-vo-metodychnoho aparatu vyznachennia perspektyvnoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy ta inshykh skladovykh syl oborony [Zvit for the scientific research work «Comprehensive analysis of the scientific and methodological apparatus for determining the prospective stock of the Armed Forces of Ukraine and other stock of defense forces»]. Rozrobka nauko-vo-metodychnoho aparatu bezpekovo-vo-seredovyshcha» (promizhnyi). Shyfr «Chaklun». Kyiv: Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy, 2023. 190 s. [in Ukrainian].
7. V Akademii SBU vidbulos ekspertne obhovorennia shliakhiv udoskonalennia borotby z orhanizovanoi zlochynnistiu v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu [An expert discussion of ways to improve the fight against organized crime under the legal regime of martial law took place at the SBU Academy]. URL: <https://nasbu.edu.ua/ua/news-1-135-624-v-akademii-sbu-vidbulos-ekspertne-obgovorennia-shlyahiv-udoskonalennia-borotbi-z-organizovanoyu-zlochinnistyu-v-umovah-pravovogo-rezhimu-voennogo-stan> [in Ukrainian].
8. Bohatryov, I. H. (2023). Zakhody zapobihannia protydyi ta zapobihannia orhanizovani zlochynnosti v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Measures to prevent counteraction and prevent organized crime in the conditions of martial law in Ukraine.]. *Bezpekova sytuatsiia v Ukraini v umovakh viiny: stan, zahrozy, napriamy zabezpechennia : materialy nauk.-prakt. kruhloho stolu* (Kyiv, 26 veresnia 2023 r.) / redkol. : Verbenskyi M. H., Opryshko I. V., Kulyk O. H. ta in. Kyiv : DNDI MVS Ukrainy, S. 147–150 [in Ukrainian].
9. Moroz, V. P., Chaplynskyi, K. O., Bohuslavskyi, M. H., Voloshyna, M. O. (2023). Protydiia orhanizovani zlochynnosti v Ukraini: suchasnist ta perspektyvy : monohrafiia (Countering) Organized Crime in Ukraine: Current Situation and Prospects]. Dnipro : DDUVS, 2023. 236 s. [in Ukrainian].
10. Shamara, O. V., Komashko, V. V. (2023). Aktualni pytannia borotby z orhanizovanoi zlochynnistiu v Ukraini [Current issues in the fight against organized crime in Ukraine]: problemy ta mozhlyvosti yikh vyrishennia. *Stratehichna panorama*. № 2. S. 40–50 [in Ukrainian].
11. Potapenko, V. H., Pavlenko, I. A., Nahirnyi, V. M., Maliarevskyi, Ye. V. (2024). Analiz zahroz natsionalnii bezpetsi u sferi vnutrishnoi polityky [Analysis of threats to national security in the field of domestic policy.]. Kyiv: NISD, 31 s [in Ukrainian].
12. Rieznikova, O. (2022). Stratehichni analiz bezpekovo-vo-seredovyshcha Ukrainy [Strategic analysis of the security environment of Ukraine.]. Analitichniy material NISD. 8 veresnia. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyy-analiz-bezpekovo-vo-seredovyshcha-ukrayiny> [in Ukrainian].
13. Bohutskyi, P. P. (2023). Problema protydyi orhanizovani zlochynnosti u sektori bezpeky i oborony v umovakh voiennoho stanu ta shliakhy yii vyrishennia [The problem of combating organized crime in the security and defense sector under martial law and ways to solve it]. *Aktualni problemy koordynatsii ta vzaiemodii pravookhoronnykh ta inshykh derzhavnykh orhaniv, shcho berut uchast u protydyi orhanizovani zlochynnosti pid chas voiennoho stanu* : Zbirnyk materialiv kruhloho stolu (m. Kyiv, 24 travnia 2023 roku). Kyiv : NA SBU, S. 20–23 [in Ukrainian].
14. Pentiehov, V. A. (2018). Kharakterystyka kryminalnykh zahroz orhanizovani zlochynnosti natsionalnii bezpetsi Ukrainy [Characteristics of criminal threats to organized crime to the national security of Ukraine]. *Osoblyvosti protydyi etnichnii zlochynnosti shliakhom konfidentsiino-vo spivrobitnytstva. Protydiia zlochynnosti: teoriia ta praktyka* : Zbirnyk materialiv VIII Mizhnarodnoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii, 26 zhovtnia 2018 roku). Kyiv : Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy, S. 327–330 [in Ukrainian].
15. Melnyk D. S. (2023). Shchodo novykh napriamiv orhanizovanoi zlochynnosti v umovakh viiskovo-vo ahresii RF proty Ukrainy [On new trends in organized crime in the context of the Russian Federation's military aggression against Ukraine]. *Aktualni problemy koordynatsii ta vzaiemodii pravookhoronnykh ta inshykh derzhavnykh orhaniv, shcho berut uchast u protydyi orhanizovani zlochynnosti pid chas voiennoho stanu*: Zbirnyk materialiv kruhloho stolu (m. Kyiv, 24 travnia 2023 roku). Kyiv: NA SBU. S. 78–82 [in Ukrainian].
16. Aktualni problemy pravookhoronnoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu [Current problems of law enforcement activity in the context of martial law] :

tezy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Khmelnitskyi, 14 bereznia 2024 roku). Khmelnitskyi : Vydavnytstvo NADPSU, 2024. 586 s [in Ukrainian].

17. Vatrál, A. V., Antonov K. V. (2023). Shchodo vykorystannia spetssluzhby RF ozbroienykh form orhanizovanoi zlochynnosti dlia zdiisnennia rozvidualno-pidryvnoi diialnosti proty Ukrainy [On the use of armed forms of organized crime by the Russian Federation's special services to carry out intelligence and subversive activities against Ukraine]. *Aktualni problemy koordynatsii ta vzaiemodii pravookhoronnykh ta inshykh derzhavnykh orhaniv, shcho berut uchast u protydii orhanizovanii zlochynnosti pid chas voiennoho stanu* [Tekst] : Zbirnyk materialiv kruhloho stolu (m. Kyiv, 24 travnia 2023 roku). Kyiv : NA SBU, S. 23–26 [in Ukrainian].

18. Honcharenko, A. A. (2023). Vykorystannia pidrozdilamy Sluzhby bezpeky Ukrainy metodiv i zasobiv OSINT u protydii orhanizovanii zlochynnosti [Use of OSINT methods and means by units of the Security Service of Ukraine in combating organized crime]. *Aktualni problemy koordynatsii ta vzaiemodii pravookhoronnykh ta inshykh derzhavnykh orhaniv, shcho berut uchast u protydii orhanizovanii zlochynnosti pid chas voiennoho stanu* : Zbirnyk materialiv kruhloho stolu (m. Kyiv, 24 travnia 2023 roku). Kyiv : NA SBU, 2023. S. 33–37 [in Ukrainian].

19. Hrynenko, I. M. (2013). Vplyv orhanizovanoi zlochynnosti na informatsiinu sferu yak zahroza derzhavnii bezpetsi [The impact of organized crime on the information sphere as a threat to state security]. *Informatsiina bezpeka liudyny, suspilstva, derzhavy*. № 2. S. 122–128 [in Ukrainian].

20. Borotba z koruptsiieiu ta orhanizovanoi zlochynnistiu [Combating corruption and organized crime: Textbook: In 2 volumes]: Pidruchnyk: U 2 t. T. 1 : Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu / I. M. Hrynenko, Yu. R. Havdo, V. A. Pentiehov ta in. Kyiv : NA SBU, 2019. 279 s [in Ukrainian].

21. Yepryntsev, P. S. (2023). Teoriia i praktyka zapobihannia orhanizovanii zlochynnosti v Ukraini [Theory and practice of preventing organized crime in Ukraine]. Referat dys. doktora yuryd. nauk. 12.00.08. Khmelnitskyi, NA DPSU, 42 s. [in Ukrainian].

22. Kramarenko, Yu. M. (2022). Okremi pytannia pidhotovky fakhivtsiv do analitychnoi roboty v sferi protydii orhanizovanii zlochynnosti [Certain issues of training specialists for analytical work in the field of combating organized crime]. *Protydiia orhanizovanii zlochynnosti: problemy teorii ta praktyky*: Materialy vseukrainskoho naukovo-praktychnoho seminaru (m. Dnipro, 09 hrud-

nia 2022 r.). Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. S. 47–50 [in Ukrainian].

23. Perelik sfer zlochynnoi diialnosti, shcho pidliahaiut otsyntsi za metodolohiieiu SOCTA Ukraina [List of areas of criminal activity subject to assessment according to the SOCTA Ukraine methodology]. Analitichnyi dokument MNDTs pry RNBO Ukrainy, 2024. 480 s. [in Ukrainian].

24. Sevruck, V. H. (2022). Protydiia zlochynam, shcho vchyniautsia orhanizovanyimi hrupamy i zlochynnyimi orhanizatsiiami, yaki sformovani na etnichnii osnovi: teoriia ta praktyka [Counteraction to crimes committed by organized groups and criminal organizations formed on an ethnic basis]. Kyiv : Vydavnytstvo Liudmyla, 1091 s. [in Ukrainian].

25. Nevmerzhytskyi, S. M. (2019). Sutnist etnichnoi orhanizovanoi zlochynnosti v Ukraini [The essence of ethnic organized crime in Ukraine.]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*. № 1. S. 191–194 [in Ukrainian].

26. Kryptovaliuty yak potentsiinyi zasib finansuvannia teroryzmu [Cryptocurrencies as a potential means of financing terrorism. International terrorism]. *Mizhnarodnyi teroryzm: otsinka zahroz ta pytannia protydii*. 2018. Lypen. № 7 (178). Kyiv: HUR MO Ukrainy, 2018. 13 s [in Ukrainian].

27. Tymoshenko, V. I. (2024). Vnutrishni zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy [Internal threats to the national security of Ukraine]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*. № 2. S. 94–99 [in Ukrainian].

28. Tertyshnyk, V. (2022). Problemy protydii politychnii koruptsii v Ukraini. Protydiia orhanizovanii zlochynnosti [Problems of combating political corruption in Ukraine]: problemy teorii ta praktyky: Materialy vseukrainskoho naukovo-praktychnoho seminaru (m. Dnipro, 09 hrudnia 2022 r.). Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. S. 93–96 [in Ukrainian].

29. Adaptivni zminy politychnoho polia Ukrainy v umovakh viiny : monohrafiia [Adaptive changes in the political field of Ukraine in times of war]/ za red. O. O. Rafalskoho, O. M. Maiborody. Kyiv : IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2023. 672 s. [in Ukrainian].

30. Petrushyna, T., Arseienko, A., Butkaliuk, V. (2020). Kudy yde Ukraina u XXI storichchi? [Where is Ukraine heading in the 21st century?] Sotsialni zminy v ukrainskomu suspilstvi za umov ekonomichnoi globalizatsii: sotsiolohichni vymir. Naukova dopovid. Kyiv: Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy, 2020 [in Ukrainian].

31. Hrynenko, I. M., Prokofieva-Yanchylenko, D. M., Sokrut, B. V. (2014). *Ryzyky ta zahrozy orhanizovanoi zlochynnosti v Ukraini: stan ta perspektyvy* [Risks and threats of organized crime in Ukraine: state and prospects]. Kyiv: VAITE. 164 s. [in Ukrainian].

32. Viiskova kontrrozvidka Sluzhby bezpeky Ukrainy: stanovlennia, dosvid, priorityty diialnosti [Military counterintelligence of the Security Service of Ukraine]. Kyiv, 2021. 150 s. [in Ukrainian].

33. Yatsenko, L. Problemy pratsevlashtuvannia veteraniv viiny: ryzyky dlia derzhavy ta suspilstva [Problems of employment of war veterans: risks for the state and society]. *Analitychnyi material NISD*, 18 lys [in Ukrainian].

34. Palyvoda, V. (2023). Hibrydna rozvidka yak element rozviduvalnoi diialnosti spetssluzhb Rosiikoi Federatsii [Hybrid intelligence as an element of intelligence activities of the special services of the Russian Federation]. *Analitychna zapyska NISD*. 23 zhovtnia. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/hibrydna-rozvidka-yak-element-rozviduvalnoyi-diialnosti> [in Ukrainian].

35. Korystin, O. I., Kyryliuk O. S. (2023). Suchasna paradyhma protydii orhanizovanoi zlochynnosti [Modern paradigm of combating organized crime.]. *Aktualni problemy koordynatsii ta vzaiemodii pravookhoronnykh ta inshykh derzhavnykh orhaniv, shcho berut uchast u protydii orhanizovanoi zlochynnosti pid chas voiennoho stanu*: Zbirnyk materialiv kruhloho stolu (m. Kyiv, 24 travnia 2023 roku). Kyiv : NA SBU, S. 58–62 [in Ukrainian].

Viedienieiev Dmytro

Doctor of historical sciences, Professor,
leading researcher, Interdepartmental Research Center
on Problems of Combating Organized Crime
at the National Security and Defense Council of Ukraine

Semeniuk Oleksandr

Doctor of Legal Sciences, first deputy head,
Interdepartmental Research Center on Problems
of Combating Organized Crime
at the National Security and Defense Council of Ukraine

ORGANIZED CRIME AS A FACTOR OF SYSTEMIC THREATS TO THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE IN WARTIME CONDITIONS

Overcoming (minimizing) especially dangerous organized crime (genetically linked to corruption) is considered by the political leadership of Ukraine as one of the basic prerequisites for implementing the constitutionally enshrined course on European integration, forming a positive image of Ukraine in the world. Organized criminal activity poses a serious threat to the constitutional order, law and order and national security of Ukraine.

Analysis of the activities of organized criminal communities by security scientists from the perspective of threats to national security gives grounds to state the following features of the destructive impact of organized crime on the state of national security of Ukraine in wartime conditions: the total nature of the negative impact of organized crime on the national security of Ukraine; the special destructive role of organized crime in the strategy and arsenal of modern unconventional (hybrid) wars; consolidation of the criminal environment, expansion and improvement of its international ties; provoking destabilizing and destructive political processes with the aim of undermining the functioning of the state system and the law enforcement system; infiltration of criminal elements into government bodies in the interests of lobbying for legislative and other decisions. Overcoming (minimizing) especially dangerous organized crime (genetically linked to corruption) is considered by the political leadership of Ukraine as one of the basic prerequisites for implementing the constitutionally enshrined course on European integration, forming a positive image of Ukraine in the world. Organized criminal activity poses a serious threat to the constitutional order, law and order and national security of Ukraine.

According to the authors, the newest features of the phenomenon of organized and transnational crime in wartime and international military-political turbulence require in-depth conceptual understanding. It is important to intensify special research on the scientific support of the investigation of crimes against the foundations of national security of Ukraine, terrorism, crimes in the field of state secret protection, as well as crimes against peace, security of humanity and international law and order.

Keywords: national security; organized crime; transnational crime; hybrid warfare; intelligence; counterintelligence; illegal migration.

КОБА Марія Миколаївна

доктор філософії у галузі права, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0001-9407-2838

ПРЕВЕНЦІЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: ЗМІСТ І КОРЕЛЯЦІЯ ПОНЯТЬ

Статтю присвячено розкриттю змісту та з'ясуванню співвідношення понять превенції та профілактики правопорушень у Збройних Силах України. Доведено, що правопорушення у Збройних Силах України становлять серйозну загрозу основним засадам військового управління та спроможності Сил оборони виконувати завдання оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, відсічі збройної агресії російської федерації. Визначено основні причини зростання кількості правопорушень у Збройних Силах України за сучасних умов. Акцентовано на тому, що в усі часи військова дисципліна та військовий порядок розглядалися як основа боєготовності і боєздатності військової організації держави та її армії.

Доведено актуальність завдання розроблення нових підходів до організації системи запобігання правопорушень у Збройних Силах України, зокрема у контексті здійснення превентивної та профілактичної діяльності.

Запропоновано превенцію правопорушень у Збройних Силах України розуміти як врегульовані нормами права випереджувальні дії, спрямовані на недопущення настання небажаних наслідків, пов'язаних із недотриманням військовослужбовцями вимог Дисциплінарного статуту, норм Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, іншого законодавства України, пов'язаного з юридичною відповідальністю.

Доведено, що превенція відмежовується від понять профілактики, попередження, запобігання, припинення тощо тим, що має спрямування на недопущення розвитку суб'єктивної сторони правопорушення на його початковому етапі. Дія превенції полягає у психологічному впливові на особу, і спрямована на недопущення реалізації її думок протиправної спрямованості.

Виокремлено ознаки превенції правопорушень у Збройних Силах України, зокрема: а) превенція є попереджувальною дією, спрямованою на недопущення настання небажаних наслідків від порушення військовослужбовцями Збройних Сил України норм військового, адміністративного, кримінального та іншого законодавства; б) превенція застосовується на етапі формування наміру та мотивів протиправної діяльності; в) заходи превенції мають право реалізовувати лише уповноважені суб'єкти у межах своєї компетенції; г) превенція спрямована на свідомість потенційного правопорушника, її метою є зміна на психологічному рівні мотивів, настроїв, ціннісних орієнтирів, психологічних установок особи; г) порівняно із попередженням, запобіганням та припиненням, результат превенції є кращим, оскільки він не обтяжений наслідками дій і не потребує інших заходів.

Запропоновано профілактику правопорушень у Збройних Силах України розуміти як дії щодо усунення, нейтралізації чи ослаблення факторів, які породжують чи сприяють злочинності, правопорушенням, іншим неправомірним діям у зазначеному середовищі.

Доведено, що профілактика правопорушень у Збройних Силах України є: а) окремим видом правоохоронної діяльності, що реалізується у сфері відносин військової служби, серед особливої категорії суб'єктів (військовослужбовців Збройних Сил України); б) складовою загальносоціальної системи профілактики правопорушень; в) поняттям, що має власну специфіку, обумовлену правовим статусом суб'єктів, методами і засобами здійснення, умовами та порядком реалізації.

Здобуто висновок про те, що поняття превенції та профілактики правопорушень у Збройних Силах України є схожими, але не тотожними. Поняття превенції має ширший обсяг та сферу застосування, оскільки вона спрямована на нівелювання передумов виникнення причин і умов злочинності та передбачає нейтралізуючий вплив на особу ще на етапі формування наміру та мотивів її протиправної діяльності. І превенція, і профілактика мають спільну мету, що полягає у мінімізації та запобіганні вчиненню злочинів і правопорушень військовослужбовцями. Зміст превенції та профілактики пов'язаний не лише із завчасним, попереднім реагуванням на порушення військової дисципліни, здійснення злочинів і правопорушень у Збройних Силах України, а й із правовим вихованням військовослужбовців, які вчинили чи можуть вчинити правопорушення, створенням умов щодо їх недопущення.

Ключові слова: превенція; профілактика; правопорушення; військовослужбовці; Збройні Сили України; військова дисципліна; правоохоронна діяльність.

Постановка проблеми. З початком повномасштабного збройного вторгнення російської федерації в Україну негативною тенденцією у сфері військового управління виявилася тенденція до зниження рівня військової дисципліни, зростання як абсолютної, так і відносної кількості правопорушень, суб'єктами здійснення яких є військовослужбовці Збройних Сил України (далі – ЗСУ). Зазначена проблема знайшла відображення в офіційних джерелах та спеціальних наукових дослідженнях [1–4].

Занепокоєння фахівців викликає факт приросту категорії військових кримінальних правопорушень, зокрема, тих, які охоплюються нормами статей 402 «Непокора», 407 «Самовільне залишення військової частини або місця служби» і 408 «Дезертирство» Кримінального кодексу (КК) України [5]. Крім указаних, військовими кримінальними правопорушеннями, кількість яких від 2022 року зростає, також вважають: викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК); недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК); бездіяльність військової влади (ст. 426 КК); перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426–1 КК) та ін.

Ці та інші правопорушення, за досягнення їх критичної кількості, становлять серйозну загрозу не тільки основним засадам і принципам військового управління, а й, з урахуванням військово-політичних викликів сьогодення, самій спроможності ЗСУ виконувати завдання оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості, відсічі збройної агресії російської федерації.

Об'єктивними чинниками, які впливають на формування негативних тенденцій у сфері забезпечення військової дисципліни у частинах і підрозділах ЗСУ за сучасних умов, на нашу думку, є: безпрецедентність і складність завдань, покладених на Сили оборони у зв'язку із відбиттям збройної агресії російської федерації проти України; багатократне збільшення чисельної кількості ЗСУ військовослужбовцями, призваними на службу у порядку мобілізації, неознайомих зі специфікою військової служби; невизначеність строків мобілізації, ускладнений порядок ротаций та відпусток; труднощі адаптації до умов позиційно-гібридної війни, обумовлене зазначеним вигорання і психологічна втома.

Водночас не варто забувати про те, що військова дисципліна та військовий порядок завжди розглядалися основою боєготовності і боєздатності військової організації держави та її армії. У зазначеному контексті погоджуємося з Н. В. Коломієць у тому, що «військові правопорушення підривають основи військової організації, створюють атмосферу

безкарності та недовіри, що негативно позначається на виконанні бойових завдань та обороноздатності країни. За сучасних умов вони можуть призвести до значних втрат та ослаблення армії» [5, с. 517].

Такий стан речей нині ставить перед військовим управлінням Силами оборони у цілому та ЗСУ, зокрема, надзвичайно складні виклики. Одним із першочергових завдань є розроблення нових підходів до організації системи запобігання правопорушень у ЗСУ, зокрема у контексті здійснення превентивної та профілактичної діяльності.

Зважаючи на це, погоджуємося з Н. А. Дмитренко [6] у тому, що проблема злочинності військовослужбовців сама по собі вже давно вийшла за межі військової організації держави і стала загальнодержавним завданням, яке своєю чергою потребує розроблення нових підходів до попередження та профілактики злочинної поведінки у військах. Кінцевим результатом зазначеної діяльності має стати спільне вироблення органами військового управління, військової юстиції, військовослужбовцями, громадськими організаціями різних взаємопов'язаних між собою заходів, спрямованих на запобігання злочинам у ЗСУ і усунення причин, що породжують злочинну поведінку військовослужбовців [6, с. 101].

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Питання запобігання правопорушенням у військовому середовищі активно досліджується представниками української юридичної науки, особливо з урахуванням викликів, обумовлених повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну. Актуальними є дискусії щодо визначення поняття запобігання, а також стосовно практичної організації такого запобігання у ЗСУ. Серед науковців, які досліджували зазначену проблематику, виокремимо Н. А. Дмитренко [6; 7], М. І. Карпенка [2; 8; 9; 10], В. Матвійчука [11].

Аналізуючи стан системи запобігання правопорушенням у ЗСУ, фахівці вказують на проблеми її організації та реалізації, а саме: а) недосконалість нормативного забезпечення; б) невизначеність кола суб'єктів, відсутність взаємодії між ними; в) неактуальність способів і методів здійснення; г) неналежний рівень інформаційного та методичного забезпечення.

Враховуючи зазначене, акцентуємо на необхідності активізації розроблення питань превентивної і профілактичної діяльності у ЗСУ як на науково-теоретичному, так і на організаційному рівні, з тим, щоб

отримані результати мали втілення на практиці та сприяли підвищенню рівня військової дисципліни і військового правопорядку у ЗСУ.

Формулювання цілей статті: проаналізувати наявні підходи до понять превенції та профілактики; порівняти зміст зазначених понять у контексті здійснення превенції та профілактики правопорушень злочинів і правопорушень у ЗСУ за сучасних умов; удосконалити загальну теорію та методологію здійснення превентивної й профілактичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Однією із принципів проблем, які потребують вирішення у контексті вдосконалення теоретико-методологічної характеристики превенції та профілактики правопорушень у ЗСУ, є з'ясування сутності та розмежування зазначених понять.

Згідно з результатами етимологічного аналізу, поняття «превенція» має латинське походження. У сучасному Словнику іншомовних слів [12] термін «*превенція*» (від *praevenio* – випереджати, передчасно приходити, а також від *praevertō* (*prae* + *verto*) – запобігати, обганяти, перевершувати, заважати) тлумачиться як похідний від «*попереджати*». Ключовою ознакою вказаного поняття є наявність певних дій чи подій, що передують іншим і випереджають очікувані наслідки від попередніх. Найчастіше превенція тлумачиться як застереження чи запобігання вияву чого-небудь небажаного. У такому контексті поняття «превенція» межує із термінами «запобігання» та «попередження», які використовують при визначенні поняття превенції. Однак попри те, що всі три зазначені терміни мають спільну ознаку (а саме – своєчасного передування небажаним подіям), для теоретичної чистоти зазначені поняття потребують розмежування.

В юридичному аспекті превенцію найчастіше розуміють як врегульовані нормами права випереджувальні дії, спрямовані на недопущення настання небажаних наслідків, пов'язаних із недотриманням військовослужбовцями вимог Дисциплінарного статуту ЗСУ, норм Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, іншого законодавства України, пов'язаного із юридичною відповідальністю.

Порівнюючи поняття попередження і запобігання у контексті критерію черговості, доходимо висновку, що попередження є дією, яка відбувається раніше запобігання, до того моменту, коли відбулося щось шкідливе або небезпечне. В адміністративно-правовому

аспекті попередження завжди має відбуватися до початку вчинення порушення, випереджати, передувати їм. Натомість, запобігання – це дія, спрямована на захист когось або чогось, метою якої є недопущення настання шкідливих наслідків. Зазначена дія реалізується тоді, коли ймовірність настання небажаних наслідків набуває ознак очевидності, а ситуація щодо цього потребує втручання.

Як справедливо зазначає у контексті порівняння адміністративно-правових засад превентивної діяльності поліції України та країн ЄС Д. О. Булатін [13], превенцію відмежовують від понять профілактики, попередження, запобігання, припинення тощо, передусім тим, що вона має спрямування на недопущення розвитку суб'єктивної сторони правопорушення на його початковому етапі. Дія превенції полягає здебільшого у психологічному впливові на особу, і спрямована передовсім на недопущення реалізації її думок протиправної спрямованості. Отже, метою превенції є усунення чи трансформація протиправних установок, намірів чи бажань потенційного правопорушника шляхом створення надійних стримуючих факторів.

У соціально-педагогічній літературі [14; 15] поняття превенції трактується переважно як дії з метою профілактики, пом'якшення, полегшення, коригування тих умов, які призводять до фізичних або емоційних порушень, виникнення соціально-поведінкових проблем. Аналізуючи німецьку модель соціальної превенції, як одну з найефективніших у соціальних відносинах сьогодення, науковці Р. В. Чубук та С. В. Вернигорова пов'язують превенцію із поняттями безпеки і ризику, акцентуючи на тому, що ризик переважно передбачає свідомий вибір особи, а безпека завжди обумовлена зовнішніми обставинами. Відповідно, превенцію науковці пропонують співвідносити із безпекою, визнаючи за її мету трансформацію небажаного ризику та пов'язуючи її зміст із можливістю для суб'єкта прийняття виваженого та вигідного для себе рішення [14, с. 52].

Переважно, коли йдеться про превенцію чи превентивну діяльність, розуміються заходи, спрямовані на запобігання правопорушенням.

Враховуючи зазначене, вказуємо на можливість виділення сутнісних ознак поняття превенції правопорушень серед військовослужбовців ЗСУ як цілеспрямованої діяльності, що організовується державою та реалізується спеціально визначеними суб'єктами з метою зменшення кількості у зазначеному

середовищі дисциплінарних, адміністративних та інших правопорушень. Зокрема, такими ознаками є: а) превенція – попереджувальна дія, спрямована на недопущення настання небажаних наслідків від порушення військовослужбовцями ЗСУ норм військового, адміністративного, кримінального та іншого законодавства; б) превенція застосовується на етапі формування наміру та мотивів протиправної діяльності; в) заходи превенції мають право реалізовувати лише уповноважені суб'єкти у межах своєї компетенції; г) превенція спрямована передовсім на свідомість потенційного правопорушника, її метою є зміна на психологічному рівні мотивів, настроїв, ціннісних орієнтирів, психологічних установок особи; ґ) порівняно із попередженням, запобіганням та припиненням, результат превенції є кращим, оскільки він не обтяжений наслідками дій і не потребує інших заходів.

З урахуванням зазначеного, доходимо висновку, що ключовою відмінністю превенції від інших форм запобігання правопорушень є те, що вона спрямована на недопущення розвитку суб'єктивної сторони правопорушення ще до його початку. Превенція передовсім спрямована на психологічну формацію людини шляхом недопущення реалізації протиправних намірів і установок. Вказана ознака об'єднує поняття превенції із поняттям профілактики.

У найзагальнішому розумінні профілактику правопорушень розуміють як систему організаційних, правових і виховних заходів, спрямованих на попередження та усунення на загальносоціальному рівні причин і умов, що сприяють учиненню злочинів і правопорушень, формуванню психологічного ставлення до правопорушень як до асоціального явища. У тезаурісах поняття профілактики не завжди трактується через призму юридичного явища. Відповідно до тлумачного словника сучасної української мови профілактика є: 1) заходами, що запобігають виникненню й поширенню хвороб, сприяють охороні здоров'я населення; 2) сукупність заходів, які запобігають передчасним поломкам і спрацюванню машин, механізмів тощо, відвертають аварії на виробництві, транспорті [16, с. 1177].

Аналіз законодавства засвідчує також відсутність закріплення понять превенції і профілактики на законодавчому рівні. Серед законодавчих актів України відсутній закон про профілактику правопорушень (хоча, мали місце спроби його розроблення). Так само не існує нормативного визначення згаданих понять у

системі військового права. Натомість у Законі України «Про Національну поліцію» [17] одночасно (але без розкриття їх значення) використовуються два терміни – і «профілактика», і «превенція». По суті, єдиним законодавчим актом, що на нормативному рівні закріплює поняття профілактики, є Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [18], який у ст. 3 трактує профілактику як спеціально організовану діяльність, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на їх поведінку.

Авторитетний фахівець у сфері правоохоронної діяльності професор О. М. Бандурка, обґрунтовуючи поняття профілактики злочинності, розглядає його у двох контекстах, а саме: 1) як систему колективних та індивідуальних виховних впливів на вироблення неуразливості, формування імунітету до негативних впливів навколишнього середовища з метою попередження розвитку асоціально спрямованої особистості й перебудови її ставлення до дійсності у процесі виховання; 2) як соціально спрямовану організаційно-правову діяльність держави, її органів та посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення злочинів і правопорушень, усунення факторів, які сприяють формуванню антигромадської поведінки особи, ліквідації правопорушень як соціального явища та забезпечення або відновлення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян України [19, с. 16–117]. Аналізуючи систему профілактичної діяльності, що реалізується органами внутрішніх справ, професор О. М. Бандурка розглядає її як особливу частину соціального регулювання, пов'язану із завданнями блокування й усунення причин та умов адміністративної і кримінальної деліктності. Відповідно, пропонує визначення профілактики як спеціально організованої діяльності окремих підрозділів, посадових осіб та працівників, яка здійснюється на різних рівнях, на основі спільних цілей, завдань, принципів, а також у межах визначеної компетенції. Важливими здобутками у контексті здійснення теоретико-методологічної характеристики профілактики також вважаємо розв'язання О. М. Бандуркою питання про види (рівні) та завдання (функції) профілактики. На думку вченого, профілактична діяльність охоплює: загальносоціальний та спеціальний рівні; та виконує: а) прогностичну; б) ідеологічну; в) операційну та г) виховну функції [19, с. 16–117].

Науковці Ю. Ф. Іванов та О. М. Джужа профілактику правопорушень розуміють як діяльність щодо усунення, нейтралізації чи ослаблення факторів, які породжують злочинність або сприяють їй. Натомість поняття запобігання зазначені вчені розуміють як діяльність держави і суспільства, спрямовану на утримання злочинності на можливо мінімальному рівні через усунення її причин та умов, а також на недопущення та припинення конкретних злочинів [20, с. 165].

Дослідниця С. Л. Дембіцька, розкриваючи значення профілактичної діяльності для сучасного суспільства, вказує, що у словниках профілактику переважно трактують як попередження, та пропонує її розуміння як сукупності попереджувальних заходів, спрямованих на збереження і зміцнення нормально-го стану правопорядку [21, с. 108]. М. В. Мотунова, аналізуючи поняття профілактики у межах концепції соціальної педагогіки, тлумачить зазначене поняття як: 1) систему заходів, спрямованих на попередження, обмеження та локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі; 2) комплекс цілеспрямованих колективних і індивідуальних впливів на свідомість, почуття та волю особи з метою вироблення у неї імунітету до негативних впливів навколишнього середовища, попередження її асоціальної спрямованості та антигромадської поведінки і перебудови ставлення до навколишньої дійсності у процесі перевиховання [22, с. 105–106]. Соціологиня І. І. Парфанович, у контексті розроблення теоретико-методологічних засад соціальної профілактики, наголошує на програмному характері та плановості такої діяльності. Для І. І. Парфанович профілактика – це передовсім заплановане попередження несприятливої події, тобто, усунення причин і умов, здатних викликати ті або інші небажані наслідки. Відповідно, профілактику мають проводити у формі запланованих дій, спрямованих здебільшого на досягнення бажаного результату, але водночас і на запобігання можливих негативних явищ [23, с. 12].

Зазначені, а також інші результати, отримані у процесі аналізу понять профілактики та превенції, вважаємо принципово важливими для розв'язання питання змісту і кореляції понять превенції та профілактики у ЗСУ.

Зважаючи на зазначене, *профілактику* правопорушень у ЗСУ пропонуємо розуміти як дії щодо усунення, нейтралізації чи ослаблення факторів, які породжують чи сприяють злочинності, правопорушенням, іншим неправомірним діям у зазначеному

середовищі. Як окремий вид правоохоронної діяльності, що реалізується у сфері відносин військової служби та серед особливої категорії суб'єктів (військовослужбовців ЗСУ), профілактика, тим не менше, є складовою загальносоціальної системи профілактики правопорушень. Проте зазначене поняття має певну специфіку, обумовлену, зокрема: а) правовим статусом суб'єктів; б) методами і засобами здійснення; в) умовами та порядком реалізації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З урахуванням результатів проведеного аналізу понять превенції та профілактики правопорушень у ЗСУ доходимо висновку про те, що зазначені поняття є схожими, але не тотожними.

Поняття превенції має ширший обсяг та сферу застосування, оскільки її спрямовано на нівелювання передумов виникнення причин і умов злочинності, вона передбачає нейтралізуючий вплив на особу ще на етапі формування наміру та мотивів її протиправної діяльності.

І превенція, і профілактика у ЗСУ, як окремий напрям спеціально організованої державою діяльності кола уповноважених суб'єктів, мають спільну мету, що полягає у мінімізації та запобіганні вчиненню злочинів і правопорушень військовослужбовцями.

Зміст превенції та профілактики пов'язаний не лише із завчасним, попереднім реагуванням на порушення військової дисципліни, здійснення злочинів і правопорушень у ЗСУ, а і з правовим вихованням військовослужбовців, які вчинили чи можуть вчинити правопорушення або злочин, створенням умов щодо їх недопущення.

Ключовою ознакою превенції є те, що вона спрямована на недопущення розвитку суб'єктивної сторони правопорушення на його початковому етапі. За своєю сутністю превенція є одним із видів соціально-психологічного, педагогічного і юридичного впливу на особу потенційного правопорушника і спрямована передовсім на його психологічну формацію.

За сучасних умов превенцію та профілактику правопорушень у ЗСУ варто розглядати як один із ключових напрямів забезпечення військової дисципліни, законності і правопорядку у ЗСУ, що своєю чергою є передумовою боєготовності і боєздатності Сил оборони у період воєнного стану.

З огляду на те, що завдання запобігання правопорушенням у ЗСУ в контексті виконання закріплених за ними задач в умовах повномасштабної збройної агресії є надзвичайно важливим, але його

наукове розроблення поки що не відповідає належному рівню, зазначений напрям потребує подальшого розгляду як у аспекті теоретико-методологічних засад, так і в аспекті практико-орієнтованих досліджень.

Список використаних джерел

1. Лихачов Р. Кримінальні провадження щодо військовослужбовців: що змінилось у 2022 році. Волонтерський рух «Адвокати ЗСУ». URL: <https://pravo-ua.com/crime/vijskovi-zlochyny-statystyka/> (дата звернення: 01.02.2025).

2. Карпенко М. І. Актуальні питання кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення та їх запобігання потребують невідкладного позитивного вирішення. *Military offences and war crimes: background, theory and practice*. 2023. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-14> (дата звернення: 10.01.2025).

3. Пащенко Є. М. Злочинність військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань України в умовах агресії проти України: кримінологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 81, ч. 2. С. 324–329. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.50> (дата звернення: 10.01.2025).

4. Офіс Генерального прокурора України. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-tarezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 15.01.2025).

5. Коломієць Н. В., Соседка С. В. Запобігання вчиненню військових кримінальних правопорушень (в контексті ст. 402, 407, 408 КК України). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 515–519. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.86>.

6. Дмитренко Н. М. Особливості профілактики та попередження окремих груп злочинів у Збройних Силах України. *Право та державне управління*. 2019. № 4. С. 101–105.

7. Дмитренко Н. А. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у Збройних Силах України: дис. ... докт. філософії (081 Право). Харків, Одеса, 2020. 235 с.

8. Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): теоретичні та прикладні аспекти: монографія. Київ: ВНЗ «Нац. акад. упр.», 2018. 420 с.

9. Карпенко М. І. Кваліфікація військових правопорушень за законодавством України: монографія. Київ: ЗВО «Національна академія управління», 2020. 310 с.

10. Карпенко М. І. Теоретико-методологічне дослідження злочинів проти встановленого порядку несення військової служби за Кримінальним кодексом України: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2020. 39 с.

11. Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання: посібник / за заг. ред. В. Матвійчука. Київ: Дакор, 2023. 452 с.

12. Словник іншомовних слів. Академік. URL: <http://www.jnsm.com.ua/cgibin/u/book/sis.pl?Article=14773&action=show> (дата звернення: 10.01.2025).

13. Булатін Д. О. Адміністративно-правові засади здійснення превентивної діяльності поліцією: порівняння досвіду України та країн ЄС: дис. ... д-ра філософ. у галузі 081 – Право, Харківський ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 167 с.

14. Чубук Р. В., Вернигорова С. В. Превенція та профілактика як базові дефініції соціальної роботи. *Наукові праці: науково-методичний журнал Чорноморського державного університету ім. Петра Могили*. 2014. Вип. 234, Т. 246. С. 51–54.

15. Волканова В. В. Абетка соціального педагога. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 235 с.

16. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

17. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

18. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 6, ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.02.2025).

19. Бандурка О. М. Профілактика злочинності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 115–124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2014_1_14/ (дата звернення: 10.02.2025).

20. Іванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія: навч. посібник. Київ: Вид-во ПАЛИВОДА А. В., 2006. 264 с.

21. Дембіцька С. Л. Профілактика правопорушень як спосіб встановлення та зміцнення правопорядку в суспільстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 107–110.

22. Мотунова Н. В. Сутність поняття профілактики правопорушень серед неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2014. Вип. 31. С. 104–106.

23. Парфанович І. І. Соціальна профілактика: курс лекцій. Тернопіль: ТДПУ, 2009. 159 с.

References

1. Lykhachov, R. (2022). *Kryminalni provadzhennia shchodo viys'kovosluzhbovtiv. Shcho zminylos' u 2022 rotsi* [Criminal proceedings against military personnel. What changed in 2022]. Volonters'kyi rukh «Advokaty ZSU». Retrieved February 1, 2025, from <https://pravo-ua.com/crime/viyskovi-zlochyny-statystyka/> [in Ukrainian].

2. Karpenko, M. I. (2023). *Aktual'ni pytannia kryminal'noi vidpovidal'nosti za viiskovi kryminal'ni pravoporushennia ta yikh zapobihannia potrebuut nevidkladnoho pozytyvnoho vyryshennia* [Current issues of criminal liability for military criminal offenses and their prevention require urgent positive solutions]. *Military offences and war crimes: background, theory and practice*. Retrieved January 10, 2025, from <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-14> [in Ukrainian].

3. Pashchenko, Y. M. (2023). *Zlochynnist' viiskovosluzhbovtiv ZSU ta inshykh viiskovykh formuvan' Ukrainy v umovakh ahresii proty Ukrainy: Kryminalohichniy aspekt* [Criminality of Ukrainian Armed Forces personnel and other military formations in the context of aggression against Ukraine: A criminological aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorod'skoho Natsional'nogo Universytetu, Seriya «Pravo»*, 81(2), 324–329. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.50> [in Ukrainian].

4. Ofis Heneral'nogo prokurora Ukrainy (2025). *Zareistrovani kryminal'ni pravoporushennia ta rezul'taty yikh dosudovoho rozsliduvannia* [Registered criminal offenses and the results of pre-trial investigations]. Retrieved January 15, 2025, from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareistrovani-kryminalni-pravoporushennia-tarezultaty-yih-dosudovogo-rozsliduvannia-2> [in Ukrainian].

5. Kolomiyets, N. V., & Sosiedka, S. V. (2024). *Zapobihannia vchynenniu viiskovykh kryminal'nykh pravoporushen' (v konteksti stattei 402, 407, 408 KK Ukrainy)* [Prevention of military criminal offenses (in the context of Articles 402, 407, 408 of the Criminal Code of

Ukraine)]. *Analitychno-porivniaľne pravoznavstvo*, 4, 515–519. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.86> [in Ukrainian].

6. Dmytrenko, N. M. (2019). *Osoblyvosti profilaktyky ta poperedzhennia okremykh hrup zlochyniv u Zbroinykh Sylakh Ukrainy* [Peculiarities of crime prevention and suppression in the Armed Forces of Ukraine]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 4, 101–105 [in Ukrainian].

7. Dmytrenko, N. A. (2020). *Kryminalohichna kharakterystyka ta zapobihannia zlochynnosti u Zbroinykh Sylakh Ukrainy* [Criminological characteristics and prevention of criminality in the Armed Forces of Ukraine] (Doctoral dissertation). Kharkiv, Odessa [in Ukrainian].

8. Karpenko, M. I. (2018). *Zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby: teoretychnyi ta prykladnyi aspekty* [Crimes against the established order of military service: theoretical and applied aspects]. Kyiv: Natsionalna akademiia upravlinnia [in Ukrainian].

9. Karpenko, M. I. (2020). *Kvalifikatsiia viiskovykh pravoporushen' za zakonodavstvom Ukrainy* [Qualification of military offenses under Ukrainian legislation]. Kyiv: Natsionalna akademiia upravlinnia [in Ukrainian].

10. Karpenko, M. I. (2020). *Teoretyko-metodolohichne doslidzhennia zlochyniv proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby za Kryminalnym kodeksom Ukrainy* [Theoretical and methodological study of crimes against the established order of military service under the Criminal Code of Ukraine] (Doctoral dissertation). Irpin [in Ukrainian].

11. Matviychuk, V. (Ed.). (2023). *Viiskovi zlochyny: kharakterystyka, metodika rozsliduvannia ta zapobihannia* [Military crimes: Characteristics, investigation methods, and prevention]. Kyiv: Dakor [in Ukrainian].

12. Akademichnyi slovnyk inshomovnykh sliv. (n.d.). Retrieved January 10, 2025, from <http://www.jnsn.com.ua/cgibin/u/book/sis.pl?Article=14773&action=show> [in Ukrainian].

13. Bulatin, D. O. (2020). *Administrativno-pravovi zasady zdiisnennia preventyvnoi diialnosti politsiiei: porivnannia dosvidu Ukrainy ta krain Yevropeiskogo Soiuzu* [Administrative and legal bases of preventive activity by the police: A comparison of the experience of Ukraine and EU countries] (Doctoral dissertation). Kharkiv University of Internal Affairs [in Ukrainian].

14. Chubuk, R. V., & Vernihorova, S. V. (2014). *Prevention ta profilaktyka yak bazovi definitiuvnyky sotsialnoi roboty* [Prevention and prophylaxis as basic definitions in

social work]. *Naukovi pratsi: nauково-metodychnyi zhurnal Chornomorskogo derzhavnoho universytetu im. Petra Mohyly*, 234(246), 51–54 [in Ukrainian].

15. Volkanova, V. V. (2011). *Abetka sotsialnoho pedagoga* [The ABC of a social pedagogue]. Kharkiv: Osnova Publishing Group [in Ukrainian].

16. Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* (2nd ed.). Kyiv: Perun [in Ukrainian].

17. Zakon Ukrainy pro Natsionalnu politsiu, No. 580-VIII. (2015). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved February 12, 2025, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].

18. Zakon Ukrainy pro orhany i sluzhby u spravakh ditei ta spetsialni ustanova dlia ditei, No. 20/95-VR. (1995). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved February 10, 2025, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

19. Bandurka, O. M. (2014). *Profilaktyka zlochynnosti* [Crime prevention]. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 1, 115–124. Retrieved January 10, 2025, from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2014_1_14/ [in Ukrainian].

20. Ivanov, Y. F., & Dzhuzha, O. M. (2006). *Kryminalohiia: navch. posibnyk* [Criminology: Textbook]. Kyiv: PALIVODA A. V. [in Ukrainian].

21. Dembitska, S. L. (2017). *Profilaktyka pravoporushen' yak sposib vstanovlennia ta zmitnennia pravoporyadku v suspilstvi* [Crime prevention as a way to establish and strengthen law and order in society]. *Aktualni problemy vitchyznianoï iurysprudentsii*, 2(1), 107–110 [in Ukrainian].

22. Motunova, N. V. (2014). *Sut' profilaktyky zlochynnosti sered nepovnlitnikh* [The essence of crime prevention among minors]. *Naukovi visnyky Uzhhorods'koho Natsionalnoho Universytetu, Seriya Pedagogika, sotsialna robota*, 31, 104–106 [in Ukrainian].

23. Parfanovych, I. I. (2009). *Sotsialna profilaktyka: kurs leksii* [Social prevention: A course of lectures]. Ternopil: TDPU [in Ukrainian].

Koba Maria

Doctor of Philosophy in Law,

Associate Professor,

docent of the Department of Legal Support

and Law Enforcement,

Faculty of State Security,

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

PREVENTION OF OFFENSES IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE: CONTENT AND CORRELATION OF CONCEPTS

The article is sanctified to opening of maintenance and finding out of correlation of concepts of prevention and prophylaxis of offences in the Armed Forces of Ukraine.

It is well-proven that offences in the Armed Forces of Ukraine present a serious threat to basic principles of military management and possibility of Forces of defensive to execute the task of defensive of Ukraine, defence of her sovereignty, territorial integrity and inviolability, rebuff of the armed aggression of the Russian federation. The author identifies the main reasons for the increase in the number of offenses in the Armed Forces of Ukraine in modern conditions. It is emphasized that at all times military discipline and military order have been considered as the basis of combat readiness and combat capability of the military organization of the State and its army.

The author proves the relevance of the task of developing new approaches to the organization of the system of prevention of offenses in the Armed Forces of Ukraine, in particular, in the context of preventive and prophylactic activities.

The author proposes that prevention of offenses in the Armed Forces of Ukraine should be understood as proactive actions regulated by law aimed at preventing the occurrence of undesirable consequences related to non-compliance by servicemen with the requirements of the Disciplinary Statute, the provisions of the Criminal Code of Ukraine, the Code of Ukraine on Administrative Offenses, and other legislation of Ukraine related to legal liability.

It is proved that prevention is distinguished from the concepts of prevention, warning, prevention, termination, etc. by the fact that it is aimed at preventing the development of the subjective side of an offense at its initial stage. The effect of prevention is to have a psychological impact on a person and is aimed at preventing the realization of his/her thoughts of an unlawful nature.

The author identifies the features of prevention of offenses in the Armed Forces of Ukraine, in particular: a) prevention is a preventive action aimed at preventing the occurrence of undesirable consequences of violation by the military personnel of the Armed Forces of Ukraine of

the norms of military, administrative, criminal and other legislation; b) prevention is applied at the stage of formation of intent and motives for illegal activity; c) prevention measures may be implemented only by authorized entities within their competence; d) prevention is aimed at the consciousness of a potential offender, its goal is to change the motives, moods, values, and psychological attitudes of a person at the psychological level; e) compared to warning, prevention, and suppression, the result of prevention is better, as it is not burdened by the consequences of actions and does not require other measures.

The author proposes that prevention of offenses in the Armed Forces of Ukraine should be understood as actions aimed at eliminating, neutralizing or weakening the factors which give rise to or contribute to crime, offenses and other illegal actions in this environment.

It is proved that prevention of offenses in the Armed Forces of Ukraine: a) is a separate type of law enforcement activity implemented in the field of military service relations among a special category of subjects (military personnel of the Armed Forces of Ukraine); b) is an integral part of the general social system of prevention of offenses; c) has its own specifics due to the legal status of subjects, methods and means of implementation, conditions and procedure for implementation.

It is concluded that the concepts of prevention and prevention of offenses in the Armed Forces of Ukraine are similar but not identical. The concept of prevention has a wider scope and application, since it is aimed at leveling the preconditions for the causes and conditions of crime and provides for a neutralizing effect on a person at the stage of formation of the intent and motives of his/her illegal activity. Both prevention and prophylaxis have a common goal, which is to minimize and prevent the commission of crimes and offenses by military personnel. The content of prevention and prophylaxis is related not only to early, preliminary response to violations of military discipline, crimes and offenses in the Armed Forces of Ukraine, but also to legal education of servicemen who have committed or may commit offenses, and creation of conditions for their prevention.

Keywords: prevention; prevention; offenses; servicemen; the Armed Forces of Ukraine; military discipline; law enforcement.

КОВАЛЬОВА Тетяна Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
державної безпеки факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0009-0001-0668-3047

РОЛЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто питання юрисдикції Вищого антикорупційного суду (ВАКС) у забезпеченні законності та захисту прав людини під час досудового розслідування корупційних злочинів в умовах воєнного стану в Україні. Особливу увагу приділено проблематиці, пов'язаній з обмеженням доступу до суду, прискореним розглядом клопотань, забезпеченням прав підозрюваних та потерпілих, а також дотриманням норм міжнародного гуманітарного права (МГП) у зазначений період.

Запропоновано шляхи вдосконалення судового контролю ВАКС, зокрема підвищення кваліфікації суддів, оптимізацію процедур розгляду клопотань, посилення взаємодії з іншими правоохоронними органами, дотримання захисту прав учасників процесу, забезпечення прозорості та підзвітності, вдосконалення законодавства, а також запровадження системи моніторингу та оцінювання ефективності діяльності суду.

Ключові слова: Вищий антикорупційний суд; судовий контроль; досудове розслідування; корупційні злочини; воєнний стан; права людини; міжнародне гуманітарне право; строки давності.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану, що триває в Україні, питання забезпечення законності та дотримання прав людини під час здійснення правосуддя набуває особливої гостроти. ВАКС, як спеціалізований суд, покликаний боротися з корупційними злочинами, відіграє ключову роль у здійсненні судового контролю за досудовим розслідуванням. Цей контроль є необхідним для забезпечення справедливості та законності в умовах ведення повномасштабних бойових дій, коли ризик порушення прав людини зростає.

Воєнний стан спричиняє певні виклики для ефективного здійснення судового контролю ВАКС. Обмеження доступу до суду, необхідність оперативного реагування на загрози національній безпеці, забезпе-

чення прав підозрюваних та потерпілих, дотримання норм міжнародного гуманітарного права (МГП) – все це ставить перед ВАКС складні завдання.

Відповідно до законодавства, суд повинен забезпечити оперативність та ефективність судового розгляду, щоб сприяти швидкому та неупередженому розслідуванню корупційних злочинів. Водночас суд зобов'язаний гарантувати дотримання прав людини, зокрема, права на захист, справедливий суд, заборону катувань та жорстокого поводження.

Особливу увагу варто звернути на випадки, коли особи, підозрювані у корупційних злочинах, намагаються уникнути відповідальності, використовуючи прогалини в законодавстві, зокрема щодо строків досудового розслідування та строків давності. Ці пи-

тання потребують детального аналізу та розроблення ефективних механізмів для запобігання таким випадкам.

Поряд із цим наявна проблема низької оперативності та якості досудового розслідування корупційних злочинів, що негативно впливає на строки та ефективність судового контролю. Тож постає необхідність дослідження проблемних аспектів здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану, а також розроблення шляхів удосконалення діяльності суду для забезпечення балансу між ефективністю правосуддя та захистом прав людини.

Метою статті є комплексне дослідження та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення судового контролю (ВАКС) за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в Україні.

У цьому контексті важливо розглянути основні завдання статті: вивчення міжнародних стандартів та практики у сфері захисту прав людини під час здійснення правосуддя, детальне дослідження положень Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», інших нормативно-правових актів, що регулюють питання судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів, систематизація та аналіз судової практики ВАКС щодо здійснення контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів, зокрема щодо розгляду конкретних клопотань та прийняття рішень, ідентифікація та опис конкретних проблем, які мають місце в діяльності ВАКС під час здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану. Стаття має на меті не лише виявити проблеми, а й запропонувати конкретні шляхи їх вирішення для підвищення ефективності діяльності ВАКС у сфері боротьби з корупцією.

Методологія нашого дослідження базується на діалектичному, порівняльно-правовому, міждисциплінарному підході, охоплюючи юридичні, соціологічні та інші методи, щоб забезпечити комплексний аналіз проблеми і розроблення ефективних рекомендацій щодо вдосконалення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми юрисдикції Вищого антикорупційного суду в досудових розслідуваннях корупційних злочинів вивчали такі вчені, як А. М. Білецька, І. Г. Ганенко,

Ю. В. Гаруст, С. В. Глущенко, Д. В. Малетов, Е. В. Скребец, В. М. Трепак та ін.

Однак на сьогодні залишаються суперечності у питанні здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням. Зазначена проблема потребує подальшого дослідження та комплексного підходу для вдосконалення антикорупційного законодавства України.

Очікувані результати: проведено детальний аналіз проблемних аспектів здійснення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням, зокрема, пов'язаних із обмеженням доступу до суду, прискореним розглядом клопотань, забезпеченням прав підозрюваних та потерпілих, а також дотриманням норм МГП; сформульовано конкретні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законодавства, практики застосування норм права, а також організації діяльності ВАКС для забезпечення ефективності судового контролю за досудовим розслідуванням корупційних злочинів в умовах воєнного стану. Результати дослідження повинні мати теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку кримінального процесу та вдосконалення діяльності ВАКС, а також сприяти зміцненню законності та захисту прав людини в Україні, особливо в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Під час дії воєнного стану в Україні судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням залишається важливим для забезпечення законності та дотримання прав усіх учасників процесу, хоча можуть бути певні особливості та виклики.

ВАКС є ключовим елементом антикорупційної інфраструктури України. Його юрисдикція охоплює розгляд корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами. Під час дії воєнного стану питання юрисдикції ВАКС набуває особливої актуальності, оскільки корупція в умовах війни становить підвищену загрозу національній безпеці. Під час досудового розслідування корупційних злочинів ВАКС здійснює судовий контроль, що є важливою складовою забезпечення справедливості та законності у боротьбі з корупцією. Судовий контроль під час досудового розслідування – важливий елемент правосуддя, адже відповідно до ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства. Делегування функцій судів, а також привласнення цих

функцій іншими органами чи посадовими особами, не допускаються. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом [1].

Судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням передбачає декілька ключових аспектів: обрання запобіжних заходів, обшуки і вилучення, оскарження рішень, дій або бездіяльності слідчих і прокурорів, контроль за дотриманням строків досудового розслідування, забезпечення прав учасників досудового розслідування, заборона на тортури та жорстоке поводження, розгляд клопотань про застосування спеціальних заходів, контроль за дотриманням законності під час проведення слідчих дій.

Юрисдикція ВАКС у досудових розслідуваннях корупційних злочинів визначається Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК України) та Законом України «Про Вищий антикорупційний суд». Розмежування юрисдикції ВАКС та інших правоохоронних органів є ключовим аспектом ефективної боротьби з корупцією в Україні. Це розмежування визначає, які справи підпадають під компетенцію ВАКС, а які розглядаються іншими органами. ВАКС спеціалізується на розгляді корупційних злочинів, визначених Кримінальним кодексом України, якщо вони завдали особливо тяжких наслідків або вчинені високопосадовцями, та здійснює судовий контроль за досудовим розслідуванням, що проводиться НАБУ. На думку Г. Попадинець та В. Зубика, серед недоліків діяльності ВАКС – незначна кількість проваджень, які підпадають під юрисдикцію НАБУ, що засвідчує недоречність та недоцільність створення окремого суду для їх розгляду [2, с. 377]. Хоча аргументи Г. Попадинець та В. Зубика до певної міри логічні, дослідники не враховують усі аспекти діяльності ВАКС. Створення цього суду є важливим кроком у боротьбі з корупцією в Україні та відповідає міжнародним стандартам. Кількість справ, що підпадають під юрисдикцію НАБУ, може збільшитися в майбутньому, особливо в умовах посилення боротьби з корупцією. Тому функціонування спеціалізованого суду є виправданим з погляду довгострокової перспективи.

Ми підтримуємо думку науковців Г. Попадинець та В. Зубик про те, що в контексті оптимізації судових процедур наявна потреба в ефективнішому використанні інформаційних технологій у судовій системі, що дозволить зменшити бюрократичні затримки та прискорити розгляд справ. Їх дослідження доводять, що впровадження електронних систем

документообігу та комунікації може значно посилити оперативність судових процесів, особливо в умовах значного навантаження на суди, як це спостерігається у випадку з ВАКС [2, с. 378].

Дослідник Є. Желтухін зазначає, що однією з визначальних засад діяльності антикорупційного суду має бути обов'язкова можливість розгляду проваджень щодо антикорупційних правопорушень у трьох інстанціях, зокрема можливість оскаржити рішення у четвертій інстанції, оскільки це – конституційне право кожного громадянина, незалежно від виду вчиненого ним правопорушення. Порядок оскарження рішень суду щодо корупційних правопорушень має бути таким, як і порядок оскарження щодо інших, наприклад, вбивств чи крадіжок, однак у Законі України «Про Вищий антикорупційний суд» про це не йдеться [3]. Аргумент Є. Желтухіна є слушним, але він не враховує всі аспекти діяльності ВАКС. Необхідно знайти баланс між забезпеченням права на оскарження та необхідністю ефективного розгляду корупційних злочинів. Існує ризик, що особи, обвинувачені у корупційних злочинах, зможуть використовувати додаткові інстанції для затягування процесу та уникнення відповідальності.

У контексті посилення взаємодії між правоохоронними органами у своїх звітах дослідники з «Transparency International Ukraine» [3] наголошують на необхідності створення ефективних механізмів координації між ВАКС, НАБУ та САП. Вони зазначають, що відсутність чіткої координації може призвести до затягування розслідувань та зниження ефективності боротьби з корупцією. Їх дослідження вказують на те, що спільні навчання та тренінги можуть сприяти уніфікації підходів та посиленню обміну інформацією між цими органами.

ВАКС зобов'язаний забезпечити дотримання прав підозрюваних, потерпілих та інших учасників процесу навіть в умовах воєнного стану. Це передбачає право на захист, право на справедливий суд, а також захист від жорстокого поводження та катувань. Це особливо важливо під час воєнного стану, коли підвищено ризики порушення прав людини. Суд має вжити всіх можливих заходів для гарантування належного представництва та доступу до правової допомоги.

Водночас стаття 206 КПК визначає загальні обов'язки слідчого судді щодо захисту прав людини, відповідно до якої слідчий суддя може за власною ініціативою здійснити контроль щодо фактів порушення прав людини [5].

У перший день повномасштабного російсько-го вторгнення на територію України на зборах суддів ВАКС ухвалили рішення № 1 «Про режим роботи суду під час воєнного стану» та визначили основні питання щодо організації роботи суду [6]. Незважаючи на воєнний стан, ВАКС продовжує здійснювати контроль за дотриманням законності в досудовому розслідуванні. Це передбачає розгляд клопотань про застосування запобіжних заходів, проведення обшуків, вилучень та інших слідчих дій. Суд зобов'язаний забезпечити, щоб усі заходи в рамках досудового розслідування відповідали нормам МГП і національного законодавства.

В умовах воєнного стану можуть виникати ситуації, коли доступ до суду обмежений або ускладнений. ВАКС може розглядати клопотання дистанційно, використовуючи засоби електронного зв'язку, якщо це дозволяє забезпечити права сторін. Як зазначив Б. Крикливенко, ще в період COVID-19, а особливо в період воєнного стану, ВАКС, як і всі суди, почав більше використовувати відеоконференції в судових засіданнях. Це, з одного боку зменшило присутність людей у судах, а з другого – в кримінальному провадженні відеоконференція вимагала присутності особи [7, с. 27].

Прискорений розгляд клопотань може бути необхідним для оперативного реагування на загрози національній безпеці або для забезпечення невідкладних слідчих дій. Суд повинен оцінити обґрунтованість і необхідність продовження строків, враховуючи як потреби розслідування, так і права підозрюваних.

Науковці Л. Д. Удалова і В. Я. Корсун у своїй праці наголошують, що паралельно із суддівським контролем за діяльністю правоохоронних органів існує ще прокурорський нагляд за діяльністю слідчого. Це два різні поняття, які доповнюють одне одне. Контроль варто розуміти як перевірку відповідності наявним правилам, вимогам, а нагляд – як постійну діяльність прокурора щодо пильнування за діяльністю слідчого, забезпечення порядку [8, с. 65–66]. Думка науковців Л. Д. Удалової та В. Я. Корсуна є загалом правильною, але потребує уточнення та критичного аналізу. Необхідно чітко розмежувати повноваження суддівського контролю та прокурорського нагляду, а також забезпечити їхню ефективну взаємодію.

Під час воєнного стану особливе значення має дотримання норм МГП. ВАКС повинен враховувати ці норми при розгляді справ, пов'язаних із злочинами, що можуть мати відношення до збройного конфлік-

ту. ВАКС зобов'язаний забезпечити, щоб усі судові процеси відповідали принципу розрізнення між комбатантами і некомбатантами, а також між військовими і цивільними об'єктами. Це означає, що у рішеннях суду має враховуватися, чи були порушення МГП у ході бойових дій. ВАКС може співпрацювати з міжнародними організаціями та експертами з МГП для забезпечення дотримання міжнародних стандартів під час судових процесів. Така співпраця може передбачати обмін інформацією, консультування та участь міжнародних спостерігачів у судових процесах. ВАКС повинен забезпечити прозорість у своїй діяльності, зокрема моніторинг дотримання норм МГП та звітність перед громадськістю та міжнародними організаціями. Звіти про діяльність ВАКС мають охоплювати інформацію про розгляд справ, пов'язаних із порушенням МГП, та заходи, вжиті для забезпечення дотримання прав людини. Важливим елементом у реалізації завдань кримінального провадження є співпраця з іншими державами щодо розшуку та видачі осіб, які вчинили корупційні злочини. Обґрунтованість винесення постанови про оголошення особи в міжнародний розшук, тобто наявність для цього правових підстав, відповідно до КПК України, має бути перевірена слідчим суддею для ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення [9, с. 19]. У цілому поділяємо думку С. Боднара. Водночас наголосимо на необхідно чітко визначити повноваження слідчого судді при перевірці обґрунтованості міжнародного розшуку, а також забезпечити ефективну взаємодію з правоохоронними органами інших держав. Перевірка обґрунтованості міжнародного розшуку може створити додаткове навантаження на слідчих суддів, які вже перевантажені. Необхідно визначити чіткі критерії та процедури перевірки, щоб уникнути затягування процесу.

Варто також звернути увагу на праці, в яких досліджують міжнародні стандарти у галузі захисту прав людини. У контексті діяльності ВАКС важливо враховувати практику Європейського суду з прав людини, яка засвідчує необхідність забезпечення рівності сторін у судовому процесі та наданні можливої ефективного захисту. Отже, ВАКС продовжує відігравати ключову роль у забезпеченні законності та дотриманні прав людини під час досудового розслідування, навіть в умовах воєнного стану. Ця роль передбачає як контроль за діями слідчих та прокурорів, так і захист прав учасників процесу. Загалом, судовий контроль ВАКС за досудовим розслідуванням є

важливим елементом для забезпечення законності, справедливості та захисту прав людини у боротьбі з корупцією в Україні.

У звіті «Transparency International Ukraine» за 2023 рік було звернено увагу на такі проблеми ВАКС:

- зупинення судового розгляду у зв'язку з мобілізацією обвинуваченого;
- запровадження одноособового розгляду справ;
- запобігання зловживанню процесуальними правами.

Поряд із цим за останній рік роботи ВАКС ще актуальнішими стали теми обґрунтованості підозри на етапі обрання запобіжних заходів та впливу строків давності. За останній період моніторингу ВАКС збільшилася кількість випадків закриття кримінальних проваджень через вплив строків досудового розслідування (згідно з «поправками Лозового») [10].

Проте є проблеми, які дозволяють особам уникати відповідальності за вчинені корупційні правопорушення за рахунок використання змісту законів на власну користь. Можемо спостерігати таке явище у процесі контролю строків досудового розслідування. Однією з основних причин, що негативно впливає на терміни та якість досудового розслідування, є низька оперативність та якість здійснення досудового розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень (значна частка таких проваджень тривають роками). Це зумовлено надмірною складністю окремих процесуальних дій, визначених нормами кримінального процесуального законодавства України або його недоліками. До прикладу, строки досудового розслідування до повідомлення про підозру або продовження строку досудового розслідування лише слідчим суддею [11].

Часто у кримінальних провадженнях застосовують обмеженість строків давності. Строки давності – це період, після закінчення якого особу не можна притягнути до кримінальної відповідальності за певне правопорушення. Часто строк давності використовується як юридична підстава для уникнення відповідальності, особливо в складних і тривалих розслідуваннях.

Ст. 219 КПК України зазначає: Строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття

кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження [5].

Хоча КПК встановлює конкретні терміни для досудового розслідування після оголошення особі підозри, частина 4 статті 219 передбачає можливість їхнього подовження. Зокрема, якщо розслідування кримінального проступку ускладнюється, прокурор може подовжити строк досудового розслідування до одного місяця з моменту вручення підозри. Для цього прокурор видає відповідну постанову. У випадку, коли двомісячний строк для завершення досудового розслідування злочину є недостатнім, можливе подальше продовження.

Якщо з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досудове розслідування неможливо закінчити протягом двох місяців, такий строк може бути продовжений:

1) до трьох місяців – керівником окружної прокуратури, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступником Генерального прокурора, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок складності провадження;

2) до шести місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок особливої складності провадження;

3) до дванадцяти місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із Генеральним прокурором чи його заступниками, виключно у випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо досудове розслідування не може бути закінчене внаслідок виняткової складності провадження.

Як вбачається з указаних положень КПК, при продовженні строку досудового розслідування сторона обвинувачення зобов'язана передусім довести факт того, що підставою продовження строку досудового розслідування є складність, особлива складність або виняткова складність кримінального провадження.

Статтею 28 КПК передбачено, що складність кримінального провадження, як критерій визначення розумності строків кримінального провадження, визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійс-

нення досудового розслідування тощо. При цьому, будь-якого визначення особливої та виняткової складності кримінального провадження законодавство не містить.

Отже, складність провадження, в тому числі особливої і виняткової, є оціночними поняттями, які повинні бути обґрунтовані і доведені стороною обвинувачення при продовженні строку досудового розслідування.

У ч. 8 ст. 223 КПК України вказано, що слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333 цього Кодексу. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими [5].

Кримінальний кодекс також вказує строки, у разі закінчення яких особа звільняється від кримінальної відповідальності за скоєння кримінальних проступків нетяжких злочинів, тяжких та особливо тяжких злочинів.

Ст. 49. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності:

1. Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки:

1) два роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання менш суворе, ніж обмеження волі;

2) три роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років;

3) п'ять років – у разі вчинення нетяжкого злочину, крім випадку, передбаченого у пункті 2 цієї частини;

4) десять років – у разі вчинення тяжкого злочину;

5) п'ятнадцять років – у разі вчинення особливо тяжкого злочину [12].

Воєнний стан, введений в Україні, створює додаткові складнощі. Стаття 615 КПК України визначає особливості досудового розслідування та продовження строків тримання під вартою під час судового провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агре-

сії російської федерації та/або інших держав проти України [5].

У висновку «Transparency International Ukraine» вказується на необхідність вдосконалення процедури оцінювання доказів. На думку експертів, це допоможе оптимізувати роботу суду [3]. Недостатньо чіткі критерії та процедури оцінювання доказів можуть призвести до необ'єктивних рішень, затягування судових процесів та підризу довіри до судової системи. Корупційні справи часто характеризуються складними схемами, значною кількістю документів та необхідністю аналізу фінансових операцій, що вимагає від суддів високого рівня професіоналізму та експертизи. Регламентація процедури оцінювання доказів з використанням спеціальних знань (експертизи, аудиту тощо) має вдосконалити процедуру оцінювання доказів, що сприятиме ухваленню об'єктивних та законних рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, з огляду на зазначене, для посилення судового контролю ВАКС за досудовим розслідуванням корупційних злочинів можна розглянути такі пропозиції:

– оптимізація процедур розгляду клопотань – провадження електронної системи подання та розгляду клопотань, що дозволить прискорити процес та зменшити ризик затягувань. Розроблення чітких внутрішніх регламентів щодо строків та порядку розгляду клопотань для забезпечення оперативності та ефективності проведення досудового розслідування;

– посилення взаємодії з іншими правоохоронними органами – створення спеціальних координаційних груп, які охоплюють представників ВАКС, Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), що має забезпечити ефективність координації та обміну інформацією. Проведення спільних навчань та тренінгів для слідчих, прокурорів та суддів для уніфікації підходів та підвищення ефективності співпраці;

– посилення захисту прав підозрюваних та потерпілих – забезпечення доступу до правової допомоги для всіх учасників процесу, у тому числі підозрюваних та потерпілих. Створення механізмів для захисту свідків та потерпілих від можливого тиску або переслідування;

– забезпечення прозорості та підзвітності – розширення практики публікації судових рішень та звітів про діяльність ВАКС на офіційному вебсайті

суду. Організація регулярних брифінгів та пресконференцій для інформування громадськості про важливі справи та результати діяльності ВАКС;

– підвищення кваліфікації суддів – проведення регулярних тренінгів та семінарів для суддів ВАКС з питань досудового розслідування, міжнародного гуманітарного права, прав людини та антикорупційного законодавства. Запровадження програм обміну досвідом з іншими країнами, в яких успішно функціонують антикорупційні суди;

– вдосконалення законодавства – проведення аналізу національного законодавства з метою виявлення прогалин та недоліків, що можуть ускладнювати досудове розслідування корупційних злочинів. Ініціювання змін до законодавства для усунення цих недоліків та спрощення процесу досудового розслідування та судового контролю;

– запровадження системи моніторингу та оцінювання – розроблення системи моніторингу ефективності досудового розслідування та судового контролю ВАКС, яка передбачатиме показники ефективності, прозорості та дотримання прав людини. Проведення регулярного оцінювання та публікація звітів про діяльність ВАКС для забезпечення прозорості і підзвітності.

Впровадження наданих пропозицій сприятиме підвищенню ефективності та прозорості досудового розслідування корупційних злочинів, а також зміцненню довіри громадськості до діяльності ВАКС.

При подальшому дослідженні ми звернемо увагу на вивчення та аналіз рішень, ухвал та інших процесуальних документів ВАКС, що стосуються здійснення ним повноважень під час досудового розслідування корупційних злочинів, та узагальнення практики застосування норм права, що регулюють юрисдикцію ВАКС, з метою формування рекомендацій щодо вирішення проблемних питань.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 16.02.2025)

2. Попадинець Г., Зубик В. Вищий антикорупційний суд у системі антикорупційних органів України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. № 3 (35), 400 с.

3. Індекс сприйняття корупції – 2024. Transparency International Ukraine. 11.02.2025. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprynnyattya-koruptsiyi-2024/> (дата звернення: 27.03.2025).

4. Желтухін Є. Особливий антикорупційний: монополізація правосуддя? URL: <http://alekseev.com.ua/wp-content/uploads/2017/02>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Стаття 219, 223, 615 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.02.2025)

6. Рішення Зборів суддів ВАКС № 1 (2022). Рішення Зборів суддів Вищого антикорупційного суду «Про режим роботи суду під час воєнного стану» від 24 лютого 2022 р. № 1. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/self-government/decisions/24-022022_1.pdf

7. Становлення антикорупційної юстиції в Україні: Моногр. під заг. ред. Кравчука О. О., Мойсака С. М. Київ: КПП імені Ігоря Сікорського, Вищий антикорупційний суд, 2024. 340 с.

8. Удалова Л. Д., Корсун В. Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування : монографія. Київ : Скіф, 2012. 168 с.

9. Боднар С. Оголошення в міжнародний розшук та видача осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення. *Актуальні виклики у діяльності Вищого антикорупційного суду : матеріали круглого столу* (м. Київ, 10 вересня 2020 р.). Київ, 2020. 43 с.

10. ВАКС під час війни: основні тенденції та виклики. Transparency International Ukraine. 21.12.2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/vaks-pid-chas-vijny-osnovni-tendentsiyi-vyklyky-i-rekomendatsiyi-dlya-pokrashhennya-roboty/>

11. Національне агентство з питань запобігання корупції. Державна антикорупційна програма URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/01.-Derzhavna-antykoriupcijsna-programa.pdf> (дата звернення: 18.02.2025)

12. Кримінальний Кодекс України: Закон України № 2341-III в редакції від 01.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.02.2025)

References

1. Pro sudoustrii i status suddiv : zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy [On the judicial system and the status of judges: the law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> [in Ukr.]

2. Popadynets, H., Zubyk, V. (2022). Vyshchyi antykoruptsiynyi sud u systemi antykoruptsiinykh orhaniv Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu Lvivska politehnika. Seriya: Yurydychni nauky*. № 3 (35), 400 s.

3. Indeks spryiniattia koruptsii – 2024. Transparency International Ukraine. 11.02.2025. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprynnyattya-koruptsiyi-2024/>

4. Zeltyxin, E. (2017). Osobluvuy antucoruptsiynuy: monopolizatsiya pravosyddy? [Special anti-corruption: monopolization of justice?]. URL: <http://alekseev.com.ua/wp-content/uploads/2017/02>.

5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. № 4651-VI. Statia 219, 223, 615 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukr.]

6. Rishennia Zboriv suddiv VAKS № 1 (2022). Rishennia Zboriv suddiv Vyshchoho antykoruptsiinoho sudu «Pro rezhym roboty sudu pid chas voiennoho stanu» vid 24 liutoho 2022 r. № 1. URL: https://court.gov.ua/user-files/media/new_folder_for_uploads/hcac/self-government/decisions/24-022022_1.pdf

7. Stanovlennia antykoruptsiinoi yustytzii v Ukraini: Monohr. pid zah. red. Kravchuka O. O., Moisaka S. M. Kyiv: KPI imeni Ihoria Sikorskoho, Vyshchyi antykoruptsiynyi sud, 2024. 340 s.

8. Udalova, L. D., Korsun, V. Ya. (2012). Sud yak subiekt kryminalno-protsesualnoho dokazuvannia : monohrafiia. Kyiv : Skif. 168 s.

9. Bodnar, S. (2020). Oholoshennia v mizhnarodnyi rozshuk ta vydacha osib, yaki vchynyli koruptsiini kryminalni pravoporushennia. *Aktualni vyklyky u diialnosti Vyshchoho antykoruptsiinoho sudu : materialy kruhloho stolu* (m. Kyiv, 10 veresnia 2020 r.). Kyiv. 43 s.

10. Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii. Derzhavna antykoruptsiina prohrama [National Agency for the Prevention of Corruption. State Anti-Corruption Program]. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/01.-Derzhavna-antykoruptsiina-programa.pdf> [in Ukr.]

11. Kryminalnyi Kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine]. № 2341-III v redaktsii vid 17.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. [in Ukr.]

12. VAKS pid chas viiny: osnovni tendentsii ta vyklyky. Transparency International Ukraine. 21.12.2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/vaks-pid-chas-viiny-osnovni-tendentsiyi-vyklyky-i-rekomendatsiyi-dlya-pokrashhennya-roboty/>

Kovalova Tetiana

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of State Security, Faculty of State Security, Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

THE ROLE OF THE HIGHER ANTI-CORRUPTION COURT IN ENSURING THE LEGALITY OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMES DURING THE ACTION OF THE LEGAL REGIME OF MARTYR STATE

The article examines the role and jurisdiction of the High Anti-Corruption Court (HACC) in ensuring legality and protecting human rights during pre-trial investigations of corruption crimes under martial law in Ukraine. It examines key aspects of the HACC's judicial control, such as the selection of preventive measures, conducting searches, appealing the actions of investigators, monitoring the timing of investigations, ensuring the rights of participants in the process, prohibiting torture and ill-treatment, and considering petitions for the application of special measures.

The importance of ensuring the independence and effectiveness of the Supreme Court of Ukraine in combating corruption in Ukraine, especially under martial law, is emphasized. The need to comply with international human rights standards and international humanitarian law when exercising judicial control over pre-trial investigations of corruption crimes is emphasized. Particular attention is paid to the problems arising in connection with martial law, in particular, restrictions on access to court, expedited consideration of petitions, ensuring the rights of suspects and victims, as well as compliance with IHL norms.

The paper proposes ways to improve the judicial control of the Supreme Court of Justice of Ukraine, including improving the qualifications of judges, optimizing the procedures for considering petitions, improving interaction with other law enforcement agencies, strengthening the protection of the rights of participants in the process, ensuring transparency and accountability, improving legislation, and introducing a system for monitoring and evaluating the effectiveness of court activities.

The article also analyzes the problems that allow individuals to avoid liability for corruption offenses, in particular, through abuse of pre-trial investigation periods and statutes of limitations.

Keywords: Higher Anti-Corruption Court; judicial control; pre-trial investigation; corruption crimes; martial law; human rights; international humanitarian law; statute of limitations.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ

DOI 10.59226/3041-1971.1.2025.48-58

УДК 355.34:378.14

МЕДВІДЬ Михайло Михайлович

доктор економічних наук, професор,
заступник начальника Київського інституту
Національної гвардії України
з навчально-методичної роботи

ORCID ID 0000-0002-4506-8020

ПЛАКСІН Андрій Анатолійович

кандидат педагогічних наук, начальник факультету
забезпечення державної безпеки

Київського інституту Національної гвардії України

ORCID ID 0000-0002-0370-9256

ДЕМ'ЯНИШИН Володимир Миколайович

кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник начальника факультету з навчальної
та наукової роботи – начальник навчальної частини
факультету службово-бойової діяльності
Національної гвардії України

Київського інституту Національної гвардії України

ORCID 0000-0003-1734-4021

НЕТРЕБЕНКО Арсеній Олександрович

курсант другого відділення 222-ї навчальної групи
курсу № 1 факультету службово-бойової діяльності
Національної гвардії України

Київського інституту Національної гвардії України

ORCID 0009-0002-3953-4862

ВЛАСЮК Валерій Васильович

кандидат військових наук, доцент,
заступник начальника кафедри тактики
та тактико-спеціальної підготовки
факультету службово-бойової діяльності
Національної гвардії України

Київського інституту Національної гвардії України

ORCID 0000-0002-2140-3250

МЕТОДИКА ПЕРЕГЛЯДУ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті за результатами проведеного дослідження обґрунтовано методику перегляду змісту освітньої програми вищого військового навчального закладу на прикладі Київського інституту Національної гвардії України. Складовими методики запропоновано: вхідні дані (наявність змін у нормативно-правових актах, що впливають на перегляд змістового наповнення освітньої програми вищого військового навчального закладу; результатів опрацювання опитувань стейкхолдерів); обговорення змісту здобутої інформації на нарадах, радах вищого військового навчального закладу (процес вивчення); врахування змін до Закону України «Про вищу освіту» та до інших нормативно-правових актів; урахування пропозицій стейкхолдерів: здобувачів вищої освіти за освітньою програмою, випускників за освітньою програмою, представників роботодавців (замовників), представників академічної спільноти; перегляд структурно-логічної схеми освітньої програми за періодами підготовки військового фахівця; вихідні дані (проект освітньої програми вищого військового навчального закладу). Запропоновано синергію інтеграції базової загальновійськової підготовки в курс професійної військової освіти Л1-А в освітніх програмах вищого військового навчального закладу.

Ключові слова: *кадрове забезпечення військового формування; підготовка майбутніх офіцерів; вищий військовий навчальний заклад; освітня програма; структурно-логічна схема; синергія; Національна гвардія України.*

Постановка проблеми. Кадрове забезпечення військового формування – комплекс заходів, спрямованих на його забезпечення кадрами відповідно до потреб мирного і воєнного часу [1], а вищий військовий навчальний заклад (ВВНЗ) – заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського і старшинського) складу з метою задоволення потреб військового формування. Підготовка курсантів, слухачів, студентів чи ад'юнктів здійснюється за освітньою програмою (ОП) – єдиним комплексом освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою ОП цілей та результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій) [2].

Зміст діяльності, для якої формується кадрове забезпечення, є несталою. Постійні зміни в діяльності призводять до перегляду ОП, мета яких – підготовка майбутніх висококваліфікованих фахівців. Варто звернути увагу на те, що на перегляд ОП також впливають зміни в нормативно-правових актах з організації освітнього процесу. Що більш специфічною є підготовка, то більше нормативно-правових актів, то

більше змін потребуватимуть ОП. Проте в якій послідовності враховувати будь-які зміни в змісті ОП?

Отже, практичною проблемою дослідження є відсутність методики перегляду змісту ОП ВВНЗ.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Як показав досвід акредитацій, проведених Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, значна кількість ОП має недоліки, викликані порушенням логіки та формальним ставленням до формування змісту ОП. Ухвалені Національним агентством рішення за період його діяльності з 01.09.2019 по 31.12.2020 засвідчують, що умовні акредитації та відмови в акредитації, яких є 365 з 1400 розглянутих ОП, передусім мають проблеми щодо проектування ОП та їх структури. Це демонструє оцінка відповідності Е, отримана ними переважно за 2 критерієм – Структура і зміст ОП (79% ОП, які не отримали акредитацію на 5 років). Водночас наявна проблема: у випадку, коли в межах ліцензованої спеціальності заклад вищої освіти має право відкрити кілька ОП, постає питання їх практичної, наукової, методичної диференціації. Для оптимальної відповідності визначеним параметрам, гармонійного забезпечення вимог та потреб стейкхолдерів, дотримання вимог законодавства, залучення кращих практик при формуванні ОП ЗВО потребує фахівців з необхідним досвідом та знаннями [3].

Рис. 1. Схема методики перегляду змісту ОП ВВНЗ

Послідовність (етапи) розроблення ОП спеціалізованої освіти наукового спрямування запропонувала Л. Горбань [4] – соціальне замовлення; цілепокладання; розроблення результату реалізації ОП; розроблення змісту ОП; розроблення форм і педагогічних технологій організації дослідницької діяльності в рамках ОП.

Основні аспекти, які варто враховувати під час створення ОП для дистанційного навчання, на думку Н. Крупениної, Н. Гриняєвої та Т. Заводнього, охоплюють [5]: чітке визначення цілей, активну роль викладача, використання сучасних технологій, гнучкість та адаптованість ОП, системи оцінювання й формування навичок саморегуляції.

Результати дослідження О. Ровенської, В. Астахова, І. Дмитришина [6] підтверджують ефективність розробленої методики перегляду й оновлення ОП шляхом опитування за допомогою онлайн-конструктора анкет Google Forms. А також подальшої діяльності робочої групи, основні переваги якої полягають у тому, що: процедура обговорення ОП охоплює широке коло опитуваних; реалізується принцип студенто-центрованого навчання; є можливість зручного збору результатів анкетування через систему оповіщень та можливість відправлення листів окремим групам стейкхолдерів; здійснюється аналіз та систематизація результатів обговорення за багатьма напрямками.

Важливим елементом ОП є її структурно-логічна схема. Описана І. Ясеновою [7] методика розрахунку структурно-логічних схем відрізняється від наявних визначенням раціональних часових інтервалів для розміщення модулів дисциплін, за яких навантаження студента є рівномірним у навчальному плані.

Наукові дослідження, присвячені формуванню ОП для ВВНЗ, здійснюють М. Медвідь [8–11], М. Кіторов [8; 11], Ю. Медвідь [8; 9], А. Плаксін [10].

Наявна значна кількість публікацій, присвячених тематиці формування та перегляду змісту ОП, що засвідчує її високу актуальність і виявляє відсутність єдиного погодженого наукового підходу до її розгляду. Проте дослідження, присвячені науковому обґрунтуванню методики перегляду змісту ОП ВВНЗ, не зустрічаються.

Метою статті є обґрунтування методики перегляду змісту ОП ВВНЗ на прикладі Київського інституту Національної гвардії України (КІ НГУ).

Виклад основного матеріалу. Поняття «методика» визначено як «сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи» [12, с. 552].

Пропонуємо розглянути *методику перегляду змісту ОП ВВНЗ*. Складовими методики перегляду змісту ОП ВВНЗ є (рис. 1):

– вхідні дані (наявність змін у нормативно-правових актах, що впливають на перегляд змістового на-

повнення ОП ВВНЗ; результатів опрацювання опитувань стейкхолдерів);

- обговорення змісту отриманої інформації на нарадах, радах ВВНЗ (процес вивчення);
- врахування змін до Закону України «Про вищу освіту» та до інших нормативно-правових актів;
- врахування пропозицій стейкхолдерів: здобувачів вищої освіти за ОП; випускників за ОП; представників роботодавців (замовників); представників академічної спільноти;
- перегляд структурно-логічної схеми ОП за періодами підготовки військового фахівця;
- вихідні дані (проект ОП ВВНЗ).

Розглянемо окремі складові методики на прикладі КІ НГУ.

Зміни в нормативно-правових актах, що впливають на перегляд змістового наповнення ОП ВВНЗ. Основні зміни в нормативно-правових актах, які відбулися у 2024 році, є такими:

- змінено вимоги до вибору освітніх компонентів [2];
- визначено Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту [13];
- змінено наповнення ОП професійної військової освіти «Базовий курс тактичного рівня L-1A» [14].

Врахування змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо вибору освітніх компонентів. Відповідно до пункту 15 частини першої статті 62 вибір освітніх компонентів у межах, передбачених відповідною ОП та навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених ОП (не менш як 10 відсотків для спеціальностей, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання). При цьому здобувачі певного рівня вищої освіти мають право вибирати освітні компоненти, що пропонуються для інших ОП та рівнів вищої освіти, відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти. Відповідно до статті 9¹ ОП, що передбачають присвоєння професійних кваліфікацій, повинні забезпечити виконання вимог відповідних професійних стандартів (за наявності). ОП може передбачати можливість присвоєння декількох додаткових професійних кваліфікацій, що формуються за рахунок її вибіркового освітніх компонентів. Здобувачу вищої освіти за результатами виконання ОП може бути присвоєно не більш як дві професійні кваліфікації [2].

Враховуючи те, що в КІ НГУ реалізуються ОП за спеціальностями, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, то в кожній ОП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти достатньо для вибору освітніх компонентів обсягом 24 кредити ЄКТС; другого (магістерського) рівня (90 кредитів ЄКТС) – 9 кредитів ЄКТС; третього (освітньо-наукового) рівня (30 кредитів ЄКТС) – 3 кредити ЄКТС. Такі освітні компоненти доцільно формувати як трикредитні – такий підхід збільшить можливості у виборі освітніх компонентів. Враховуючи те, що ВВНЗ останніми роками визначають зменшення часу для реалізації 60 кредитів ЄКТС здобувачам вищої освіти четвертого року від десяти місяців до семи місяців, то в навчальних планах ОП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти доцільно відображати у восьмому семестрі три вибірково освітні компоненти, у четвертому та шостому – по дві вибірково освітні компоненти, а у другому – достатньо однієї.

Врахування визначення Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту. Базова підготовка здобувачів вищої освіти проводиться у закладах вищої освіти всіх форм власності, ВВНЗ, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил, інших, утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та Держспецтрансслужби, закладах освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, та тренінгових центрах органів поліції. Базова підготовка належить до ОП і навчальних планів закладів вищої освіти всіх форм власності та закладів освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, як окрема навчальна дисципліна і передбачає теоретичну підготовку в обсязі трьох кредитів ЄКТС, яка проводиться в цих закладах освіти, та практичної підготовки в обсязі семи кредитів ЄКТС, яка проводиться у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил, інших, утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, Держспецтрансслужби та закладах освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських. Практична підготовка може проводитися в регіональних (на-

вчальних) центрах підготовки населення до національного спротиву та тренінгових центрах органів поліції. Теоретична і практична підготовка базової підготовки курсантів і поліцейських, які навчаються в закладах освіти, проводиться згідно з навчальними планами у строки, визначені графіком навчального процесу, та відповідно до законодавства, яке регулює питання проходження служби цими категоріями осіб [13].

Враховуючи те, що курсанти ВВНЗ є військово-службовцями, важливо, щоб базова загальновійськова підготовка здійснювалася для такої категорії здобувачів вищої освіти на початку реалізації ОП. Відображення базової загальновійськової підготовки у змісті ОП дає можливість зараховувати навантаження науково-педагогічним працівникам на реалізацію цієї ОП.

У НГУ базова загальновійськова підготовка реалізовується відповідно до вимог наказу командувача НГУ [15], і за своїм змістом становить не 10, а 14 кредитів ЄКТС та не передбачає самостійну підготовку.

Врахування змін у наповненні ОП професійної військової освіти «Базовий курс тактичного рівня L-1A». Концепцією трансформації системи військової освіти, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 № 1410 (зі змінами в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1490) [16], визначено, що здобуття тактичного рівня військової освіти здійснюється курсантами за ОП відповідних спеціальностей з одночасним опануванням ОП професійної військової освіти базового (L-1A) та фахового (L-1B) курсів тактичного рівня. На базовому курсі тактичного рівня професійної військової освіти (L-1A) здійснюється загальновійськова підготовка [14]. Перелік освітніх компонент ОП професійної військової освіти «Базовий курс тактичного рівня L-1A» у версії 2024 року зазнав змін порівняно з версією 2022 року [17]: вилучено освітню компоненту «Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування військових формувань», додано – «Основи організації та ведення боротьби в електромагнітному середовищі та кіберпросторі», «Основи застосування безпілотних систем тактичного класу»; збільшено мінімальний обсяг освітньої компоненти «Бойова система виживання воїнів (у тому числі тактична медицина)» від 2 до 3 кредитів ЄКТС тощо.

Синергія інтеграції базової загальної військової підготовки в курс професійної військової освіти L1-A

в ОП ВВНЗ. Серед науковців не існує єдності у трактуванні сутності поняття «синергія». На основі огляду наукових досліджень синергія у праці Д. Колеснікова [18] розглядається як ефект від комбінованого залучення кількох взаємоузгоджених елементів вертикально-інтегрованої структури, що не дорівнює сумі ефектів від ізольованого функціонування кожного з елементів. У нашому випадку ефектом інтеграції базової загальної військової підготовки в курс професійної військової освіти L1-A буде економія часу та забезпечення збереження необхідного співвідношення часу на заняття та самостійну підготовку, що убезпечить від перевантаження здобувача вищої освіти при реалізації ОП (табл. 1).

Після проведення інтеграції змістові модулі навчальних дисциплін з базової загальновійськової підготовки мають стати за часом кратні двом, навчальні дисципліни повинні бути переглянуті щодо необхідності збільшення їх обсягу, оскільки для де-яких їх частка за змістовим модулем «Базова загальновійськова підготовка» стане вагомою (рис. 2).

Необхідно звернути увагу на те, що для реалізації освітньої компоненти «Спеціальна фізична підготовка» час буде незмінним, враховуючи зміст Інструкції з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України [20]. Крім того для визначення переліку компетентностей в ОП, для формування яких реалізуються згадані освітні компоненти, використовується стандарт вищої освіти та професійний стандарт, який формує професійну кваліфікацію «офіцер тактичного рівня (військові формування з правоохоронними функціями)» [21].

Врахування пропозицій стейкхолдерів. Означене питання детально розглянуто в розділах «Система внутрішнього забезпечення якості вищого військового навчального закладу» та «Організація системи зворотного зв'язку у вищому військовому навчальному закладі» монографії [8].

Перегляд структурно-логічної схеми ОП. Перед переглядом структурно-логічної схеми ОП варто звернути увагу на те, що у навчальному році перший семестр триває чотири місяці, другий – шість. Відповідно 60 кредитів ЄКТС у семестрах має розділятися пропорційно: у першому семестрі – 24 кредити ЄКТС, у другому – 36. Для здійснення моделювання структурно-логічної схеми ОП зручно використовувати таблицю, яка дасть можливість запобігти допущенню помилок (табл. 2).

Таблиця 1

**Варіант інтеграції базової загальної військової підготовки в курс професійної військової освіти
L1-A в ОП ВВНЗ**

№ з/п	Предмет базової загально-військової підготовки [15]	год.	Дисципліна курсу професійної військової освіти L1-A [14], ОП [19]	год.
1.	Національно-патріотична підготовка	10	Історія війн та воєнного мистецтва	60
2.	Заходи безпеки; Вогнева підготовка	127	Стрілецька зброя та вогнева підготовка	270
3.	Правова підготовка; Міжнародне гуманітарне право	8	Військове законодавство та міжнародне гуманітарне право	90
4.	Статути ЗСУ	6	Статути ЗСУ та їх практичне застосування (у тому числі стройова підготовка)	60
5.	Підготовка по зв'язку; Кібергігієна	8	Організація військового зв'язку	60
6.	Радіаційний, хімічний, біологічний захист	3	РХБ захист підрозділів (у тому числі екологія)	90
7.	Військова топографія	8	Військова топографія	90
8.	Військово-інженерна підготовка	30	Інженерна підготовка	90
9.	Професійно-психологічна підготовка	9	Військова педагогіка та психологія (у тому числі лідерство)	90
10.	Військово-медична підготовка; Основи виживання	28	Бойова система виживання воїнів (у тому числі тактична медицина)	90
11.	Розвідувальна підготовка	11	Розвідка	90
12.	Тактична підготовка	144	Загальна тактика	480
13.	Радіоелектронна боротьба	4	Організація та ведення боротьби в електромагнітному середовищі	60
14.	Фізична підготовка	24	Спеціальна фізична підготовка	510

Застосовуючи принцип доступності у навчанні під час формування структурно-логічної схеми підготовки майбутнього офіцера, виділяють умовні періоди формування компетентностей: перший семестр – солдата; другий, третій – командира відділення; четвертий, п'ятий – головного сержанта, що-

стий-восьмий – командира взводу, який повинен розуміти свою роль у виконанні завдань роти, батальйону. Відповідно до зазначеної схеми планується час на реалізацію військових практик (стажувань) на посадах командира відділення, головного сержанта, командира взводу у кінці умовного періоду від-

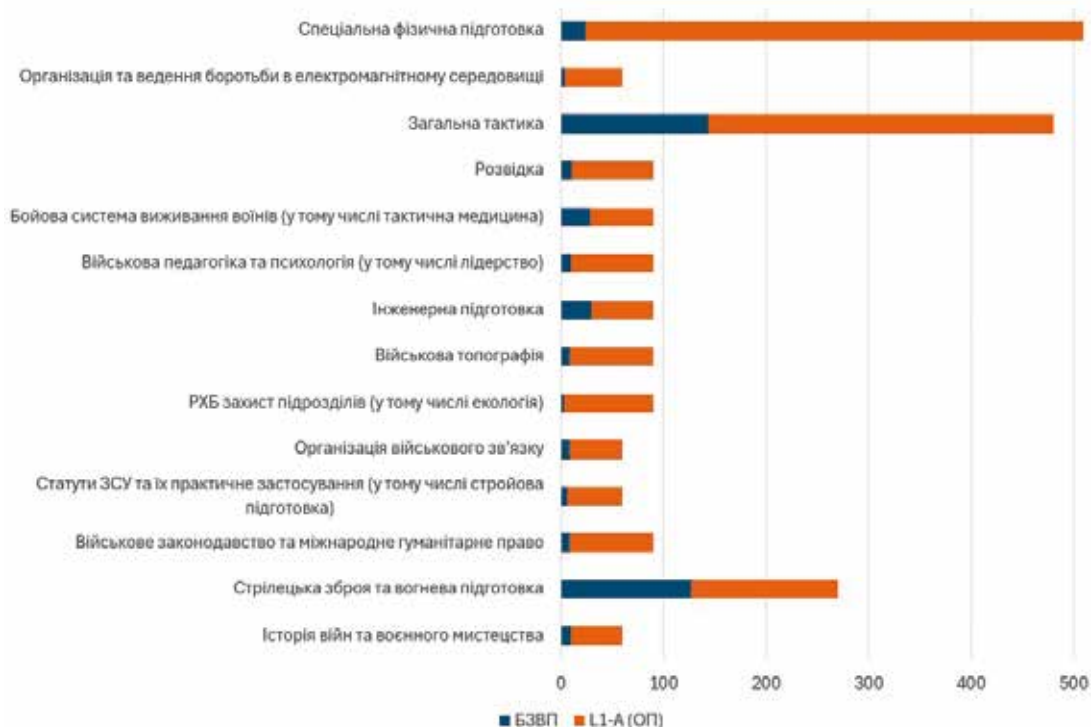

Рис. 2. Частка змістового модулю «Базова загальновійськова підготовка» в освітніх компонентах ОП

Таблиця 2

Варіант моделювання реалізації освітніх компонентів, що охоплюють змістовий модуль
«Базова загальна військова підготовка» в структурно-логічній схемі ОП першого
(бакалаврського) рівня ВВНЗ

Рівень	Солдат				Командир відділення												Головний сержант						
Рік	I рік навчання										II рік навчання												
Семестр	I семестр				II семестр						III семестр						IV семестр						
Місяць	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6			
	Іст. В та ВМ		Іноземна мова				Вибіркова				Роз.	МГП	Іноземна мова				Вибіркова						
	СЗСУ		СФП				УМ та ПК						СФП				Вибіркова						
	Стрілецька зброя та вогнева підготовка																						
	Загальна тактика																						
	БСВВ				ОВЗ		БЕС		Філ. та соц.		ВП												
	ВТ				ІП			РХБЗ			ВП та П												

Рівень	Головний сержант				Командир взводу, його роль у виконанні завдань роти, батальйону																	
Рік	III рік навчання											IV рік навчання										
Семестр	V семестр				VI семестр						VII семестр				VIII семестр							
Місяць	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6		
			Іноземна мова					Вибіркова ОК					Іноземна мова					Вибіркова ОК				
			С. фізична підготовка					Вибіркова ОК					С. фізична підготовка				Вибіркова ОК					
																		Вибіркова ОК				

повідно до вимог [17]. Крім планування часу на вибіркові освітні компоненти, планується час на значні за обсягом освітні компоненти з рівномірним його розподілом між семестрами – це «Іноземна мова» та «Спеціальна фізична підготовка» відповідно до вимог [17; 20]. На першому році навчання варто відобразити основні освітні компоненти, які формують загальні компетентності відповідно до стандарту вищої освіти України. У нашому випадку, це «Українська мова та професійна комунікація», «Філософія та соціологія». Після цього початок структурно-логічної схеми заповнюємо освітніми компонентами, які містять змістовий модуль «Базова загальна військова підготовка». Вони заповнюють виділений умовний період формування компетентностей командири відділення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження обґрунтовано методику перегляду змісту ОП

ВВНЗ на прикладі Київського інституту Національної гвардії України. Складовими методики запропоновано: вхідні дані (наявність змін у нормативно-правових актах, що впливають на перегляд змістового наповнення ОП ВВНЗ; результатів опрацювання опитувань стейкхолдерів); обговорення змісту отриманої інформації на нарадах, радах ВВНЗ (процес вивчення); врахування змін до Закону України «Про вищу освіту» та до інших нормативно-правових актів; врахування пропозицій стейкхолдерів: здобувачів вищої освіти за ОП, випускників за ОП, представників роботодавців (замовників), представників академічної спільноти; перегляд структурно-логічної схеми ОП за періодами підготовки військового фахівця; вихідні дані (проект ОП ВВНЗ). Запропоновано синергію інтеграції базової загальновійськової підготовки в курс професійної військової освіти L1-A в ОП ВВНЗ.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року : наказ Міністерства оборони України від 27.10.2023 № 637. URL: <http://surl.li/jkbyid> (дата звернення: 09.02.2025).
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://surl.li/jhtp> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Бутенко А., Єременко О. Роль гаранта у процесах забезпечення якості на етапі формуванні освітньої програми. *Університети і лідерство*. 2021. № 1. С. 45–60.
4. Горбань Л. В. Принципи та етапи розроблення освітньої програми спеціалізованої освіти наукового спрямування. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 4. С. 45–50.
5. Крупенина Н. А., Гриняєва Н. М., Заводній Т. В. Дисциплінарні основи створення ефективних освітніх програм з можливістю адаптації до дистанційної освіти України: перспективи та виклики. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2023. № 14. С. 259–270.
6. Ровенська О., Астахов В., Дмитришин І. Розробка системи систематичного перегляду і оновлення освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 2. С. 366–377.
7. Ясенова І. С. Методика розрахунку структурно-логічних схем. *Восточно-Европейский журнал передовых технологий*. 2011. № 2 (2). С. 56–58.
8. Медвідь М. М., Медвідь Ю. І., Ктіторов М. О. Система внутрішнього забезпечення якості вищого військового навчального закладу: особливості, умови розвитку : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. М. Медвідя. Київ, 2023. 107 с. URL: <http://surl.li/rqbxij> (дата звернення: 09.02.2025).
9. Медвідь М., Ковтонюк О., Медвідь Ю. Обґрунтування необхідності підготовки фахівців з морально-психологічного забезпечення для підрозділів Національної гвардії України. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2023. № 2. С. 6–14.
10. Медвідь М. М., Плаксін А. А., Данилевський А. О., Ткаченко О. В., Мальцев В. В., Курбатов А. А. Обґрунтування необхідності підготовки фахівців за спеціалізацією «Розвідувальне забезпечення виконання завдань підрозділами НГУ» спеціальності 254 Забезпечення військ (сил). *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. Вип. 1. С. 58–65.
11. Медвідь М. М., Мартинюк А. В., Ктіторов М. О. Методика формування варіанту сценарію розвитку вищого військового навчального закладу. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. Вип. 2. С. 6–15.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
13. Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських : постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2024 № 734. URL: <http://surl.li/luezad> (дата звернення: 09.02.2025).
14. Освітня програма професійної військової освіти «Базовий курс тактичного рівня L-1А» : військова навчально-методична публікація начальникам (викладачам, інструкторам) ВВНЗ (ВНП ЗВО) ЗС України з організації та проведення базового курсу тактичного рівня L-1А від 06.2024 ВП 7-00(341)345.61. Центральне управління військової освіти Генерального штабу Збройних Сил України. 139 с.
15. Про затвердження базової загальновійськової підготовки Національної гвардії України : наказ командувача Національної гвардії України від 29.01.2025 № 111. 143 с.
16. Про трансформацію системи військової освіти : постанова Кабінету міністрів України від 15.12.1997 № 1410. URL: <http://surl.li/euabm> (дата звернення: 09.02.2025).
17. Організаційно-методичні рекомендації з розроблення (коригування) основних освітніх документів з підготовки військових фахівців офіцерського, сержантського (старшинського) складу у вищих військових навчальних закладах, закладах фахової передвищої військової освіти та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти : розпорядження Міністерства оборони України від 04.08.2022 № 19691/з.
18. Колесніков Д. В. Сутність синергії та класифікація її видів у дослідженні вертикально-інтегрованих структур. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2013. № 2. С. 9–15.
19. Забезпечення державної безпеки підрозділами Національної гвардії України : освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти тактичного рівня військової освіти спеціальності 251 Державна безпека. URL: <https://surl.li/rxcfb0> (дата звернення: 09.02.2025).

20. Про затвердження Інструкції з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.10.2014 № 1067. URL: <https://surl.li/mvship> (дата звернення: 09.02.2025).

21. Про затвердження професійних стандартів : наказ командувача Національної гвардії України від 26.03.2024 № 310дск. 143 с.

References

1. Pro zatverdzhennia Kontseptsii viiskovoi kadrovoi polityky v systemi Ministerstva oborony Ukrainy na period do 2028 roku : nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 27.10.2023 № 637 [On Approval of the Concept of Military Personnel Policy in the System of the Ministry of Defence of Ukraine for the Period up to 2028: Order of the Ministry of Defence of Ukraine of 27.10.2023 No. 637]. URL: <http://surl.li/jkbyid> (accessed: 09.02.2025) [in Ukrainian].
2. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII [On Higher Education: Law of Ukraine of 01.07.2014 No. 1556-VII]. URL: <http://surl.li/jhtp> (accessed: 09.02.2025) [in Ukrainian].
3. Butenko, A., Yeremenko, O. (2021). Rol haranta u protsesakh zabezpechennia yakosti na etapi formuvanni osvitnoi prohramy [The role of the guarantor in quality assurance processes at the stage of forming an educational programme]. *Universytety i liderstvo*, 1, 45–60 [in Ukrainian].
4. Horban, L. V. (2020). Pryntsypy ta etapy rozroblennia osvitnoi prohramy spetsializovanoi osvity naukovo-ho spriamuvannia [Principles and stages of development of the educational programme of specialised education in science]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 4, 45–50 [in Ukrainian].
5. Krupenyina, N. A., Hryniaieva, N. M., Zavodnii, T. V. (2023). Dystsyplinarni osnovy stvorennia efektyvnykh osvitnikh prohram z mozhlyvisti adaptatsii do dystantsiinoi osvity Ukrainy: perspektyvy ta vyklyky [Disciplinary bases for creating effective educational programmes with the possibility of adaptation to distance education in Ukraine: prospects and challenges]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriiia «Pedahohika», Seriiia «Psykhohohiia», Seriiia «Medytsyna»)*, 14, 259–270 [in Ukrainian].
6. Rovenska, O., Astakhov, V., Dmytryshyn, I. (2021). Rozrobka systemy systematichnoho perehliadu i onovlennia osvitnikh prohrampidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity [Development of a system of systematic review and updating of educational programmes for the training of higher education applicants]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 2, 366–377 [in Ukrainian].
7. Yasenova, I. S. (2021). Metodyka rozrakhunku strukturno-lohichnykh skhem [Methodology for calculating structural and logical schemes]. *Vostochno-Evropeiskyi zhurnal peredovykh tekhnolohiy*, 2 (2), 56–58 [in Ukrainian].
8. Medvid, M. M., Medvid, Yu. I., Ktitorov, M. O. (2023). Systema vnutrishnoho zabezpechennia yakosti vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu: osoblyvosti, umovy rozvytku [System of internal quality assurance of a higher military educational institution: features, conditions of development] : monograph / edited by Doctor of Economics, Professor M. M. Medvid. Kyiv, 2023. 107 p. URL: <http://surl.li/rqbxij> (accessed 09.02.2025) [in Ukrainian].
9. Medvid, M., Kovtoniuk, O., Medvid, Yu. (2023). Obruntuvannia neobkhidnosti pidhotovky fakhivtsiv z moralno-psykhologichnoho zabezpechennia dlia pidrozdiliv Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Substantiation of the need to train specialists in moral and psychological support for the National Guard of Ukraine units]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho instytutu Natsionalnoi hvardii Ukrainy*, 2, 6–14 [in Ukrainian].
10. Medvid, M. M., Plaksin, A. A., Danylevskiy, A. O., Tkachenko, O. V., Maltsev, V. V., Kurbatov, A. A. (2024). Obruntuvannia neobkhidnosti pidhotovky fakhivtsiv za spetsializatsiieiu «Rozvidualne zabezpechennia vykonання завдан pidrozdilamy NHU» spetsialnosti 254 Zabezpechennia viisk (syl) [Substantiation of the need to train specialists in the speciality 'Intelligence Support for the Performance of Tasks by the NGU Units', speciality 254 Support of Troops (Forces)]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia «Pedahohichni nauky»*, 1, 58–65 [in Ukrainian].
11. Medvid, M. M., Martyniuk, A. V., Ktitorov, M. O. (2024). Metodyka formuvannia variantu stsenariiu rozvytku vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu [Methodology for forming a variant of the scenario of development of a higher military educational institution]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho instytutu Natsionalnoi hvardii Ukrainy*, 2, 6–15 [in Ukrainian].
12. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) [Great Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language (with additions and supplements)] (2007) / compiled and edited by V. T. Busel. Kyiv; Irpin: «Perun», 1736 p. [in Ukrainian].

13. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky hromadian Ukrainy, yaki zdobuvaiut vyshchu osvitu, ta politseiskykh : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.06.2024 № 734 [On approval of the Procedure for conducting basic general military training for citizens of Ukraine who receive higher education and police officers: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 21.06.2024 № 734]. URL: <http://surl.li/luezaa> (accessed 09.02.2025) [in Ukrainian].
14. Osvitnia prohrama profesiinoi viiskovoi osvity «Bazovi kurs taktychnoho rivnia L-1A» [Educational programme of professional military education 'Basic course of tactical level L-1A'] : military educational and methodological publication for the chiefs (teachers, instructors) of higher education institutions (HEIs) of the Armed Forces of Ukraine on the organisation and conduct of the basic course of tactical level L-1A of 06.2024, VP 7-00(341)345.61. Central Department of Military Education of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine. 139 p. [in Ukrainian].
15. Pro zatverdzhennia bazovoi zahalnoviiskovoi pidhotovky Natsionalnoi hvardii Ukrainy : nakaz komanduvacha Natsionalnoi hvardii Ukrainy vid 29.01.2025 № 111 [On Approval of the Basic Combined Arms Training of the National Guard of Ukraine: Order of the Commander of the National Guard of Ukraine of 29.01.2025 No. 111.] 143 p. [in Ukrainian].
16. Pro transformatsiiu systemy viiskovoi osvity : postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 15.12.1997 № 1410 [On the transformation of the military education system: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 15.12.1997 № 1410]. URL: <http://surl.li/euabm> (accessed 09.02.2025) [in Ukrainian].
17. Orhanizatsiino-metodychni rekomendatsii z rozroblennia (koryhuvannia) osnovnykh osvitnikh dokumentiv z pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv ofiterskoho, serzhantskoho (starshynskoho) skladu u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh, zakladakh fakhovoi peredvyshchoi viiskovoi osvity ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity : rozporiadzhennia Ministerstva oborony Ukrainy vid 04.08.2022 № 19691/z. [Organisational and methodological recommendations for the development (adjustment) of basic educational documents for the training of military specialists of officer, sergeant (sergeant major) personnel in higher military educational institutions, institutions of professional higher military education and military educational units of higher education institutions: Order of the Ministry of Defence of Ukraine of 04.08.2022 № 19691/z]. [in Ukrainian].
18. Kolesnikov D. V. (2013). Sutnist synerhii ta klasyfikatsiia yii vydiv u doslidzhenni vertykalno-intehrovanykh struktur [The essence of synergy and classification of its types in the study of vertically integrated structures]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, 2, 9–15 [in Ukrainian].
19. Zabezpechennia derzhavnoi bezpeky pidrozdilamy Natsionalnoi hvardii Ukrainy : osvitno-profesiina prohrama pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity taktychnoho rivnia viiskovoi osvity spetsialnosti 251 Derzhavna bezpeka [Ensuring state security by units of the National Guard of Ukraine: educational and professional programme of the first (bachelor's) level of higher education of the tactical level of military education, speciality 251 State Security]. URL: <https://surl.li/rxcfb0> (accessed 09.02.2025) [in Ukrainian].
20. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii fizychnoi pidhotovky v Natsionalnii hvardii Ukrainy : nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 13.10.2014 № 1067 [On Approval of the Instruction on the Organisation of Physical Training in the National Guard of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of 13.10.2014 № 1067]. URL: <https://surl.li/mvship> (accessed 09.02.2025).
21. Pro zatverdzhennia profesiinykh standartiv : nakaz komanduvacha Natsionalnoi hvardii Ukrainy vid 26.03.2024 № 310dsk [On Approval of Professional Standards: Order of the Commander of the National Guard of Ukraine of 26.03.2024 № 310]. 143 p. [in Ukrainian].

Medvid Mykhailo

Doctor of Economics, Professor,
Deputy Head of the Kyiv Institute of the National
Guard of Ukraine
for Educational and Methodological Work

Plaksin Andrii

Candidate of Pedagogical Sciences,
Head of the Faculty of State Security
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Demianyshyn Volodymyr

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Deputy Head of the Faculty
for Academic and Research Affairs –
Head of the Educational Department
of the Faculty of Service and Combat Activities
of the National Guard of Ukraine
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Vlasiuk Valerii

Candidate of Military Sciences, Associate Professor,
Deputy Head of Department of Tactics and Special
Tactic Training of Faculty of Service and Combat Activi-
ty of the National Guard of Ukraine
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Netrebenko Arsenii

cadet of the second department of the 222nd study
group of the course No. 1 of the Faculty of Service and
Combat Activities of the National Guard of Ukraine
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

**METHODOLOGY FOR REVISING THE CONTENT
OF THE EDUCATIONAL PROGRAMME
OF A HIGHER MILITARY EDUCATIONAL
INSTITUTION**

Based on the results of the study, the article substantiates the methodology for revising the content of the educational programme of a higher military educational institution, using the example of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine. The components of the methodology are as follows: input data (availability of chang-

es in regulations affecting the revision of the content of the educational programme of a higher military educational institution; results of stakeholder surveys); discussion of the content of the information received at meetings, councils of higher military educational institutions (study process); consideration of amendments to the Law of Ukraine 'On Higher Education' and other regulations; taking into account the proposals of stakeholders: applicants for higher education under the educational programme, graduates of the educational programme, representatives of employers (customers), representatives of the academic community; revision of the structural and logical scheme of the educational programme by periods of training of a military specialist; initial data (draft educational programme of a higher military educational institution). The synergy of integrating basic general military training into the L1-A course of professional military education in the educational programmes of a higher military educational institution is proposed.

Keywords: military formation staffing; training of future officers; higher military educational institution; educational programme; structural and logical scheme; synergy; National Guard of Ukraine.

УДК 378:355.5

DOI 10.59226/3041-1971.1.2025.59-69

КІЗЯН Руслан Володимирович

кандидат наук з державного управління, начальник факультету службово-бойової діяльності НГУ Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0009-0005-8980-4391

СОВІНСЬКИЙ Сергій Євгенович

т.в.о. начальника кафедри тактики та тактико-спеціальної підготовки Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0009-0004-4238-7589

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНИХ ПОЛЬОВИХ ЗАНЯТЬ

У статті зазначено, що за результатами проведеного дослідження встановлено потреби основних груп стейкхолдерів у вдосконаленні практичних навичок здобувачів вищої військової освіти Національної гвардії України першого (бакалаврського) рівня. З'ясовано необхідність зосередження основної уваги на військово-професійній складовій освітнього процесу в сучасних умовах збройного протистояння російській агресії та спроможності здобувачів вищої військової освіти, як майбутніх офіцерів, ефективно керувати підлеглим особовим складом і успішно виконувати поставлені бойові завдання з урахуванням передового досвіду ведення бойових дій. Необхідною умовою цього є набуття здобувачами вищої освіти визначених професійними стандартами компетентностей. Зокрема, здатності планувати, організовувати і вести бій підрозділом, застосовувати тактичні прийоми спеціальних дій (операцій) військових формувань із правоохоронними функціями в різних умовах. Обґрунтовано теоретичні засади та запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення умов формування означених компетентностей у освітньому процесі з використанням комплексних тактичних занять та двобічних тактичних навчань. Акцентовано увагу на вмінні майбутніх офіцерів грамотно планувати та ефективно керувати діями підлеглих.

Ключові слова: професійна компетентність; здобувачі вищої освіти; майбутні офіцери; комплексне тактичне заняття; двобічне тактичне навчання; управління діями підрозділів у ході ведення бою.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну гвардію України» [1] одним із завдань НГУ є участь у відсічі збройної агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони. Успішне виконання бойових (спеціальних) завдань підрозділами та частинами Національної гвардії України ґрунтується на вмілому керівництві підпорядкова-

ними силами та засобами командирами всіх рівнів. Особливої значущості вміле керівництво військами набуває в умовах сьогодення під час повномасштабної збройної агресії російської федерації проти нашої держави для успішного виконання поставлених бойових завдань, забезпечення боєздатності підпорядкованих підрозділів та збереження життя і здоров'я особового складу. Провідна роль у цьому належить офіцерським кадрам, основним джерелом

комплектування яких є вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ). Отже, від якісної підготовки здобувачів вищої освіти, як майбутніх командирів, здобуття ними необхідних професійних компетентностей під час навчання залежить успішне ведення бою підрозділами Національної гвардії України та виконання поставлених бойових завдань на тактичному рівні.

Освітньо-професійні програми Київського інституту Національної гвардії України передбачають набуття здобувачами вищої освіти відповідних компетентностей щодо планування, організації та ведення бою, а також застосування тактичних прийомів спеціальних дій (операцій).

Зокрема, освітньо-професійна програма «Управління підрозділами оперативного призначення Національної гвардії України» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти передбачає набуття спеціальної (фахової, предметної) компетентності «СК 2. Здатність планувати, організовувати і вести бій підрозділом (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України)» [2], яка визначена Стандартом [4]. Крім того, освітньо-професійна програма «Забезпечення державної безпеки підрозділами Національної гвардії України» першого (бакалаврською) рівня вищої освіти передбачає набуття спеціальної (фахової, предметної) компетентності «СК 05. Здатність застосовувати тактичні прийоми спеціальних дій (операцій) державних органів спеціального призначення й військових формувань з правоохоронними функціями в різних умовах функціонування» [3], яка також визначена відповідним Стандартом [5]. Аудиторні заняття із використанням систем імітаційного моделювання бойових дій сприяють набуттю певних знань і навичок у формуванні компетентностей із планування, організації та ведення бою, однак провідна роль у їх формуванні належить практичним заняттям під час комплексних польових занять, які надають можливість опанувати необхідні практичні навички в умовах, максимально наближених до виконання бойових завдань.

Тому актуальною проблемою постає необхідність формування здатності організовувати та здійснювати управління діями підрозділів в ході бою, як професійної компетентності, шляхом упровадження в освітній процес комплексного тактичного навчання, зокрема двобічного тактичного навчання.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій підтверджує актуальність під час воєнного

стану формування компетентностей здобувачів вищої військової освіти щодо управління діями підрозділів у ході ведення бою. Зокрема, формування готовності майбутніх офіцерів до службово-бойової діяльності досліджували М. М. Медвідь, В. О. Криворучко, М. М. Гавришук, А. М. Ніконенко, М. В. Семенов [6], А. А. Плаксін [7], А. А. Курбатов [8], які акцентували увагу на необхідності вдосконалення професійної підготовки щодо формування готовності майбутніх офіцерів до ведення бойових дій, необхідності вивчення та впровадження бойового досвіду в ході польових занять, застосування контекстного підходу у підготовці майбутніх офіцерів до ведення бойових дій. І. Лопаткін, Я. Кіцай присвятили свої дослідження методиці проведення комплексних практичних занять з курсантами [9]. Є. О. Черновол та П. О. Сливенко проводили наукову розвідку з питань підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів у реаліях війни [10]. Дослідженню методології, теорії і методики формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів присвятив свою монографію О. С. Капінус [11]. Проте вважаємо, що аспект удосконалення формування здатності організовувати та забезпечувати управління діями підрозділів в ході ведення бою під час комплексних польових занять та двобічного тактичного навчання залишився майже не дослідженим.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні необхідності вдосконалення умов формування компетентностей майбутніх офіцерів організовувати та забезпечувати управління діями підрозділів в ході ведення бою та виробленні методичних рекомендацій щодо створення цих умов під час комплексних польових занять.

Виклад основного матеріалу. Директива командувача НГУ від 22.11.2023 № Д-300 «Про організацію підготовки Національної гвардії України у 2025 році» [12] передбачає, що основні зусилля під час підготовки у вищих військових навчальних закладах необхідно зосередити, зокрема, на підвищення рівня практичної підготовки та готовності до професійної діяльності з урахуванням потреб інтеграції в НАТО, досвіду ведення бойових дій ЗСУ та інших складових сил оборони України. Індивідуальну підготовку військовослужбовців спрямувати на вивчення порядку (процедур) планування бою (дій), підготовки підрозділів до бою (дій) та управління ними під час їх ведення – всіма офіцерами. Основним видом практичних занять вважати комплексні заняття та попутне фізичне тренування.

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи достатньо у Вашій підготовці практичних занять?» (щодо спеціальності 251 «Державна безпека»)

У Київському інституті Національної гвардії України приділяється достатня увага цим формам занять у поєднанні з удосконаленням залученої НМТБ. Однак опитування основних груп стейкхолдерів (здобувачів вищої освіти інституту та роботодавців) за підсумками 2023–2024 навчального року, яке було проведено у квітні 2024 року, засвідчує необхідність удосконалення практичних польових занять [13].

Зокрема, на запитання «На Вашу думку, які компетентності повинні бути сформовані у Вас, щоб бути готовим до діяльності за освітньою програмою?» здобувачі вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 251 «Державна безпека» вказують: набуття достатнього рівня фізичної підготовки; поглиблення знань про тактику дій та озброєння. На запитання «Як Ви вважаєте, чи достатньо у Вашій підготовці практичних занять?» респонденти вказали, що кількість практичних занять необхідно збільшити – 59,5 %; кількість практичних занять потрібно збільшувати, щоб стати професіоналом своєї справи – 7,9 % опитаних вказали, як свої варіанти відповіді (рис. 1).

Відповідаючи на подібні запитання, здобувачі вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем вищої

освіти за спеціальністю 253 «Військове управління (за видами збройних сил)» вказують такі компетентності: знання тактики, застосування БПЛА та озброєння, яке застосовується на полі бою; збільшення кількості занять із вогневої, інженерної підготовки, військової топографії, тактичної медицини; під час проведення занять акцентувати на фізичній підготовці та знаннях, потрібних для професійної діяльності. Серед опитаних стверджували, що кількість практичних занять необхідно збільшити – 44,7% (рис. 2).

Відповідаючи на запитання «Ваші пропозиції щодо вдосконалення організації освітнього процесу у Вашому закладі вищої освіти?», респонденти переважно пропонують збільшити кількість військових дисциплін, поєднаних із практичним закріпленням матеріалу, залучати до освітнього процесу більше інструкторів-практиків з бойовим досвідом та збільшити кількість виїзних практичних занять із залученням новітнього озброєння та матеріально-технічного забезпечення.

Крім того, результати опитування представників роботодавців на запитання «Враховуючи Ваш практичний досвід, чи є необхідність змінювати форми та методи навчання для реалізації освітніх компонентів (навчальних дисциплін) науково-педагогічними

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, чи достатньо у Вашій підготовці практичних занять?» (щодо спеціальності 253 «Військове управління (за видами збройних сил)»)

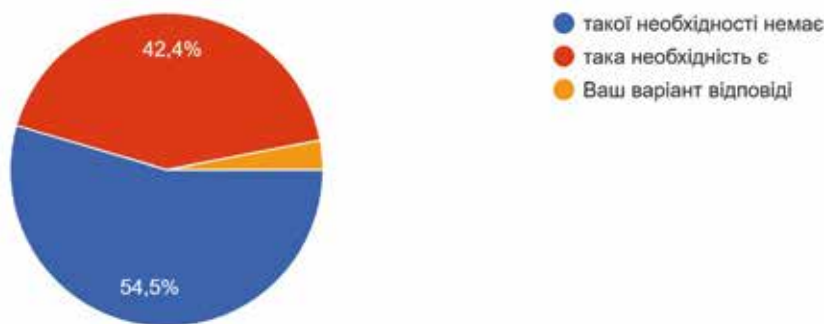

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання «Враховуючи Ваш практичний досвід, чи є необхідність змінювати форми та методи навчання для реалізації освітніх компонентів (навчальних дисциплін) науково-педагогічними працівниками?»

працівниками?» підтвердили, що така необхідність є – 42,4 % (рис. 3).

Відповідаючи на запитання «Ваші пропозиції щодо вдосконалення організації освітнього процесу у закладі вищої освіти» представники роботодавців внесли пропозиції щодо збільшення практичних занять і практик у військових частинах; приділення більше уваги практичній підготовці.

Вимогами наказу Міністра оборони України від 15.02.2024 № 120 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти» [14] передбачено, що практична підготовка здобувачів освіти є обов'язковим компонентом освітньої програми, що спрямований на набуття здобувачами освіти професійних компетентностей та передбачає оволодіння здобувачами освіти сучасними методами і формами організації управління військовими підрозділами, експлуатації та бойового застосування озброєння та військової техніки у сфері їх майбутньої службової діяльності; формування у здобувачів освіти професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень у реальних умовах під час провадження конкретної службової діяльності. Цим наказом передбачено, зокрема, такі форми занять як тактичне заняття та двобічні тактичні навчання.

Тому, з огляду на вимоги керівних документів, вважаємо, що тактичне заняття доцільно проводити за темою «Комплексне тактичне заняття», яке в поєднанні з двобічним тактичним навчанням при максимальному залученні викладацько-інструкторського складу з навчальних дисциплін військово-професійного спрямування та використанням наявної НМТБ

дозволяє провести його в умовах екстремальних навантажень, максимально наближених до бойових. Особливо актуально такі навчання проводити із здобувачами випускного курсу з упровадженням в ході занять актуального бойового досвіду, що найефективніше створює умови формування здатності організації, планування та управління діями підрозділу тактичного рівня в ході бою.

Комплексне тактичне заняття з планування та управління діями підрозділу в ході бою доцільно проводити під час планових комплексних польових занять на завершальному етапі навчання для вдосконалення умов формування означеної компетентності, враховуючи весь комплекс набутих військово-професійних знань та навичок із навчальних дисциплін загальної тактики, основ військового управління, розвідки, застосування БПЛА та БАК підрозділами оперативного призначення, організації військового зв'язку, інженерної підготовки, бойової системи виживання воїнів, військової топографії, автомобільної техніки, радіаційного, хімічного та біологічного захисту підрозділів та інших, а також отриманого досвіду в ході військового стажування.

Організація проведення комплексного тактичного заняття.

Заняття доцільно проводити у складі штатних навчальних груп здобувачів вищої освіти, оскільки за тривалий період спільного навчання вони достатньо розуміють якості кожного, мають певний рівень психологічної згуртованості, що позитивно впливає на якість досягнення мети даних занять. Кожна навчальна група бере участь у занятті як умовний взвод оперативного призначення. Крім того, до комплексних тактичних занять доцільно залучати максимально можливу кількість викладацько-інструкторського складу, який здійснює викладання згаданих

дисциплін із використанням повного спектру наявної НМТБ: страйкбольної зброї, засобів лазерної імітації бою «Лазертаг», учбових мін, димових гранат, приладів нічного бачення, тепловізорів, беспілотних летальних апаратів, засобів зв'язку, РЕР та РЕБ, а також наявної автомобільної та бронетехніки, тощо. Викладацько-інструкторський склад кафедр разом із офіцерами курсової ланки пропорційно закріплюється за навчальними групами; проводить заходи з їх підготовки, контролює дії та дотримання заходів безпеки, здійснює аналіз дій та бере участь у підбитті підсумків заняття. За кожною навчальною групою доцільно закріпити не менш як 4 викладачів, інструкторів або курсових офіцерів. Крім того, від викладацько-інструкторського складу призначаються умовні диверсійно-розвідувальні групи противника з обов'язковим включенням до їх складу операторів БПЛА, які протягом всього заняття здійснюють вплив на дії умовних взводів згідно із спланованими заходами нарощування обстановки. Саме такий потужний кількісний та якісний склад викладацько-інструкторського складу дає змогу якісно проводити навчання та охоплювати належною увагою кожного курсанта.

Залежно від наявної НМТБ, тривалості комплексних польових занять, відведеного бюджету часу на комплексне тактичне заняття та наявної кількості викладацько-інструкторського складу це заняття доцільно проводити на двох основних локаціях:

- 1) дії на тактополі;
- 2) дії в урбанізованій місцевості.

Залучені до занять науково-педагогічні працівники ставлять завдання навчальним групам, максимально наближені до бойових умов. Усі навчальні питання протягом усього комплексного тактичного заняття відпрацьовуються на єдиному тактичному фоні. Під час комплексного тактичного заняття на кожній локації, ділянці місцевості в ході маршу та нічного відпочинку проводиться тренування з евакуації поранених з поля бою, бойової машини, автомобіля, траншеї (окопу) (при цьому, в усіх випадках, під час евакуації пораненого, керівники заняття перевіряють особовий склад щодо питань прикриття військовослужбовців: того, який надає допомогу, та того, кому надається допомога); тренується протидія засідкам противника, подолання навчальних інженерних загороджень (МОН-50 з комплекту страйкбольного обладнання, тощо) та, залежно від пори року, подолання водних перешкод. Заняття су-

проводжуються постійним використанням БПЛА, який імітує літальний засіб противника, проводяться скиди імітаційних засобів ураження (страйкбольні гранати).

Значна увага приділяється психологічній готовності до ведення бойових дій за рахунок застосування імітаційних засобів (вибухових пакетів, димів). Зокрема, доцільно імітувати захоплення курсантів «в полон»: на ділянці місцевості, де проводиться заняття, група інструкторів імітує дії ДРГ, під час яких з дотриманням заходів безпеки здійснюється захоплення 1–2 курсантів, яких за допомогою ременів, шнурків фіксують, після цього вивозять (виносять) на невідому територію і розміщують з закритими очима на 3–4 години без їжі і води, проводять «допит» без застосування фізичного насильства.

Харчування особового складу протягом трьох діб здійснюється виключно сухим пайком. У ході занять передбачається відпочинок, але не більш як 4 години на добу, тобто здійснюється перевірка на витривалість з урахуванням умов, наближених до бойових.

Відпрацювання комплексного тактичного заняття здійснюється трьома етапами.

I етап – підготовчий.

Напередодні занять науково-педагогічні працівники проводять рекогносцировку місцевості; завчасно готується необхідна кількість топографічних карт та схем певної місцевості масштабу від 1:1000 до 1:25000, інформаційних носіїв використання таких платформ, як ІКС «Дельта», «Кропива» (планшети і ноутбук на кожную групу) та терміналу супутникового зв'язку системи «Старлінк»; складається умовна тактична обстановка та готуються навчальні бойові накази (розпорядження) окремо кожній навчальній групі.

Напередодні комплексного тактичного заняття особовий склад умовних взводів вводиться в тактичну обстановку, перевіряється готовність курсантів до занять, доводяться заходи безпеки.

II етап – безпосереднє проведення комплексного тактичного заняття.

У ході заняття кожна навчальна група послідовно відпрацьовує такі навчальні питання:

День 1-й.

підйом по тривозі, розосередження особового складу з пункту тимчасової дислокації (казарми) та його переміщення до вихідного пункту;

отримання навчального бойового наказу (розпорядження) на марш та оборонний бій, прийняття рішення на марш;

здійснення маршу на визначений рубіж оборони та обладнання взводного опорного пункту;

прийняття рішення на ведення оборонного бою, порядок проведення брифінгу та постановки задач;

отримання однією з навчальних груп навчального бойового наказу (розпорядження) на наступальний бій, прийняття рішення на наступальний бій, порядок проведення брифінгу та постановки задач;

організація безпосередньої та сторожової охорони в районах зосередження (на взводних опорних пунктах) в нічних умовах.

День 2-й:

двобічне тактичне навчання;

отримання іншою навчальною групою навчального бойового наказу (розпорядження) на наступальний бій, прийняття рішення на наступальний бій, порядок проведення брифінгу та постановки задач; двобічне тактичне навчання.

День 3-й:

передислокація на навчальну урбанізовану місцевість, отримання навчальних бойових наказів (розпоряджень) на оборонний (наступальний) бій; прийняття відповідних рішень із використанням аналогічної навчально-матеріальної бази;

відпрацювання оборони будівлі, штурму будівлі;

зачистка населеного пункту з використанням бронетехніки (за наявності декількох будівель), зачистка будівлі;

повернення навчальних груп у пункт тимчасової дислокації (казарму), загальне підбиття підсумків комплексного тактичного заняття.

Розглянемо послідовно особливості відпрацювання кожного навчального питання на фоні тактичної обстановки: особовий склад курсу в складі умовної роти оперативного призначення перебуває після закінчення бойового злагодження в пункті тимчасової дислокації в готовності до здійснення маршу у визначений район для виконання бойових завдань. Штат роти складається з умовних взводів оперативного призначення (навчальних груп), засоби захисту та озброєння штатні з використанням системи імітації бою «Лазертаг»; кожний взвод забезпечується засобами зв'язку (в тому числі терміналом супутникового зв'язку системи «Старлінк») з картою зв'язку та таблицею умовних сигналів, оргтехнікою (ноутбук та планшети), БПЛА, прибором нічного бачення, тепловізором, біноклем, засобами РЕР та імітації (дими, взривпакети, тощо), визначеним комплектом карт та схем із письмовими приладами; сухим пайком на 3

добі, а також додатковим обладнанням (генератор, палатка УСТ-56 з розкладними ліжками на 50% особового складу та піч польова залежно від пори року, бажано комплект польових меблів). Додаткове обладнання підвозять уже безпосередньо в район зосередження (взводний опорний пункт). Кожній групі надається по одній одиниці автотехніки та бронетехніки з водієм (механіком-водієм).

День 1-й.

Підйом по тривозі та розосередження особового складу з пункту тимчасової дислокації (казарми) здійснюється з надходженням розвідувальних даних про імовірний повітряний удар противника. Після чого особовий склад переміщується з використанням автомобільної техніки до вихідного пункту здійснення маршу.

На вихідному пункті проводиться орієнтування особового складу на місцевості, видається навчальний бойовий наказ (розпорядження) на здійснення маршу на визначений рубіж оборони та обладнання взводного опорного пункту; курсанти відпрацьовують рішення на здійснення маршу в пішому порядку в умовах імовірної зустрічі з противником на тактополі з використанням карт, оверлеїв, ІКС «Дельта» («Кропива») з використанням стандарту операційних процедур НАТО Troop Leading Procedures (TLP); доповідають своє рішення викладачу та здійснюють марш у пішому порядку з вказаного вихідного пункту на визначений рубіж оборони із веденням аеророзвідки маршруту руху та спостереженням за повітряною обстановкою з метою уникнення ураження БПЛА противника. Під час здійснення маршу вдосконалюються та одночасно перевіряються такі навички: орієнтування на місцевості, рух за азимутом; виконання завдань у складі двійки-трійки; встановлення зв'язку з кореспондентом; дії за сигналами оповіщення; надання медичної допомоги.

Під час маршу згідно з планом ввідних відпрацьовується подолання навчальних інженерних загороджень та дії на замінованій ділянці місцевості при виявленні мін і вибухонебезпечних предметів, подолання зараженої ділянки місцевості, протидія БПЛА противника, який здійснює скиди навчальних боеприпасів (страйкбольних гранат), дії у разі потрапляння в засідку та раптового вогневого контакту з противником.

З прибуттям на рубіж оборони облаштовується взводний опорний пункт, зокрема із використанням імітаційних інженерних засобів; удосконалюються

та одночасно перевіряються такі навички: організація охорони, спостереження за визначеними секторами, противником і місцевістю, у тому числі повітряне спостереження; дії за сигналами оповіщення, порядок комунікації та дублювання команд із використанням засобів радіозв'язку; дорозвідка та вивчення місцевості з використанням БПЛА, підступів до бойових позицій відділень; визначення орієнтирів і відстаней до них, складання карток вогню; розгортання постів РЕР; здійснюється прийняття рішення на ведення оборонного бою, його відпрацювання з використанням карт, оверлеїв, ІКС «Дельта» («Кропива»); викладацько-інструкторський склад проводить дебрифінг із кожною групою з питань здійснення маршу і обладнання взводного опорного пункту.

Після цього одна з навчальних груп проводить брифінг та видачу навчального бойового наказу (розпорядження) на наступальний бій із визначенням імовірного квадрату оборони противника (іншої навчальної групи), додається одиниця бронетехніки (БТР, БМ). Курсанти приймають рішення на наступальний бій з використанням карт, оверлеїв, ІКС «Дельта» («Кропива») з використанням стандарту операційних процедур НАТО Troop Leading Procedures (TLP) та у визначений час доповідають своє рішення графічно, після його затвердження викладачем оформлюють бойовий наказ.

Під час нічного відпочинку проводяться заходи підготовки до наступального бою, здійснюється двозмінна охорона місця розташування (друга зміна відпочиває), проводиться обслуговування засобів зв'язку, імітаційних засобів ведення бою з використанням генераторів (в холодну пору року із використанням УСТ-56, засобів обігріву). ДРГ умовного противника здійснюють спроби раптового нападу на район розташування кожної групи.

День 2-й.

Проводиться двобічне тактичне навчання двох навчальних груп: ведення наступального та оборонного бою з використанням імітаційних комплектів «ЛазерТаг», БПЛА, засобів РЕР, димів, бронетехніки групою наступу (БТР, БМ). Удосконалюються та одночасно перевіряються такі навички: дії у складі бойових груп, розподіл обов'язків між курсантами в бойових групах під час наступу з використанням бронетехніки, порядок посадки та спішування з неї, розгортання в бойові порядки; виконання завдань у складі двійки-трійки; зачистка траншей; зайняття взводного опорного пункту; порядок на-

дання медичної допомоги та евакуації поранених, в тому числі з використанням бронетехніки; управління особовим складом в обороні; маневр силами та маневр вогнем підрозділу. Після цього проводиться дебрифінг окремо з кожною групою наступального (оборонного) бою із залученням усього викладацько-інструкторського складу; повернення групи наступу в район зосередження (на власний взводний опорний пункт).

Здійснюється видача навчального бойового наказу (розпорядження) на наступальний бій (брифінг) протилежній навчальній групі. Курсанти цієї групи (груп) приймають рішення на наступальний бій. Аналогічним порядком у визначений час здійснюється доповідь викладачу прийнятого рішення, оформлення бойового наказу. Проводиться двобічне тактичне навчання двох навчальних груп. Після проведення дебрифінгу здійснюється повернення групи наступу в район зосередження (на власний взводний опорний пункт). Так само організовується другий нічний відпочинок.

День 3-й.

Проводиться передислокація навчальних груп на урбанізовану місцевість, отримання навчальних бойових наказів (розпоряджень) на оборонний (наступальний) бій у населеному пункті; здійснюється прийняття курсантами рішень та їх затвердження викладачами. Одночасно здійснюється демонтаж палаток, додаткового обладнання на тактополі та їх переміщення до пункту тимчасової дислокації.

Почергово навчальними групами відпрацьовуються оборона будівлі, штурм будівлі з використанням страйкбольної зброї (засобів імітації бою «ЛазерТаг» залежно від пори року); зачистка будівлі, зачистка навчальних елементів населеного пункту з використанням бронетехніки. Вдосконалюються та одночасно перевіряються такі навички:

оборона будівлі: зайняття оборони, облаштування вогневих позицій, визначення секторів стрільби та відпрацювання карток вогню; організація зв'язку; ведення спостереження; управління оборонним боєм, зміна вогневих позицій;

штурм будівлі: підготовка штурму, в тому числі проведення аерозвідки; організація зв'язку; порядок підходу до будівлі (з використанням димів), дії в складі штурмової групи та групи вогневого прикриття; дії в будівлі (порядок входу в будівлю, порядок огляду кімнат, дії на сходах, дії при виявленні вибухонебезпечних перешкод); порядок ведення вогню,

надання медичної допомоги та евакуація поранених, в тому числі з використанням бронетехніки;

зачистка будівлі: аналогічним способом без двостороннього контакту;

зачистка населеного пункту з використанням бронетехніки (за наявності декількох будівель): зайняття вихідного рубежу, організація зв'язку; пересування в населеному пункті у взаємодії з бронетехнікою (подолання доріг, перехресть), порядок підходу до будівель у складі штурмової групи та групи вогневого прикриття; дії в будівлі (порядок входу в будівлю, порядок огляду кімнат, дії на сходах, дії при виявленні вибухонебезпечних перешкод) без двостороннього контакту; доставка боеприпасів; надання медичної допомоги та евакуація поранених, у тому числі з використанням бронетехніки.

Проводиться дебрифінг дій в урбанізовані місцевості після відпрацювання кожного навчального питання кожною групою із залученням всього викладацько-інструкторського складу, проводиться повернення всіх навчальних груп у пункт тимчасової дислокації (казарму).

III етап – підсумковий.

Проведення дебрифінгу виконання навчального бойового завдання, загальне підбиття підсумків комплексного тактичного заняття із виставленням оцінок кожному здобувачу вищої освіти; обслуговування імітаційних засобів ведення бою «ЛазерТаг» та іншої НМТБ; обслуговування техніки.

Отже, комплексне тактичне заняття на завершальному етапі навчання майбутніх офіцерів Національної гвардії України завдяки динаміці, максимальному охопленню навчальних дисциплін та достатній кількості викладацько-інструкторського складу створює максимально наближені до бойових необхідні умови формування професійних компетентних майбутніх офіцерів НГУ, зокрема здатності організовувати та здійснювати управління діями підрозділів у ході ведення бою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження актуалізовано і розглянуто шляхи формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів Національної гвардії України щодо здатності організації, планування та управління діями підрозділу тактичного рівня в ході ведення бою; запропоновано рекомендації з організації проведення комплексного тактичного заняття та двобічного тактичного навчання як одних з найважливіших форм занять

для формування означених професійних компетентностей.

Подальші дослідження може бути спрямовано на урізноманітнення способів проведення комплексного тактичного навчання, поєднання його на фоні єдиної тактичної обстановки із застосуванням озброєння (проведення навчальних стрільб), в тому числі групової зброї, використанням бронетехніки; адаптації відповідного заняття, зважаючи на рівень засвоєних знань та вмінь, до впровадження із здобувачами вищої освіти першого, другого та третього років навчання.

Список використаних джерел

1. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Освітньо-професійна програма «Управління підрозділами оперативного призначення Національної гвардії України». Рівень вищої освіти перший (бакалаврський). Київ-2023. *Київський інститут Національної гвардії України*, вебсайт. URL: <https://kingu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/ОПП-253.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).
3. Освітньо-професійна програма «Забезпечення державної безпеки підрозділами Національної гвардії України». Рівень вищої освіти перший (бакалаврський). Київ-2023. *Київський інститут Національної гвардії України*, вебсайт. URL: <https://kingu.edu.ua/specialnosti-ta-osvitni-programi/> (дата звернення: 12.02.2025).
4. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 253 «Військове управління (за видами збройних сил)» для першого (бакалаврською) рівня вищої освіти»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 жовтня 2018 р. № 1168. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/01/31/253-Viysk.upr-bak.31.01.22.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).
5. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 251 Державна безпека для першого (бакалаврською) рівня вищої освіти»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 серпня 2023 р. № 996. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/16.08.2023/251-Derzhavna.bezpeka-996.vid.16.08.2023.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).

6. Медвідь М. М., Криворучко В. О., Курбатов А. А., Гавришук М. М., Ніконенко А. М., Семенов М. В. Вивчення та впровадження бойового досвіду як передумова формування готовності майбутніх офіцерів до службово-бойової діяльності. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*, 2023. Вип. 4. С. 66–74. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-4-66-74>.

7. Курбатов А. А., Плаксін А. А. Контекстний підхід у підготовці майбутніх офіцерів НГУ до ведення бойових дій в умовах вищого військового навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. Випуск 34. С. 178–184. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2024.34>.

8. Курбатов А. А. Удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ щодо формування їх готовності до ведення бойових дій. *Молодь і ринок*. 2023. № 6–7 (214–215). С. 158–162. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282450>.

9. Лопаткін І., Кіцай Я. Методика проведення комплексних практичних занять з курсантами четвертого курсу на кафедрі вогневої та тактико-спеціальної підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 22(3). 2021. С. 113–123. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v22i3.516>.

10. Черновол Є. О., Сливенко П. О. Щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів у реаліях війни (українська відповідь на виклики часу). *Академічні візії. Секція «Освіта/Педагогіка»*. 2023. Випуск 17. URL: <https://zenodo.org/records/7739419> (дата звернення: 12.02.2025).

11. Капінус О. С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України: монографія. Вид. О. О. Євенок. Житомир, 2020. 600 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722944/1/Капінус_О.С._Монографія_суб'єктність.pdf (дата звернення: 12.02.2025).

12. Про організацію підготовки Національної гвардії України у 2025 році: Директива командувача Національної гвардії України від 22 листопада 2023 р. № Д-300.

13. Опитування стейкхолдерів за 2024 рік. *Київський інститут Національної гвардії України*, вебсайт. URL: <https://kingu.edu.ua/opituvannya-stejkgolderiv/> (дата звернення: 12.02.2025).

14. Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони Украї-

ни, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти: Наказ Міністра оборони України від 15 лютого 2024 р. № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-24#Text> (дата звернення: 12.02.2025).

References

1. Pro Natsional'nu hvardiyu Ukrayiny: Zakon Ukrayiny vid 13 bereznya 2014 roku № 876-VII [On the National Guard of Ukraine: Law of Ukraine № 876-VII of March 13, 2014.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> [in Ukrainian].

2. Osvitn'o-profesiyna prohrama «Upravlinnya pidrozdilamy operativnoho pryznachennya Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny». Riven' vyshchoyi osvity pershyi (bakalavrs'kyy). Kyiv-2023 [Educational and professional program «Management of operational units of the National Guard of Ukraine». First level of higher education (bachelor's degree). Kyiv-2023]. *Kyyivs'kyy instytut Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny, veb sayt*. URL: <https://kingu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/ОПП-253.pdf> [in Ukrainian].

3. Osvitn'o-profesiyna prohrama «Zabezpechennya derzhavnoyi bezpeky pidrozdilamy Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny». Riven' vyshchoyi osvity pershyi (bakalavrs'kyy). Kyiv-2023 [Educational and professional program «Ensuring state security by units of the National Guard of Ukraine». First level of higher education (bachelor's degree). Kyiv-2023]. *Kyyivs'kyy instytut Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny, veb sayt*. URL: <https://kingu.edu.ua/specialnosti-ta-osvitni-programi/> [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennya standartu vyshchoyi osvity za spetsial'nisty 253 «Viys'kove upravlinnya (za vydamy zbroynykh syl)» dlya pershoho (bakalavrs'koyu) rivnya vyshchoyi osvity»: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 29 zhovtnya 2018 r. № 1168 [On approval of the standard of higher education in specialty 253 «Military management (by types of armed forces)» for the first (bachelor's) level of higher education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated October 29, 2018 № 1168]. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzheni.Standarty/01/31/253-Viysk.uprbak.31.01.22.pdf> [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennya standartu vyshchoyi osvity zi spetsial'nosti 251 Derzhavna bezpeka dlya pershoho (bakalavrs'koyu) rivnya vyshchoyi osvity»: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 16 serpnia 2023 r. № 996 [On approval of the higher education stan-

dard in specialty 251 State Security for the first (bachelor's) level of higher education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated August 16, 2023 No. 996]. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/16.08.2023/251-Derzhavna.bezpeka-996.vid.16.08.2023.pdf> [in Ukrainian].

6. Medvid', M. M., Kryvoruchko, V. O., Kurbatov, A. A., Havryshchuk, M. M., Nikonenko, A. M., Semenov, M. V. (2023). Vyvchennya ta vprovadzhennya boyovoho dosvidu yak peredumova formuvannya hotovnosti maybutnikh ofitseriv do sluzhbovo-boyovoyi diyal'nosti [Study and implementation of combat experience as a prerequisite for the formation of readiness of future officers for service and combat activities]. *Visnyk Cherkas'koho natsional'noho universytetu imeni Bohdana Khmel'nyts'koho. Seriya «Pedahohichni nauky»*. Vyp. 4. S. 66–74. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-4-66-74> [in Ukrainian].

7. Kurbatov, A. A., Plaksin, A. A. (2024). Kontekt-snyy pidkhid u pidhotovtsi maybutnikh ofitseriv NHU do vedennya boyovykh diy v umovakh vyshchoho viys'kovoho navchal'noho zakladu. [Contextual approach in training future officers of the NGU for conducting combat operations in the conditions of a higher military educational institution]. *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti*. Vypusk 34. S. 178–184. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2024.34> [in Ukrainian].

8. Kurbatov, A. A. (2023). Udoshkonalennya profesiynoyi pidhotovky maybutnikh ofitseriv NHU shchodo formuvannya yikh hotovnosti do vedennya boyovykh diy. [Improving the professional training of future officers of the National Guard in terms of forming their readiness for combat operations]. *Molod' i rynok*. № 6–7 (214–215). S. 158–162. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282450> [in Ukrainian].

9. Lopatkin, I., Kitsai, Y. (2021). Methodology for conducting comprehensive practical classes with fourth-year cadets at the Department of Fire and Tactical-Special Training [Metodyka provedennya kompleksnykh praktychnykh zanyat' z kursantamy chetvertoho kursu na kafedri vohnevoyi ta taktyko-spetsial'noyi pidhotovky]. *Collection of scientific papers of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: pedagogical sciences. veb-sayt*. 22(3). S. 113–123. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v22i3.516> [in Ukrainian].

10. Chernovol, YE. O., Slyvenko, P. O. (2023). Shchodo pidvyshchennya efektyvnosti profesiynoyi pidhotovky maybutnikh ofitseriv u realiyakh viyny (ukrayins'ka vidpovid' na vyklyky chasu). [On increasing the

effectiveness of professional training of future officers in the realities of war (Ukrainian response to the challenges of the time)]. *Akademichni viziyyi. Sektsiya «Osvita/Pedahohika»*. Vypusk 17. URL: <https://zenodo.org/records/7739419> [in Ukrainian].

11. Kapinus, O. S. (2020). Metodolohiya, teoriya i metody formuvannya profesiynoyi sub'yektnosti maybutnikh ofitseriv Zbroynykh syl Ukrayiny [Methodology, theory and techniques of forming professional subjectivity of future officers of the Armed Forces of Ukraine]: monohrafiya. Vyd. O. O. Yevenok. Zhytomyr, 600 s. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722944/1/Kapinus_O.S._Монографія_суб'єктність.pdf [in Ukrainian].

12. Pro orhanizatsiyu pidhotovky Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny u 2025 rotsi: Dyrektyva komanduvacha Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny vid 22 lystopada 2023 r. № D-300 [On the organization of training of the National Guard of Ukraine in 2025: Directive of the Commander of the National Guard of Ukraine dated November 22, 2023 № D-300] [in Ukrainian].

13. Stakeholder survey for 2024. [Opytuvannya stejkholderiv za 2024 rik]. *Kyyivs'kyi instytut Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny, veb-sayt*. URL: <https://kingu.edu.ua/opituvannya-stejkholderiv/> [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro osoblyvosti orhanizatsiyi osvitynoho protsesu u vyshchyykh viys'kovykh navchal'nykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrayiny, viys'kovykh navchal'nykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoyi osvity, zakladakh fakhovoyi peredvyshchoyi viys'kovoyi osvity: Nakaz Ministra oborony Ukrayiny vid 15.02.2024 №120 [On approval of the Regulation on the peculiarities of the organization of the educational process in higher military educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine, military training units of higher education institutions, institutions of professional pre-higher military education: Order of the Minister of Defense of Ukraine dated February 15, 2024 № 120]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-24#Text> [in Ukrainian].

Kizan Ruslan

Candidate of Sciences in Public Administration,
Head of the Faculty of Service
and Combat Activities Kyiv Institute
of the National Guard of Ukraine

Sovinskyi Serhii

Acting Head of the Department
of Tactics and Tactical Special Training
of the Kyiv Institute
of the National Guard of Ukraine

FORMING PROFESSIONAL COMPETENCES OF FUTURE OFFICERS OF THE NGU DURING COMPREHENSIVE FIELD TRAINING

The results of the study identified the needs of the main groups of stakeholders in improving the practical skills of applicants for higher military education of the National Guard of Ukraine at the first (bachelor's) level, the need to focus on the military-professional component of the educational process in modern conditions of armed resistance to Russian aggression, as well as the ability of applicants for higher military education as future officers to effectively manage subordinate personnel and successfully carry out assigned combat missions, taking into account the best experience of conducting combat operations. In addition, it was found that a necessary condition for this is the acquisition by applicants for higher education of such competencies as the ability to plan, organize and conduct combat as a unit, to apply tactical techniques of special actions (operations) of military formations with law enforcement

functions in various conditions. The article substantiates theoretical principles and develops practical recommendations for improving the conditions for the formation of these competencies in the educational process using complex tactical exercises and bilateral exercises during complex field exercises, focusing on the ability to competently plan and effectively manage the actions of subordinates by future officers.

Further research may be aimed at diversifying the methods of conducting complex tactical training, combining it against the background of a single tactical situation with the use of weapons (conducting training shootings), including group weapons and the use of armored vehicles; adapting this lesson, based on the level of acquired knowledge and skills, for implementation with higher education students in the first, second and third years of study.

Keywords: professional competence; higher education students; future officers; complex tactical training; bilateral tactical training; control of unit actions during combat.

ДРУЧЕК Олена Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
ORCIDID 0000-0002-7460-8137

ФЕНОМЕН ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті доведено, що важливість дослідження поняття історичної пам'яті у сучасних суспільно-політичних реаліях, з огляду на реалізацію політики національної пам'яті, а також її формування в освітньому просторі, зумовлено відстоюванням Україною державного суверенітету та територіальної цілісності, забезпеченням політичного майбутнього Української держави та української нації.

Запропоновано поняття історичної пам'яті розуміти як відображені у колективній свідомості знання і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких народ (етнічна спільнота) усвідомлює і зберігає своє минуле.

Акцентовано на націє- та державотворчому потенціалі історичної пам'яті в сучасній Україні. Доведено, що в період агресивної війни росії проти України українська нація та Українська держава, як ніколи раніше, мають демонструвати світові свої цивілізаційні здобутки, відстоювати історичні цінності та історичну пам'ять, розвивати історичну культуру й історичну науку.

Політику національної пам'яті розглянуто як сукупність соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів спільного минулого української нації, актуалізованих сучасним політичним контекстом. Доведено, що основними напрямками такої політики у періоді післявоєнної відбудови мають стати: а) досягнення спільного бачення українцями власної історії, суспільного консенсусу навколо її знакових подій, «примирення» протилежних візій минулого; б) публічна демонстрація державою, політичними силами, національною елітою поваги до української історії, прагнення відновити історичну пам'ять та справедливність; в) належне вшанування знакових історичних подій і постатей, гуртування навколо них суспільної думки; г) модернізація українського історичного наративу, державна підтримка вітчизняної історіографії, підняття престижності професії історика; ґ) інтеграція української історіографії в європейський та світовий науковий контекст; д) сприяння розвитку вітчизняної археології, історичних архівів, музейної справи, краєзнавства, історичного туризму; е) відродження та збереження національних святинь, пам'яток історії, історико-культурних заповідників; є) удосконалення стандартів викладання курсу історії України у закладах освіти.

Проаналізовано нормативно-правову основу реалізації політики національної пам'яті в Україні, окреслено її принципи.

Визначено, що одним із засобів реалізації політики національної пам'яті в Україні є сфера освіти, як шкільної, так і університетської. Обґрунтовано, що викладання гуманітарних та історичних дисциплін у закладах середньої і вищої освіти має не лише формувати у здобувачів уявлення про основні події вітчизняної історії, а

й формувати патріотичний світогляд, активну громадянську позицію, здатність до належного оцінювання історичних процесів і явищ, пов'язаних із процесами націєтворення та державотворення в Україні.

Доведено, що з метою формування відповідної сучасним реаліям моделі історичної пам'яті у здобувачів вищої освіти у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Цивільний захист населення», «Право», а також з метою подолання деструктивного впливу ворожої пропаганди, при викладанні правових, історичних дисциплін та дисциплін гуманітарного циклу, необхідно приділяти належну увагу формуванню у здобувачів освіти української ідентичності та україноцентричного бачення минулого і майбутнього, руйнуванню російсько-радянських історичних міфів, формуванню навичок критичного мислення та інформаційної гігієни.

Перспективами подальших досліджень визначено необхідність обґрунтування наукового складника історичної пам'яті української нації, з тим, щоб прискорити формування у суспільстві та державі об'єктивної, несуперечливої політики національної пам'яті. Доведено, що подальшого дослідження потребують основні стратегії і механізми, які використовуються для конструювання національної пам'яті, а також оцінки їхнього впливу на розвиток суспільства та держави; висвітлення важливості вивчення та розуміння процесів конструювання національної пам'яті для побудови мирного і згуртованого суспільства, а також для розвитку культурного й політичного діалогу між національними та етнічними групами в Україні.

Ключові слова: історична пам'ять; історична свідомість; національна свідомість; політика національної пам'яті; освітня сфера; історія; вища школа; компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Феномен історичної пам'яті завжди відігравав ключову роль у формуванні національної свідомості, національних цінностей та національної ідеї. Особливого значення історична пам'ять набуває у періоди суспільно-політичних зрушень, таких, якою стала для українського суспільства збройна агресія РФ проти України. Сучасний стан протистояння України та Росії характеризується не лише жорстоким характером дій ворога, а й розширенням сфери боротьби за ідеологію та суспільну свідомість. Зокрема, йдеться про феномен історичної пам'яті, який найчастіше розуміють як зафіксовані у формі знань, культурних стереотипів, символів, міфів уявлення індивіда чи національної спільноти про своє минуле [1, с. 72]. Погоджуємося з Н. Кузьмінець у тому, що «історична пам'ять завжди відігравала провідну роль у формуванні національної свідомості, культурних цінностей та політичних орієнтирів незалежної України» [2, с. 186].

Важливість дослідження історичної пам'яті, реалізації державної політики національної пам'яті, а також її формування в освітньому просторі обумовлюється тією роллю, яку історична пам'ять відіграє за сучасних умов відстоювання Силами оборони, всім українським суспільством незалежності, державного суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення політичного майбутнього Української держави та української нації.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Розробниками теорії історичної пам'яті нази-

вають французьких дослідників: Анрі Бергсона, який вважав, що поняття простору, часу і колективної пам'яті взаємопов'язані, та Моріса Хальбвакса, який обґрунтував ідею про те, що кожна соціальна група формує пам'ять про власне минуле, утримує її у певних «рамках», закріплює все значуще і витісняє марні (шкідливі) спогади [3].

Історичну пам'ять як соціокультурний феномен досліджували Л. Нагорна [4; 5], Т. Василевська [6; 7], які довели, що національна пам'ять концептуалізується титульною політичною нацією, а також обґрунтували провідну роль держави у реалізації політики національної пам'яті.

Проблемні аспекти формування та функціонування історичної пам'яті також розробляли Н. Дічек [8], І. Ковальська-Павелко [9], Г. Пономарьова [10] та ін. Проблеми формування національної моделі історичної пам'яті у суспільстві та в освітньому процесі розглядали Ю. Зерній [1], Ю. Руденко [11], І. Селищева [12], А. Сушко [13], Г. Фінін [14], М. Філіпович [15] та ін. Завдяки працям зазначених науковців закладено основи розуміння поняття історичної пам'яті та політики історичної пам'яті, доведено, що історична пам'ять разом із історичною свідомістю та історичною освітою формують історичну культуру.

Водночас завдання та основні напрями актуалізації формування відповідної реаліям сьогодення моделі історичної пам'яті в українському суспільстві у цілому та в освітньому просторі, зокрема, особливо з урахуванням змін, які відбулися у суспільній сві-

домості за час російсько-української війни, залишаються малодослідженими.

Мета статті – дослідити особливості історичної пам'яті сучасного українського суспільства як соціокультурного феномена, напряму забезпечення державної політики, об'єкту формування у навчальних закладах. Для цього необхідно виконати завдання: 1) дослідити поняття історичної пам'яті; 2) розкрити особливості реалізації політики пам'яті як окремого напряму державної політики в Україні; 3) визначити основні завдання та напрями формування відповідної реалізації сьогодення моделі історичної пам'яті в освітніх закладах.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на поширеність у науковому та публіцистичному просторі, поняття історичної пам'яті характеризується множинністю розуміння. Найчастіше його розуміють як соціально-психологічне явище, здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на його підставі уявлення про перебіг історичного процесу та своє місце у ньому. Термінологічний і понятійний довідник «Історична наука» визначає історичну пам'ять як «здатність людської свідомості відтворювати минуле. Без «пам'яті історичної» неможливе відтворення історії суспільства. Вона є успадкуванням минулого досвіду, що опредметнюється у відповідних культурних формах (традиціях, пам'ятках, мемуарах тощо), а також існує у вигляді історичної свідомості народу» [16, с. 281]. Переважно поняття колективної історичної пам'яті вважають близьким до поняття національної пам'яті, з чим, у цілому, ми погоджуємося.

Акцентуючи на націєтворчому потенціалі історичної пам'яті, в умовах, коли росія не лише веде агресивну війну проти України, здійснюючи геноцид української нації, а й краде та привласнює українську історію та українську культуру, вважаємо, що українці сьогодні, як ніколи, мають демонструвати світові свої цивілізаційні здобутки, відстоювати історичні цінності та історичну пам'ять, розвивати історичну культуру й історичну науку.

Зазначене і є змістом політики історичної (національної) пам'яті – сукупності соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів спільного минулого, актуалізованих сучасним політичним контекстом. У сучасних демократичних країнах формування (конструювання) політики пам'яті належить до одного з напрямів дер-

жавної політики – цілеспрямованої діяльності органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер. Основними напрямами такої політики зазвичай вважають: встановлення державою національних свят; формування пантеону національних героїв; відзначення історичних подій; підтримку національних традицій; шанування героїв минулого та сучасності; вироблення і реалізація відповідної концепції шкільної та університетської історичної освіти, національного й героїко-патріотичного виховання.

Аналізуючи поняття політики пам'яті, В. Артюх справедливо акцентує на тому, що «історична пам'ять у контексті політики є функцією влади, що визначає, як спільноті потрібно уявляти минуле. Політика пам'яті завжди спрямована на створення «потрібного» синтезу теперішнього з минулим [...]». Фактично, через ототожнення певної маси індивідів із сконструйованою моделлю історичної пам'яті в процесі їх соціалізації відбувається конституювання й самого феномена нації» [17, с. 5].

Ще 2006 року провідні науковці й експерти у сфері історії та соціальних практик запропонували комплекс стратегічних напрямів взаємодії держави і суспільства для формування найбільш прийнятної для українського суспільства моделі історичної пам'яті. Зокрема, це: а) досягнення спільного бачення українцями власної історії, суспільного консенсусу навколо її знакових подій, «примирення» протилежних візій минулого; б) публічна демонстрація державою, політичними силами, національною елітою поваги до української історії, прагнення відновити історичну пам'ять та справедливість; в) належне вшанування знакових історичних подій і постатей, гуртування навколо них суспільної думки; г) модернізація українського історичного наративу, державна підтримка вітчизняної історіографії, підняття престижності професії історика; ґ) інтеграція української історіографії у європейський та світовий науковий контекст; д) сприяння розвитку вітчизняної археології, історичних архівів, музейної справи; е) відродження та збереження національних святинь, пам'яток історії, історико-культурних заповідників; є) удосконалення стандартів викладання курсу історії України у закладах освіти [18, с. 44].

Незважаючи на доволі чітку й об'єктивну візію політики національної пам'яті, яку мають реалізовувати відповідні органи й інституції, успіхи в її реалі-

зації за період незалежності України були не досить значними. Державні інституції, окремі політичні сили та політичні лідери не завжди демонстрували єдність щодо конструювання відповідної завданням розбудови української держави моделі історичної пам'яті. Зазначене, на нашу думку, призвело до кризового стану історичної пам'яті та історичної свідомості української нації, що стало додатковим чинником у контексті прийняття росією рішення щодо збройної агресії проти України.

Акцентуючи на пріоритетності завдання формування консолідованої моделі історичної (національної) пам'яті в Україні, зазначимо, що така політика повинна бути виваженою, враховувати сучасні реалії та спиратися на міцну законодавчу основу. Відповідно до статті 11 Конституції України, «державна сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури ...» [19]. Значущими для формування та реалізації в Україні політики національної історичної пам'яті вважаємо Закони України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [20], «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» [21], «Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо удосконалення діяльності, пов'язаної із встановленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв» [22] та ін. Прийняті 2019 року так звані Принципи Торонто (спільна декларація впливових громадських організацій щодо пріоритетних реформ в Україні на 2019–2023 рр.) [23] визначали політику у сфері культури і національної пам'яті одним з ключових пріоритетів діяльності органів державної влади на вказаний період. Згадані Принципи яке одне з основних завдань визначають «розробку політики у галузі символів і комеморації, спрямовану на консолідацію української політичної нації, формування суспільного імунітету проти порушень прав людини, у тому числі через заборону пропаганди тоталітарних режимів, збереження місць пам'яті, відновлення прав жертв репресій та гарантування доступу до архівів» [23].

У прийнятій 2023 року в межах Реанімаційного пакету реформ Візії «Бачення України: реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери

у перспективі до 2030 року» визначено, що «політика національної пам'яті формує сприятливе суспільне та медійне середовище для постійного процесу критичного осмислення уроків далекого і близького минулого, унеможливорює використання комплексів національної меншовартості або величчя й винятковості у зовнішній та внутрішній політиці, дозволяє порозумітися із європейськими сусідами стосовно травм минулого, зберігає, вшановує та поширює пам'ять про боротьбу українців за свободу, протистояння людиноненавистницьким, імперським режимам» [24].

Аналіз зазначених та інших нормативно-правових актів і візій дає змогу стверджувати, що навіть в умовах війни Українська держава не припиняє працювати над реалізацією політики історичної національної пам'яті. У цьому контексті погоджуємося із Т. Василевською та Т. Бевз у тому, що «виклики сьогодення, особливо в умовах повномасштабної війни РФ проти України, потребують переосмислення минулого, відмови від радянських штампів ідеалізації і віктимізації історії. Політика пам'яті повинна стати впливовою умовою для нової післявоєнної національної і громадянської ідентичності українців» [7, с. 153].

Вважаємо, що реалізація політики національної пам'яті за сучасних умов, як один із напрямів державної політики в Україні, має здійснюватися комплексно, враховувати реальний стан історичної пам'яті українського суспільства, обов'язково спиратися на результати наукових досліджень. Погоджуємося з думкою В. Кривошеї про те, що основу такої політики має становити принцип рівності і протидії всім формам дискримінації моделей пам'яті, незалежно від етнічного, політичного, ідеологічного, релігійного джерела їх виникнення [25, с. 35]. Також, як і А. Сушко [13, с. 45], важливими принципами моделювання та реалізації в Україні політики національної пам'яті вважаємо: а) відповідність завданням суспільного розвитку; б) узгодженість стратегій реалізації; в) врахування стану колективної свідомості, неофіційного рівня історичної пам'яті; г) врахування об'єктивних здобутків історичної науки. Окрім того, вважаємо, що ключовою подією, яка має формувати зміст політики національної пам'яті за сучасних умов, є героїчний спротив Сил оборони, всього українського народу збройній агресії РФ проти України, а основною із складових політики пам'яті – вшанування героїв цієї війни.

Одним із напрямів реалізації політики пам'яті в Україні є сфера освіти, як шкільної, так і універси-

тетської. Вважаємо, що викладання гуманітарних та історичних дисциплін у закладах середньої і вищої освіти має не лише формувати у здобувачів уявлення про основні події вітчизняної історії, а й сприяти виробленню патріотичного світогляду, активної громадянської позиції, здатності до належного оцінювання історичних процесів і явищ, пов'язаних із процесами націє- та державотворення в Україні.

Зазначена мета має конкретизуватися в комплексі завдань, серед яких актуальними вважаємо заявлені у Концепції (2017) та Програмі (2023) базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» завдання щодо: а) поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета, розвитку мислених алгоритмів і умінь, необхідних для розуміння сучасних суспільних і політичних викликів; б) отримання та засвоєння системних знань про факти, події, явища, тенденції в Україні у контексті світового історичного процесу з позицій цінності життя людини, досвіду українського державотворення, утвердження єдності та соборності Українського народу, значення європейських культурних і правових традицій для суспільних процесів в Україні, зміцнення національних інтересів та суверенітету, цілісності й непорушності кордонів Української держави; в) розвитку історичного, критичного, творчого мислення, здатності розуміти загальний хід історичного процесу, проблеми, що постали перед країною та світом, формувати, висловлювати та обстоювати власний погляд на інформацію; г) формування розуміння національного інтересу, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності в умовах реальних військово-політичних, інформаційних та інших викликів; ґ) ознайомлення з духовними і культурними надбаннями та цінностями, історико-культурними традиціями народу України, його внеску у світовий культурний фонд; д) сприяння формуванню політичної та правової культури, політичної нації; е) розвиток громадянської самосвідомості, пошани до державної символіки України у гармонійному поєднанні із національними та загальнолюдськими цінностями [26].

Висловлюємо думку, що викладання соціогуманітарних та історичних дисциплін у вищій школі за сучасних умов у цілому відповідає загальному змісту політики національної пам'яті, хоча і потребує певного вдосконалення. У зв'язку із зазначеним, наголошуємо, що вища освіта покликана не тільки надати професійні компетенції, безпосередньо необхідні

для майбутньої реалізації особистості на ринку праці, а й підготувати інтелектуальну та наукову еліту суспільства, здатну професійно і особистісно розвиватися. Як справедливо зазначає О. Міршук [27, с. 164], аналізуючи підходи до підготовки офіцерів Національної гвардії України, основу нової парадигми вищої освіти становить компетентнісний підхід до підготовки фахівців, який передовсім передбачає відображення результатів навчання у формі компетенцій, зіставність вимог до кваліфікацій у рамках європейського простору через систему компетенцій.

Зазначене розглядаємо пріоритетом для розроблення нових стандартів вищої військової освіти, організації освітнього та виховного процесів у навчальних закладах МВС України та МО України, здійснення соціально-гуманітарної роботи із поліцейськими, військовослужбовцями ЗСУ та НГУ, структурування змісту навчальних планів та навчальних програм, упровадження активних та інтерактивних форм, методів і технологій навчання.

З метою формування відповідної сучасним реаліям моделі історичної пам'яті у середовищі здобувачів вищої освіти у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Цивільний захист населення», «Право», подолання деструктивного впливу ворожої пропаганди при викладанні правових, історико-правових дисциплін та дисциплін гуманітарного циклу, вважаємо за необхідне приділяти належну увагу завданню формування української ідентичності та україноцентричного бачення минулого і майбутнього, подоланню російсько-радянських історичних міфів, виробленню навичок критичного мислення та інформаційної гігієни. Вважаємо, що навчальні дисципліни гуманітарного циклу мають формувати у здобувачів освіти уявлення про Україну як невід'ємну частину єдиної європейської цивілізації, базовану на спільних принципах, цінностях та інтерпретаціях історичних фактів, докорінно відмінних від ворожої для українців імперсько-російської і комуністично-російської ідеології.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропоновані узагальнення та обґрунтування дають змогу стверджувати, що:

1. Актуальність досліджень особливостей функціонування історичної пам'яті в сучасних суспільно-політичних реаліях, реалізації політики національної пам'яті, а також формування її складових в освітньому просторі обумовлена відстоюванням Україною державного суверенітету та територіальної

цілісності України, забезпеченням політичного майбутнього Української держави та української нації.

2. Поняття історичної пам'яті розуміють як відображені у колективній свідомості знання і рефлексії щодо подій, традицій, ідей та теорій, за допомогою яких народ (етнічна спільнота) усвідомлює та зберігає власне минуле.

3. У сучасній Україні наявний націє- та державотворчий потенціал історичної пам'яті; в період агресивної війни росії проти України українська нація та Українська держава, як ніколи раніше, мають демонструвати світові власні цивілізаційні здобутки, відстоювати історичні цінності та історичну пам'ять, розвивати історичну культуру й історичну науку.

4. Поняття політики історичної (національної) пам'яті розуміють як сукупність соціальних практик, спрямованих на репрезентацію (модифікацію) певних образів спільного минулого української нації, актуалізованих сучасним політичним контекстом. Визначено актуальні напрями такої політики в Україні. Проаналізовано нормативно-правову основу реалізації політики національної пам'яті в Україні, визначено її принципи.

5. Одним із засобів реалізації політики національної пам'яті в Україні є сфера шкільної та університетської освіти. Обґрунтовано, що викладання гуманітарних та історичних дисциплін у закладах середньої і вищої освіти має не лише розвивати у здобувачів уявлення про основні події вітчизняної історії, а й формувати патріотичний світогляд, активну громадянську позицію, здатність до належного оцінювання історичних процесів і явищ, пов'язаних із процесами націє- та державотворення в Україні.

6. З метою формування відповідної сучасним реаліям моделі історичної пам'яті у здобувачів вищої освіти у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», «Цивільний захист населення», «Право», а також з метою подолання деструктивного впливу ворожої пропаганди, при викладанні правових, історичних дисциплін та дисциплін гуманітарного циклу, необхідно приділяти належну увагу формуванню у здобувачів української ідентичності та україноцентричного бачення минулого і майбутнього, руйнуванню російсько-радянських історичних міфів, формуванню навичок критичного мислення та інформаційної гігієни.

Перспективи подальших досліджень із означеної проблематики пов'язуємо з розширенням наукового складника історичної пам'яті української на-

ції з тим, щоб прискорити формування у суспільстві та державі об'єктивної, несуперечливої політики національної пам'яті. Вважаємо, що подальшого дослідження потребують основні стратегії і механізми, які використовуються для конструювання національної пам'яті, а також оцінки їхнього впливу на розвиток суспільства та держави; висвітлення важливості вивчення та розуміння процесів конструювання національної пам'яті для побудови мирного та згуртованого суспільства, а також для розвитку культурного та політичного діалогу між національними та етнічними групами в Україні.

Список використаних джерел

1. Зерній Ю. Історична пам'ять як об'єкт державної політики. *Стратегічні пріоритети*. 2007. №1(2). С. 71–76.
2. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Випуск 14 (56). С. 185–196.
3. Halbwachs, Maurice. *La mémoire collective*. Paris: Presses Universitaires de France, 1950. 170 p.
4. Нагорна Л. П. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 382 с.
5. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2012. 328 с.
6. Василевська Т. Конструювання національної пам'яті: в тенетах контраверсійності. *Виступ на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку»* (м. Київ, ННІ ПУДС, КНУ імені Тараса Шевченка). URL: <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=osn&filtername=&page=2&tip=News&newsid=2091>.
7. Василевська Т., Бевз Т. Конструювання політики національної пам'яті: ідеї, смисли, акценти. *Політичні дослідження*. 2024. № 1 (7). С. 135–158. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-7>.
8. Дічек Н. П. У контексті державної політики пам'яті в Україні: до прогресу національного духу: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання» (6 квітня 2023 р.) *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(1), 1–6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5122>.

9. Ковальська-Павелко І. «Війни пам'яті» як ключовий чинник формування державної політики пам'яті в сучасній Україні. *Krakowskie Studia Malopolskie*, 3 (35). URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/2120305> (дата звернення: 20.02.2025 року).
10. Домінантні аспекти виховання еліти української нації: колектив. моногр. / Комунал. заклад «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. обл. ради, Нац. акад. Нац. гвардії України, Нац. акад. Держ. прикорд. служби України імені Богдана Хмельницького; Г. Ф. Пономарьова та ін. Харків: Бровін О. В., 2021. 394 с.
11. Руденко Ю. Інтеграційний потенціал історичної пам'яті в контексті формування консолідаційної моделі національної ідентичності. *Вісник НТТУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2020. Випуск 2 (46). С. 34–39.
12. Селищева І. Історична пам'ять у контексті історичної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. № 1 (50). С. 222–230.
13. Сушко А. І. Проблеми формування культури історичної пам'яті в освітньому процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 13. С. 43–46.
14. Фінін Г. І., Руднік Д. Г., Хряпін Е. О. Історична пам'ять як складова змісту вищої історичної освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2023. № 2 (356). С. 42–51.
15. Філіпович М. Проблеми формування історичної пам'яті в освітній сфері України. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2023. № 28. С. 174–178. DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.24>.
16. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навч. посібник / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та ін. Київ: Вища шк., 2002. 616 с.
17. Артюх, В. О. Що таке історична пам'ять? *Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм*: матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-теоретичної конференції (м. Суми, 19–20 квітня 2013 р). / Ред. кол.: Є. О. Лебідь, А. Є. Лебідь. Суми : СумДУ, 2013. С. 3–9. [in Ukrainian].
18. Експертна доповідь «Україна в 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку». Київ: Славутич-Дельфін ТОВ, 2007. 255 с.
19. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30, ст. 141.
20. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну. Закон України № 2265-IX (2022) (Україна). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> (дата звернення: 20.02.2025).
21. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії. Закон України № 3005-IX (2023) (Україна). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 20.02.2025).
22. Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо удосконалення діяльності, пов'язаної із встановленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв. Закон України № 2601-IX (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2601-20#Text/> (дата звернення: 20.02.2025).
23. Принципи Торонто (2019). Коаліція Реанімаційного пакету реформ. <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TORONTO-PRINCIPLES-ua.pdf>.
24. Бачення України 2030: соціально-гуманітарна сфера. (2023). UAreforms. URL: <https://uareforms.org/visions/new-vision-640> (дата звернення: 20.02.2025).
25. Кривошея В. В. Моделі пам'яті і державна політика пам'яті. *Національна та історична пам'ять*. 2011. Вип. 1. С. 26–37.
26. Концепція базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» (2017). Український інститут національної пам'яті: офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/Istoriya-Ukrayina.i.svit-Intehrovanyy.kurs.30.09.2022.pdf>. (дата звернення: 20.02.2025).
27. Міршук О. Є. Застосування компетентнісного підходу в підготовці майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. № 56–57. С. 162–168.

References

1. Zerniy, Y. (2007). Istorychna pam'yat' yak ob'ekt derzhavnoyi polityky. [Historical memory as an object of state policy. *Stratehichni priorytety*. Vol (2). S. 71–76. [in Ukrainian].
2. Kuz'minets', N., Stadnyk, O., Bukina, T. (2023). Vplyv istorychnoyi pamyati ukrayintsiv na podiyyi s'ohodennya [The influence of the historical memory of Ukrainians on today's events]. *Problemy humanitarnykh nauk. Seriya Istoriya*. Vypusk 14 (56). S. 185–196. [in Ukrainian].

3. Halbwachs, Mauric. *La mémoire collective*. Paris: Presses Universitaires de France, 1950. 170 p.
4. Nahorna, L. (2014). *Istorychna kultura: kontsept, informatsiyni resurs, refleksyvnyi potentsial* [Historical culture: concept, information resource, reflexive potential]. Kyiv: IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
5. Nahorna, L. (2012). *Istorychna pam'iat: teorii, dyskursy, refleksii* [Historical memory: theories, discourses, reflections]. Kyiv: IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
6. Vasylevska, T. (2024, Liutyi 20). *Konstruiuvannia natsionalnoi pam'iat: v tenetakh kontraversiinosti* [Construction of national memory: in tenets of controversy]. *Vystup na Vseukrainskii naukovo-praktychnii konferentsii «Publichne upravlinnia v Ukraini: istorychnyi dosvid ta perspektyvy rozvytku»* (m. Kyiv, NNI PUDES, KNU imeni Tarasa Shevchenka). URL: <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=osn&filtername=&page=2&tipn=News&newsid=2091>. [in Ukrainian].
7. Vasylevska, T., Bezv, T. (2024). *Constructing a Policy of National Memory: Ideas, Meanings, Accents*. *Political Studies*. № 1 (7) Pp. 135–158 [in Ukrainian].
8. Dichek, N. P. (2023). *U konteksti derzhavnoi polityky pam'yati v Ukrayini: do prohresu natsional'nogo dukhu* [In the context of the state policy of memory in Ukraine: to the progress of the national spirit]: *naukova dopovid' na metodolohichnomu seminari NAPN Ukrayiny «Natsional'no-patriotychne vykhovannia ditey ta molodi v umovakh voyennoho stanu ta povoyennoho vidnovenlennya Ukrayiny: stratehiyi i zavdannya»*, 6 kvitnya 2023 r. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrayiny*, 5(1), 1–6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5122> [in Ukrainian].
9. Kovalska-Pavelko, I. (2022). «Viiny pam'iat» yak kliuchovyi chynnyk formuvannia derzhavnoi polityky pam'iat v suchasni Ukraini [«Memory wars» as a key factor in the formation of state memory policy in modern Ukraine]. *Krakovskie Studia Małopolskie*, 3 (35). <https://bibliotekanauki.pl/articles/2120305>. [in Ukrainian].
10. Ponomarova, H. F. (Ed.). (2021). *Dominantni aspekty vykhovannia elity ukrainskoyi natsii* [Dominant aspects of education of the elite of the Ukrainian nation]. Kharkiv: FOP Brovin O. V. [in Ukrainian].
11. Rudenko, Y. (2020). *Intehratsiynyy potentsial istorychnoyi pam'yati v konteksti formuvannia konsolidatsiynoyi modeli natsional'noyi identychnosti* [The integration potential of historical memory in the context of the formation of a consolidation model of national identity]. *Visnyk NTTU «KPI». Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo*. Vypusk 2 (46). S. 34–39 [in Ukrainian].
12. Selyshcheva, I. (2017). *Istorychna pam'yat' u konteksti istorychnoyi osvity*. [Historical memory in the context of historical education]. *Pedahohika vyshchoyi te seredn'oyi shkoly*. № 1 (50). S. 222–230 [in Ukrainian].
13. Cushko, A. I. (2027). *Problemy formuvannya kul'tury istorychnoyi pam'yati v osvithnomu protsesi* [Problems of forming a culture of historical memory in the educational process.]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. № 13. S. 43–46 [in Ukrainian].
14. Finin, H. I., Rudnik, D. H., Khryapin, E. O. (2023). *Istorychna pam'yat' yak skladova zmistu vyshchoyi istorychnoyi osvity* [Historical memory as a component of the content of higher historical education.]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. № 2 (356). S. 42–51. [in Ukrainian].
15. Filipovych, M. (2023). *Problemy formuvannya istorychnoyi pam'yati v osvithniy sferi Ukrayiny* [Problems of historical memory formation in the educational sphere of Ukraine.]. *Litopys Volyni. Vseukrayins'kyi naukovyy chasopys*. № 28. S. 174–178 [in Ukrainian].
16. *Istorychna nauka (2002): terminolohichnyy i ponyatiynyy dovidnyk* [Historical science: terminological and conceptual guide]: Navch. posibnyk / V. M. Lytvyn, V. I. Husyev, A. H. Slyusarenko ta in. Kyiv: Vyshcha shk., 2002. 616 s. [in Ukrainian].
17. Artyukh, V. O. (2013) *Shcho take istorychna pam'yat'?* [What is historical memory?] *Humanizm. Trans-humanizm. Posthumanizm: materialy dopovidey ta vystupiv Mizhnarodnoyi naukovo-teoretychnoyi konferentsiyi, m. Sumy, 19–20 kvitnya 2013 r.* / Red. kol.: YE.O. Lebid', A.YE. Lebid'. Sumy : SumDU, S. 3–9. [in Ukrainian].
18. *Ekspertna dopovid' (2006) «Ukrayina v 2006 rotsi: vnutrishnye i zovnishnye stanovyshe ta perspektyvy rozvytku»* [Ukraine in 2006: internal and external situation and development prospects.]. Kyiv: Slavutych-Delfin TOV, 2007. 255 s. [in Ukrainian].
19. *Konstytutsiya Ukrayiny* [Constitution of Ukraine]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR)*, 1996, № 30, st. 141.
20. *Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symvoliky voiennoho vtorhnennia rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu v Ukrainu* [On the prohibition of pro-

paganda of the Russian Nazi totalitarian regime, armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine, Law of Ukraine]. Zakon Ukrainy No. 2265-IX (2022) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> [in Ukrainian].

21. Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii [On condemnation and prohibition of propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and decolonization of toponymy, Law of Ukraine]. Zakon Ukrainy No. 3005-IX (2023) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> [in Ukrainian].

22. Pro nesennia zmin do Zakonu Ukrainy „Pro heohrafichni nazvy” shchodo udoskonalennia diialnosti, pov’iazanoi iz vstanovlenniam, unormuvanniam, oblikom, reiestratsiieiu, vykorystanniam ta zberezhenням heohrafichnykh nazv [On Amendments to the Law of Ukraine „On Geographical Names” regarding the improvement of activities related to the establishment, normalization, accounting, registration, use and preservation of geographical names, Law of Ukraine]. Zakon Ukrainy No. 2601-IX (2022) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2601-20#Text> [in Ukrainian].

23. Pryntsypy Toronto [The Toronto Principles]. (2019). Koalitsiia Reanimatsiinoho paketu reform. <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TORONTO-PRINCIPLES-ua.pdf> [in Ukrainian].

24. Bachennia Ukrainy 2030: sotsialno-humanitarna sfera [Vision of Ukraine 2030: social and humanitarian sphere]. (2023). UAReforms. <https://uareforms.org/visions/newvision-640> [in Ukrainian].

25. Kryvosheya, V. V. (2021). Modeli pam’yati i derzhavna polityka pam’yati. [Models of memory and state policy of memory]. Natsional’na ta istorychna pam’yat’. № 1. S. 26–37. [in Ukrainian].

26. Kontsepsiya bazovoho navchal’noho predmeta «Istoriya: Ukrayina i svit» (2022). The concept of the basic educational subject «History: Ukraine and the world». Ukrainyins’kyi instytut natsional’noyi pam’yati: ofits. sayt. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/Istoriya-Ukrayina.i.svit-Intehrovanyy.kurs.30.09.2022.pdf>. [in Ukrainian].

27. Mirshuk, O. (2017). Zastosuvannya kompetentnisnogo pidkhodu v pidhotovtsi maibutnikh ofitseriv Natsionalnoi Gvardiyi Ukrayiny [Application of a Competence Approach in the Process of Training Future Officers

of the National Guard of Ukraine]. Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity – Problems of Engineer-Pedagogical Education, 56–57, 162–168 [in Ukrainian].

Druchek Olena

candidate of legal sciences, associate professor, professor
Department of Legal Support and Law Enforcement
Faculty of State Security
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

PHENOMENON OF HISTORICAL MEMORY IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING THE TASKS OF MODERN EDUCATION

The article proves that the importance of studying the peculiarities of the functioning of historical memory in modern socio-political realities, the implementation of the policy of national memory, as well as the formation of its components in the educational space are conditioned by Ukraine’s defense of state sovereignty and territorial integrity, ensuring the political future of the Ukrainian state and the Ukrainian nation.

It is suggested that the concept of historical memory should be understood as the knowledge and reflections reflected in the collective consciousness regarding events, traditions, ideas and theories, with the help of which the people (ethnic community) realize and preserve their past.

Emphasis is placed on the nation-building and state-building potential of historical memory in modern Ukraine and it is proved that in the aggressive war of Russia against Ukraine, the Ukrainian nation and the Ukrainian state, like never before, must demonstrate to the world their civilizational achievements, defend historical values and historical memory, develop historical culture and historical science.

The concept of the policy of national historical memory is proposed as a set of social practices aimed at the representation (modification) of certain images of the common past of the Ukrainian nation, actualized by the modern political context. It has been proven that the main directions of such a policy under modern conditions in Ukraine should be: a) achievement of a common vision by Ukrainians of their own history, social consensus around its significant events, «reconciliation» of opposing visions of the past; b) public demonstration by the state, political forces, and the national elite of respect for Ukrainian history, the desire to restore historical memory and justice; c) proper commemoration of important historical events and figures, gathering of public opinion around them; d) modernization of the Ukrainian historical narrative, state support for

national historiography, raising the prestige of the historian's profession; e) integration of Ukrainian historiography into the European and world scientific context; e) promotion of the development of domestic archaeology, historical archives, museum work, local history, historical tourism; e) revival and preservation of national shrines, historical monuments, historical and cultural reserves; g) improvement of the standards of teaching the history of Ukraine in educational institutions.

The current regulatory and legal framework for the implementation of the national memory policy in Ukraine has been analyzed, and its principles have been defined.

It was determined that one of the means of implementing the policy of national memory in Ukraine is the sphere of education, both school and university. It is substantiated that the teaching of humanitarian and historical disciplines in secondary and higher education institutions should not only form students' ideas about the main events of national history, but also form a patriotic worldview, an active civic position, the ability to properly assess historical processes and phenomena related to the processes of nation-building and state-building in Ukraine.

It has been proven that in order to form a model of historical memory in accordance with modern realities in students of higher education in the field of knowledge

«Military sciences, national security, security of the state border», «Civil protection of the population», «Law», as well as in order to overcome the destructive influence of enemy propaganda, when teaching legal, historical disciplines and disciplines of the humanitarian cycle, it is necessary pay due attention to the formation of Ukrainian identity and a Ukrainian-centric vision of the past and future, the destruction of Russian-Soviet historical myths, the formation of critical thinking skills and information hygiene.

The need for a scientific component of the historical memory of the Ukrainian nation is defined as the perspective of further research, in order to accelerate the formation of an objective, non-controversial policy of national memory in society and the state. It has been proven that the main strategies and mechanisms used for the construction of national memory, as well as an assessment of their impact on the development of society and the state, require further research; highlighting the importance of studying and understanding the processes of constructing national memory for building a peaceful and cohesive society, as well as for the development of cultural and political dialogue between national and ethnic groups in Ukraine.

Keywords: historical memory; historical consciousness; national consciousness; policy of national memory; educational sphere; history; higher school; competence approach.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Науковий журнал (піврічник)

№ 1(2) 2025

Відповідальний за випуск О. О. Титаренко. *Редактор* А. В. Пугач
Дизайн обкладинки О. О. Подгорнов

Підписано до друку 30.03.2025.
Формат 60х90/8. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 8,5.
Наклад 50 прим.

Засновник і видавець: Київський інститут Національної гвардії України.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 7696 від 8.11.2022 р.

Видруковано в Іміджево-видавничому центрі
Національної гвардії України